

Wanneer de Bijbelles bijna ten einde is, komt onverwachts de Baas bij Treeske binnenvallen. Een kordaat klopklop op de deur kondigt hem aan, maar dit klopklop wordt zo spoedig gevolgd door een arrogant luid omdraaien van de deurknop, dat 't ternauwernood nog een aankondiging mag heten. 't Is de Baas, die aldus, breed en blond, met indrukwekkende Bazenglimlach gewapend, de eerste klasse binnenvalt.

Achtenveertig hoofdjes wenden zich, als door een sterke magneet getrokken, naar de deur. Achtenveertig jonge gemoederen dalen uit de stille wonder sfeer der Bijbelse getijden terug tot de povere werkelijkheid, die om hen is: vier rijen tamelijk ontverfde banken, wat platen langs een gesausde muur, een venster met bloemenrand, een donkergrijs bord op ezel, dat nu leeg en blind de schoolwereld inschouwt, maar dat straks wie weet wat voor moeilijkheden dragen zal.

Treeske verwondert zich vaak glimlachend om 't geheimzinnig leven, dat zo'n schoolbord, ondanks zijn houten stijfheid, voert. Soms, bij vroegtijdig binnenkomen in 't nog doodse lokaal — na een lange vacantie vooral — doet 't haar denken aan een suffig dier, dat stomp gelaten de arbeidsdag ingaat. Soms ook is 't een kind, dat argeloos, vragend, zijn verrassing wacht: een bonte verjaarsvlag met de naam van een gelukkig persoontje voluit er onder getekend. Een andermaal is 't een goede moeder, die glimlachend prenten laat zien. En zeker eenmaal per dag wordt het bord een strenge meester, die tafels leert en letters van strakke vormen voorschrijft en in een apart hoekje de namen der delinquenten be waart.

't Royaal uitgeven dier namen — verdient of genade — is een van de schoonste momenten van de lange dag, waarbij 't strenge bord zelf merkbaar opheldert en ook in de nog restende schooluren zijn vreugde glans bewaart.

Nu, bij de ten einde spoedende Bijbelles, is 't bord nog leeg en zielloos; de Baas constateert het en laat zijn ogen keurend over de klas dwalen. Een vraag komt hem tegemoet uit peinzende oogjes. Een lichte, onbewuste afkeuring leeft er in de vraag: Waarom komt de Bovenmeester juist nu binnen, nu ze met de blijde Israëlieten optrokken door de Rode Zee en reeds bijaa, bijna er doorheen gekomen waren! Nu de woedende Farao hen op de hielen zit en ze toch lekker niet zal kunnen krijgen!

Ook Treeske voelt — zij echter met zeer bewuste ergernis — pijnlijk de grove scheur in 't feestge waad, dat iedere Bijbelles, elke morgen weer op-

nieuw, weeft om haar en haar veelsoortige kinder schaar. In 't begin — de eerste vijf minuten — is Treeskes vertellen meestal niet meer dan een moeizaam voorwaarts kruipen langs ternauwernood herkende paden. Een aanworstelen tegen allerlei dingen, die als boosaardige kobolden telkens weer de nodige sfeer willen verjagen. Er valt een handje vol knickers uit een jongenszak, rolt in tergende klatering langs de houten vloer, met grinnikende belangstelling gadegeslagen door een dozijn ogen. Een, die zich klaarblijkelijk thuis te veel heeft moeten haasten, bedelt met klaaglijk zwaaiende vinger om even naar achteren te mogen. Er is onrust in de gang van laatkomers, het straatgeluid wil niet buitengesloten zijn, de morgenzang uit naburige lokalen leidt de gedachten af.

Maar langzamerhand komt met de stilte de verin niging; 't leven der dingen groeit snel; 't feestge waad breidt zich prachtvol uit. Trees ziet de kinde ren zich er onder gevangen geven; ze voelt zichzelf veilig er onder geborgen; ze ondergaat de vreugde van het uitdelen der schatten, waarmee de Heer des Levens tevoren haar verrijkt heeft. Zo treden ze in feestgewaad — kinderen met elkaar — tot dicht voor Gods troon, de ogen groot van verwondering. Treeskes eigen verwondering is meestal het grootst van al en elke keer weer opnieuw wordt haar hart door ontroering bewogen. Voor haar is ieder vertel uurtje een ontdekkingsreis naar nieuw en zeer kost baar land, waar een stille en hoge muziek achter alle levensdingen ruist.

Welke reiziger kan 't goedsmoeds verdragen, wan neer hij gestuit wordt in zijn vaart naar het land, dat 't heimwee van zijn hart heeft wakker geroepen? En waarom komt de Baas binnen! Om de een of andere futiliteit waarschijnlijk. Een ongeoorloofd verzuim, een informatie naar 't wegblijven van een broer of zusje. Altemaal dingen, die volkomen node loos storen — die precies evengoed tegen 't speel kwartier of tegen twaalven...

Vreemd, dat de Baas deze dingen niet aanvoelt... dat hij klaarblijkelijk het bestaan niet kent van een kostelijk kleed, dat niet gescheurd mag worden.... „Morgen juffrouw! Zo, kleine rakkers!” „Morgen meneer.”

De kinderen zien met nog verstilde oogjes in af wachting naar den Bovenmeester op, die nu naast de lessenaar staat. En ook Trees wacht, verlegen met haar figuur opeens, nu ze voelt, dat haar weergroet bijna vijandig stug moet hebben geklonken. De zomerzon komt hoog om de hoek van 't vensterkozijn gluren, tintelt in de geelgrijze streepstof van

't trek gordijn, werpt een baan vrolijke goudstofjes voor zich uit, zet dan met een enkele glimlach de rode geraniumbloem in laaie gloed en prikt met speelse gouden vingers de geladen classesfeer kapot. Een kleine durfal, blauwe ogen onder wit borstelhaar, zegt guitig: „Há! Bovenmeester!” een blond meisje begint plotseling met haar zakdoekje de bank wat op te wrijven, stoft wijs en voorzichtig 't schuifje van haar inktpot af.

Treeskes op grote gevoeligheid afgestemde zenuwen reageren op de bevrijding even scherp als ze te voren de scheur in 't feestkleed hoorden ritsen. Haar bedremmeling wijkt; ze is zich zelve weer: Treeske van Laer, de dochter van den begenadigden kunstschilder Chris van Laer, die van haar vader geleerd heeft met vrije voeten op haar eigen plekje grond te staan.

„Ja... wat kwam u eigenlijk doen...” wil ze vragen, maar reeds bij het derde woord coupeert de ander haar, lichtelijk afwuiwend met een welverzorgde rose hand.

„O... eh... nee, nee, niets bijzonders. Dat wil zeggen, eh... gaat u maar gewoon door met vertellen. U was toch nog niet klaar met de Bijbelles, wel?”

„Nee, klaar was ik niet. Maar de tijd zal nu wel om zijn, denk ik.”

„Ja, ja, natuurlijk. Maar dat doet minder terzake, nu ik er bij ben. Vertelt u nog...” 't horloge wordt met aandacht geraadpleegd... „laten we zeggen... een kwartiertje door. Zou dat gaan, denkt u?”

„Doorvertellen? Nu nog? Ja... als 't moet!”

Achter 't geresigneerde van haar toon trilt — voor den Baas ten enenmale onzichtbaar — de emotie. Doorvertellen! Met hem er bij! Een soort proefles dus!

Proefles... proefles... Kan niet anders betekenen, dan dat er hier... aan deze school... dat juffrouw Snellen...

Vrij gemakkelijk vat ze de even losgelaten draad van het verhaal weer op, maar, terwijl op de voorgrond Mozes' stem weerklinkt naast Mirjam's tamboerijnen temidden van Israels glorieerend volk, speelt zich op de achtergrond van haar bewustzijn een toneel van meer recente datum af. Een film, die, eenmaal aan 't rollen gebracht, niet meer te stuiten is in zijn vaart.

Juffrouw Snellen — 't klein-smalle oudje van de school — met ziekteverlof wegens ondermijnde zenuwen. Zij — Treeske van Laer — die als kwekeling-met-acte haar klas waarneemt, nu volle zes maanden reeds. Afkeuring van de een..., benoeming van een ander. Volgens recht en billijkheid benoeming van haar... 't Snakken van vijf lange jaren eindelijk vervuld...

Haar wangen lopen op in de vreemde spanning van dit leven op twee plannen, tot gloeiend donkerrood. Haar ogenschittering verraadt de trance waarin ze langzamerhand komt te verkeren en die haar bijblijft, ook in de leesles, ook bij 't zingen en rekenen dat naderhand nog van haar wordt gevraagd.

Achter in de klas, zonderlinge figuur in veel te nauwe bank, resideert de Baas. Een nietszeggende welwillendheid glimlacht nog steeds op zijn gelaat. Nu en dan gooit hij een aantekening in 't notitieboekje, dat open voor hem ligt, half verscholen onder de stijve opbolling van zijn vest. Tenslotte worden èn boekje èn vulpen zorgvuldig opgeborgen. Voorzichtig

Ja, wat kwam u eigenlijk doen?

wringt de Baas zich los uit zijn vrijwillige beknelling, klopt na deze manipulatie zijn costuum af, komt, wat rekkelig en trekkerig nog, langzaam naar voren gewandeld.

Zwijgen op alle fronten.

„Zo... of de juffrouw 't nogal vinden kan met deze kwajongens... 't Zijn er aardig wat, is 't niet? En hoe lang ze de klas al heeft... alleen...”

„Wel, zes maanden is 't geweest. Net zo lang als juffrouw Snellen...”

Opeens gooit Trees argeloos haar grote vraag in 't doorzichtig geworden zwijgen. „Is er al iets beslist, of ze weer terugkomt?”

„Beslist? Ja... in zoverre... Vanmorgen juist een berichtje gehad dat ze afgekeurd is. Och ja, op die leeftijd! Als je dan eenmaal begint te tobben... Radicaal uitscheiden is dan maar 't beste... Plaats maken voor jongeren, wat zegt u!”

„O ja, ze kan nu nog best weer opknappen. Dus, dan komt hier aan school een vacature.”

„Zeker. Hier komt een vacature.”

Punctum. Een tamelijk resoluut punctum zelfs, als van een, die misschien reeds te veel heeft gezegd, onmiddellijk gevolgd door de mededeling:

„Ik zal maar eens naar m'n eigen jongens teruggaan. Verheiden zal z'n dubbele klas wel kwijt willen, denk ik. Hij keek al zo bedenkelijk, toen ik er mee aankwam.”

Dan — nog even terugkerend op z'n schreden — tot de zeer onvoldane Trees:

„Wat ik zeggen wou... Zou u genegen zijn, 't na-examen te doen... eventueel...”

„Na-examen? Ik? Ik wou voor frans, 't volgend jaar...”

„Ja, kijk... de zaak zit zo.”

Een golf van drukkende gewichtigheid staroogt plotseling uit gerimpeld aangezicht „...eh... ik moet natuurlijk met allerlei dingen rekening houden; d.w.z.: 't schoolbestuur benoemt vanzelfsprekend... maar ze gaan toch af op mijn advies. De ouders... en er zitten eigenwijze onder... De hele buitenwacht...de concurrentie...”

't Gelaat van den Baas krijgt een gepijnigde uitdrukking, terwijl hij aldus de vele klemmen en fuiken, die zijn leven bedreigen, beschouwt. Om daar onverlet en niemand verlettende doorheen te komen! 't Valt niet mee!

„U komt van een openbare inrichting... de mensen weten dat. 'k Heb er zelfs al eens aanmerkingen over gehoord. U is niet uit een... eh...” — lastig toch als je overal gevoeligheden moet ontzien — „laten we zeggen: kerkelijk gezin. U is zelf door de Groepsbeweging naderbij gebracht...”

„Ja, maar dat is toch geen slechte noot! Als je uit werkelijke overtuiging, omdat je den Heer wilt dienen, bij 't Christelijk onderwijs gaat!”

O hé! nu is ze toch nog aangebrand! Artistenbloed in de aderen! Prikkelbaar en ad rem! Woordkeus zeker nog niet voorzichtig genoeg geweest!

Dan, bezwichtigend van toon, als een vader die zijn opgewonden kind kalmeren wil:

„Nee... nee... u moet me goed begrijpen. Ik respecteer 't in alle delen... dat weet u wel. Als u mij persoonlijk vraagt, zou 'k haast zeggen: 't is 't ideaal. Alleen... eh... de Groep heeft nu eenmaal de naam dat ze maar zowat grasduinen in de leer. Hier een greep... daar een handjevol. En de ouders — een groot deel van de ouders zeker — u begrijpt wel... ze willen vastigheid hebben. Zekerheid, aan wie ze hun kinderen toevertrouwen...”

„Maar, dat hebben ze nu al zes maanden gedaan! Zonder de vastigheid, die u bedoelt. Dus... als je voor tien gulden in de maand werkt, komt 't er niet op aan, wie je bent. Maar zodra er een vaste en normaal betaalde baan in 't spel is... En dan, 't is de eerste klas! De eerste klas heeft toch nog geen theologie nodig?”

Dan opeens de onwaardigheid inziend van dit politiek gemarchandeerd met dingen, die voor haar een nieuwe en tere heiligenschild hebben:

„Nou ja... als 't daarom gaat... 't Lijkt me wel een fijne studie. Ik wil u wel beloven voor de na-acte te gaan werken. Dan laat ik m'n frans maar zolang in de steek.”

„Kijk eens an! Dan... eh... Dan zal 't wel in orde komen, denk ik. 't Was om zo te zeggen 't enige bezwaar van 't bestuur. Tussen twee haakjes... uw proefles was in de haak, hoor! Dat ging best! Heel best zelfs! Nou... eh... dag juffrouw, dag kinderen!”

„Dag Bovenmeester!” klinkt 't gehoorzaam in koor hem achterna.

In de kalmte van de schrijfles die nu eindelijk volgen

mag — herademing na 't ingespannen eerste gedeelte van de schoolmorgen — rolt de eenmaal aangevangen film verder af voor Treeskes ogen. In versneld tempo soms, om dan opeens ongemerkt over te gaan in vertraagde gang.

Naar huis gaan Treeskes gedachten eerst. Naar 't wonderlijke kunstenaarshuis aan de buitenrand der groot-dorpse samenleving, waar nog plaats is gelaten aan heide met dennen en berken en waar een klein veenmoerasje een zeldzame bloemenschat zuinig bewaart. Oorspronkelijk een boerderij, draagt het dichte strodak een opperkleed van mosgroene tinten, omzoomd door 't lichtgrijs met rose van bloeiende sedumsoorten. 't Klimop probeert met zijn jonge loten de koperen deurklopper te verschalken en langs 't grote ateliervenster stort een witte bruidssluier in ontombare golven omlaag.

In 't atelier: vader. 't Atelier zonder vader is evenmin te denken als vader zonder atelier. Lang, smal, beweeglijk tot het uiterste. Onmiddellijk op scherp staand, wanneer er iets nadert, dat zijn leven op de een of andere manier schijnt te zullen bedreigen, maar na een beledigende uitval zo verslagen van berouw, dat men zich zelf de schuldige partij gaat wanen. Vader, met zijn overgevoelig kunstenaars-temperament, dat hem eenvoudig verbiedt, in opdracht te gaan werken; dat hem eveneens verbiedt zijn schilderijen te verkopen aan onwaardigen of aan hen, die hem onwaardig lijken, een deel van zijn leven in hun huis te slepen. „Dat moest er nog maar bij komen, dat die proleet mijn berkeboompjes in z'n salon ophing!”

Achter vader, zo dicht bij hem, dat ze niet anders dan als een geheel te beschouwen zijn, moeder. Moeder, vroegrijzend en vroeg-verstild, doordat haar leven opbrandt in de eeuwige spanning tussen eerbied voor haar mans kunstenaarsschap en de harde realiteit van geld, dat nodig is om een huishouden te voeren, zo, dat ieder het zijne krijgt — en dat er nu en dan een kleine luxe op over kan schieten, die de verslappende polsslag van het leven versnelt.

Moeders ervaring is de stuwkracht geweest, die Trees een praktische levensrichting deed kiezen; moeder stond vlak naast haar, toen ze 't slechtbetaalde baantje van kwekeling-met-acte aannam. Vader schimpte luide en verontwaardigd over uitbuiting; over lieden, die de naam dragen van Hem, die het allermeest heeft liefgehad en intussen stijf op eigen geldzak blijven zitten. Moeder sprak kalmerend over kleedgeld en oefening-voor-de-klas;

Verwijten

Misschien zijn we ons er niet van bewust, dat een verwijt erge pijn kan doen. Het is zoo gemakkelijk iemand iets te verwijten. Zonder erg zijn een paar woorden ons uit de mond geglipt en de teleurstellende blik van degene, die we iets verweten hebben, merken we niet eens op. Meestal voelen we onszelf voldaan, als we iemand eens zoogenaamd ronduit de waarheid gezegd hebben. Maar het zou toch goed zijn om spaarzaam met onze verwijten te zijn. Wellicht is het nog beter om de meeste verwijten tot onszelf te richten. Als ieder dit voor zichzelf doet, dan doen we niemand pijn en is er geen verwijt misplaatst.

over een goede kans voor later, als er eens iemand wegging van de school. Ook daar zou toch wel mutatie zijn...

Hier gekomen maken Treeskes gedachten enige snaakse buitelingen. Het kleine joch, dat toevallig even opkijkt naar de juffrouw, vraagt zich af, waarom die juffrouw zo lacht opeens — spiedt heimelijk rond of hij 't leuke ontdekken en meelachen kan... Zie... als ze deze betrekking nu krijgt — Vaders mond zou gestopt zijn; zou zich maar al te gaarne laten stoppen. „Vader,” zal Treeske zeggen, „Je hebt me zo afgeraden bij 't onderwijs te gaan. Je hebt zo gescholden op 't kwekeling-met-acte-systeem. Nu zie je, 't was enkel maar noodweer. Bij de eerste de beste gelegenheid krijg ik een vaste benoeming.”

Vader zal erkennen, ruiterlijk erkennen, dat is zeker. 't Zal een stap nader zijn tot datgene, wat voor Trees heilig bezit is geworden, en wat ze ook met alle krachten van haar hart haar onstuimigen vader toewenst: 't dienen van Christus den Heer, 't aanvaarden van Zijn leiding.

Verder rolt alweer de film... „En ik zou deze klas houden. Met ze mee gaan naar de tweede — zoals juffrouw Snellen ook altijd deed. Kleine schatten! Zie ze nu toch eens lief en netjes zitten...”

„Is de regel af, jongens? Dan maar aan de volgende beginnen. Heel langzaam hoor, en precies tussen de lijntjes. Jaapje, jij houdt je pen gelooft ik verkeerd vast. Wacht, ik zal je eens even komen helpen.”

„'t Komt in orde,” zegt het hoofd. Wie kan 't beter weten dan hij, daar hij alleen de proefles heeft bijgewoond. Zeker laat 't bestuur dit alles aan hem over.

„'t Komt in orde,” zeggen ook de collega's. „Natuurlijk komt 't in orde. Dat moest er nog maar bij komen, dat ze jou, die 't nu al zes maanden waarneemt, zouden passeren voor een vreemde.”

Wel wordt er door een van de ouderen herinnerd aan een scheve zaak van twaalf jaar geleden, maar hem wordt door de jongeren spoedig de mond gesnoerd. Je kunt ook al te pessimistisch zijn!

't Komt in orde, 't komt in orde! Steeds meer lichtpunten groeperen er zich om heen. In haar korte stille tijd dankt ze haar Heer voor deze leiding; fietsend naar school maakt ze schone plannen met het vele geld, dat ze nu spoedig verdienen zal; met een nieuwe, diepere genegenheid omvatten haar gedachten de vele kleuters die aan haar zijn toevertrouwd.

„'t Komt in orde, 't komt in orde!” Trees zingt het haar dagen door. Vader weet ervan, meesmuilt nog een beetje na, raadt aan: de dag niet schoon te noemen eer het avond is, spreekt over vogeltjes, die naderhand dood blijken te zijn.

„Vader! Als de Baas 't nu zelf zo pertinent zegt! Nee, dat vind ik eenvoudig...”

„Tuut, tuut, tuut, wind je niet op! dat staat je helemaal niet... De tijd zal 't leren, wie van ons beiden 't dichtst bij de waarheid was!”

„'t Komt in orde, 't komt in orde!”

Trees blijft 't zingen, drie, vier, vijf dagen lang. Ze zingt 't nog, wanneer op een morgen de Baas haar opvangt, juist als ze haar klassedeur achter de kinderen wil sluiten. Hij schijnt haast te hebben; een lichte opwinding verraadt 't.

„Wat ik zeggen wou... eh...”

10 In 't lokaal naastaan wordt de morgenzang reeds

aangeheven — in een volgend maant een hevige tik op de lessenaar tot stilte — in de hoogste klas gebruiken de jongens 't restantje vrije tijd voor een wandeling over de banken. Er is opluchting bij den Baas, dat hij, door de omstandigheden aldus gedwongen, zijn onaangename boodschap haastig kan deponeren.

„Wat ik zeggen wou — hoor die bengels toch eens te keer gaan — er zal straks een proeflesje zijn in uw klas. Tegen half tien denk ik. Begint u maar met schrijven, hè? dan zijn de kinderen frisser voor de Bijbelles straks. 'k Zou maar in 't wachtkamertje gaan zo meteen — misschien heeft u nog wel wat te corrigeren...”

Treeskes ogen worden groot van schrik, nu aan haar liedje van verwachting zo brunt het zwijgen wordt opgelegd. 't Verwarde geroezemoes van de school, die maar niet tot rust wil komen, lijkt opeens een dreiging in te houden. 't Luide psalmgezang, dat hier en daar 't geraas overstemt, wordt een bespotting in haar oren. Nu zingen, straks een zegen vragen — maar 't verraad gaat zijn gang. Wordt getolereerd, in de hand gewerkt — hier evengoed als op andere terreinen, die niet de Grote Naam dragen... „'t Komt in orde,” zei de Baas.

Met de ogen steeds nog strak wijd open ziet ze den Baas recht in 't gezicht, waarop nu een innerlijke onzekerheid zijn onrustig schrift trekt.

„Proefles? En ik dacht... ik meende... u zei...”

O, deze arme, verwarrende verslagenheid, die uit schaamte over eigen al te argeloos vertrouwen zelfs geen woorden vinden kan! Die 't liefst zich zou willen verbergen — in de verborgenheid tranen schreien van depressie, van opstand.

De Baas — ondanks het luide handenklappen dat de overtreders in zijn klas moet waarschuwen, terwijl 't hem zelf een houding geeft — schijnt iets te merken van Treeskes bittere teleurstelling. Van haar starre strijd tegen opkomende tranen.

De Baas houdt niet van scènes. Ze geven hem steeds 't onaangename gevoel van schuldig te staan aan een of ander vergrijp. Hoewel hij ook nu met de stukken in de hand kan bewijzen, dat hij onmogelijk anders kon handelen dan hij gedaan heeft. In deze bedeling nietwaar — je kunt niet altijd je ideaal vasthouden. Duizend dingen rukken en trekken aan je — een soort van levenspolitiek, een compromis is nu eenmaal nodig om staande te blijven. Hoofd van een grote school zijn — in vrede leven met je personeel — je bestuur — je ouders — voorzichtig heenschrijven door een gemeente, die door richtingsstrijd wordt verscheurd.....

De langdurige gewenning aan politieke omgang met zijn medemens doet den Baas ook nu spoedig de woorden vinden, waarmee hij de toestand beheersen kan.

„U moet de zaak niet direct zo erg zwaar opnemen. In vertrouwen gezegd, de kwestie is deze: de secretaris van 't schoolbestuur heeft een nichtje; ook onderwijzeres; haar vader is diaken, haar oudste broer is dominé, een andere broer meen ik zendingsarts. Ik wil maar zeggen: een familie, die wat 't kerkelijk leven betreft z'n sporen verdiend heeft. Nu wou zij graag... 't is een mooie plaats hier en zoals ik zeg, ze heeft hier familie... Haar oom schijnt moeite gedaan te hebben... Enfin... eh... ik kon er niet tegen in gaan. Straks komt ze proef-

lessen. 't Bestuur wou ook even komen luisteren..." Ondanks haar groeiende verslagenheid houdt Trees haar teugels weer vast in de hand.

„En ik dan?" vraagt ze onaangenaam recht op den man af. „Zijn mijn kansen daarmee verkeken? Zegt u 't dan liever dadelijk. Ik ben natuurlijk niet van kerkelijke familie. Dat mijn vader de gemeenschap andere grote diensten bewijst zal wel niet in aanmerking komen."

„U? U houdt natuurlijk de eerste rechten. Dat is buiten kijf. Kijk, u is al zo lang hier, hè? Dat is een voorsprong op die ander. En ik kan werkelijk niets dan goeds van uw werk zeggen. Nee, als 't aan mij lag! Maar 't schoolbestuur benoemt tenslotte... tja....."

Een hulpeloos schouderophalen doorschokt den Baas — een lachsalvo doorschokt de hoogste klas — en Trees maakt met een onverschillige zwaai een eind aan 't gesprek.

„Nou... ja... 'k zal 't maar afwachten. Tegen half tien, zegt u? Tjonge, 't is nu al kwart over negen." Met een zucht trekt ze de lokaaldeur achter zich dicht, met een diepere zucht laat ze langzaam haar ogen over de kleuterrijen gaan, tot de orde geheel is hersteld. De schaduw wil niet wijken, ook niet, nu ze de vragend geheven snoetjes ziet, ook niet, wanneer ze, de handen stijf gevouwen op de scherpe lessenaarrand, de hulp des Heren over deze schoolmorgen aanroept.

„Nee jongens, we vertellen nu niet. Straks komt er een andere juffrouw, die zal uit de Bijbel vertellen." Even later trekt ze zich met een stapeltje kieverige breilappen in 't wachtkamertje terug, zet zich aan de zakelijke ongezellige tafel en neemt plichtsgetrouw 't eerste jammerlijke product ter hand. Na even wezenloos er op gestaard te hebben richt ze zich echter weer op, posteert zich schuin achter de deur, zodat ze door 't bovenlicht de binnentredenden kan zien.

Daar komt het bestuur, geheel voltallig ter ere van de secretarismacht. Nichtje zelf is er helaas nog niet bij, moet zeker met tram of bus komen.

Na enkele minuten, 't is Trees juist gelukt een paar diepgevallen steken weer naar boven te halen, doet ook de nicht haar intree. Overslank mondain wezentje, in lichtgrijs complet met bijpassende tas en schoentjes. Een menigte kunstigbleke krulletjes puilt onder sierlijk gebloemd niemendalletje vandaan, een vlak gezichtje kijkt met stereotiep glimlachende mond kinderlijk rond in de brede verlaten schoolgang. Dan wordt er gewenkt door de glazen deurruit. Hierheen! hierheen! En de concurrente zet zich in beweging op klikklakkende hakjes, tot ze in de wijdopen gegooide deur als een welkom en gewichtig persoontje ontvangen wordt.

„Compleet een filmster!" Trees hoort 't haar vader schamperen.

„En ik dan," beschimpt ze zichzelf moedwillig verder. „Met m'n stijve knoet en m'n trekkersjurk en m'n sandalen! Vader, vader, wat heb je op je geweten! Geen schijn van kans meer, de filmster palmt 't hele schoolbestuur in! En dan nog een kerkelijke reputatie! Daar kun je niet bij halen, al heb je dan den Heiland ook lief!"

Nu dit allergrootste van haar leven in 't geding wil komen, dreigen weer tranen de eerste trotserende scherts te verdrijven. Strak staart ze voor zich uit,

Een vlak gezichtje kijkt rond in de verlaten schoolgang.

de leeg-doodse gang in. Door twee zware tranen heen, die blijven dralen in haar ogen, staart ze steeds naar hetzelfde punt, waar ze wonderlijke dingen tot leven ziet komen. Een dichtregel is erbij, eenmaal in preekverband gehoord en sindsdien tot onvervreemdbaar bezit geworden.

„'t Leven is: een Kruisbanier,
Door goede en kwade dagen,
Gevlekt, gescheurd, ontvallen schier,
Kloekmoedig voorwaarts dragen."

En wederom:

„Het Leven is: geen vrede alhier,
Geen wapenstilstand vragen.
Het Leven is: de Kruisbanier
Tot in Gods handen dragen."

Treeskes ziel laat zich de woorden van Gezelle zeggen en herzeggen, terwijl haar ogen verder staren de aanlichtende samenhang der dingen tegemoet. Lang staart ze in herkenkend begripen.

„Ja Heer," zegt ze tenslotte. „Als 't dat is..... dat ik op deze manier aan de Grote Kruisbanier mee moet dragen... dan wil ik wel..."

Stevig veegt ze de beide omlaagrollende tranen weg; en er is overwinning in de glimlach, waarmee ze tot haar gevand breiwerk terugkeert.

Diezelfde avond wordt in een spoedvergadering van 't schoolbestuur mejuffrouw Thea Verhagen benoemd tot onderwijzeres in de opgevallen plaats.

2

Hoe heeft dit alles zo kunnen komen! 't Is morgen geweest en 't is avond geworden en daartussen in heeft de afgrond zijn werk gedaan.

't Blijde weten, dat in de grauwe schoolgang openbloeide en dat simpelschone vormen aannam in Gezelle's zingende woorden, ligt verscheurd, verslagen door wild opstandsgerucht. Heel 't nieuwontdekte Heilige Land is door hoogverraad in gevaar gebracht. Trees weet zich overgezet in de gevechtszone, waarin pijnend stemrumoer weerklinkt van aanvallers en aangevallenen tegelijk. En diep in 't binnenland schreit het kind, dat bang is voor het veranderd aanschijn der dingen.

Hoe heeft dit alles toch zo kunnen komen!

Zijn 't de oudere collega's geweest, die met hun door veel ondervinding gescherpte woorden de strijd hebben ontketend? Samen hebben ze, in altijd eendere slentergang van vijf-op-een-rij 't speelplein gemeten. Betrachterend met door gewoonte waakzaam blijvende ogen de kwetterende kinderschaar, terwijl de vrijgelaten gedachten voor tijd en wijle eigen wegen mochten gaan. De door niemand voorziene invasie van 't schoolbestuur is de sensatie geweest van de warme Augustusmorgen.

„Voor wie was die verrassing eigenlijk bestemd? Voor jou, Trees? Maar die kwestie was toch allang beslist? Idioot, om daar achteraf nog zo'n officieel gedoe aan vast te knopen, terwijl je ze anders zelden of nooit te zien krijgt.”

En Trees heeft verteld van de secretaris-nicht, die door den machtigen oom hier in 't zadel moet worden gezet. Met tegenzin eerst zijn haar woorden gekomen, in 't stroeve noemen-der-feiten alleen van slechts flauw betrokken buitenstaander. Royaler echter later, toen ze de weldaad van 't medestaand en mede-erkennen te speuren begon.

„Ja, hoe vinden jullie 't! 't Was mij beloofd als iets dat vanzelf sprak, omdat ik al zo lang hier ben. Als je den Baas gehoord had, een paar dagen geleden! Natuurlijk heb ik daarop vertrouwd!

Weet je, ik vind dit voor thuis ook zo erg, dit geknoei van Christenen. Vader voelt die dingen zo scherp..... en hij leeft voor zichzelf zo ontzettend eerlijk.....”

Bittere woorden zijn er gevallen; oud, boos zeer is opengehaald. Hoe was 't twee jaar geleden... hoe vijf... hoe zeven jaar... met die en die... en die benoeming!

„Ze kunnen 't modderen niet laten. De kerken gaan er aan te gronde, de wereld gaat er aan te gronde, maar 't modderen willen ze niet laten. „De volken der wereld, zij wachten op ons!” En stilletjes laten we ze wachten.”

„Ik voor mij... ik ben wel eens bang voor de wegen,

die God de Christenheid moet laten gaan, eer Hij ons de verantwoordelijkheid van ons Christen-zijn heeft bijgebracht. Dat konden wel eens wegen van zware verdrukking zijn. Want er wordt wat getoleereerd in de gemeente, dat er uitgebannen moest worden! En dat er eigenlijk ook zo gemakkelijk kón uitgebannen worden!”

De pessimist heeft tussen zijn tanden gefloten, terwijl zijn moede, zeer lichte ogen ergens, ver weg, over hoofden en bomen en roodschemerende daken heen, hulp schenen te zoeken.

Ze hebben gezwegen daarna, ieder in eigen veront-ruste gedachten verdiept. Ook was een plotseling ingrijpen noodzakelijk in de levensgevaarlijke evoluties van een furieus geworden voetbal-elftal. Maar misschien is 't toch dit sissend gefluit geweest, dat als opstandssein is ingebroken in Treeskes hart.

Echter kan 't ook vader zijn, die het oproer ontke-tend heeft. Vader, die zittend voor zijn grote doek, de jobstijding in ontvangst nam en die daarop aanvankelijk niet anders reageerde dan met een terloops hautain verzekerd: „Dat had ik je wel vooruit kunnen voorspellen, kind.” Doch die even later, na een paar woedende penseelstreken, de boel er bij neerkwakte en begon te ijsberen door 't atelier, terwijl hij de ene rake pijl na de andere afschoot in de richting van Baas en schoolbestuur en slappe Christenheid in 't algemeen. En die tussen de bedrijven door de wildste plannen maakte om zichzelf en zijn Trees voor verdere verslagenheid te vrijwaren.

„We gaan er tussen uit, met ons drieën! We sluiten de kast en gaan er van door! Je stikt hier in de burgerlijkheid. Wat denk je van de bergen? Ik voor mij... ik snak er naar! Vergezichten... ruimte om je heen! Van Dijk kan m'n schapen in de storm krijgen. Wat 't zwaarste is, moet tenslotte ook 't zwaarste wegen.....”

Waarop Trees, dwars op de divan zittend, de handen om de opgetrokken knieën geslagen, begint haar terrein te verdedigen, op een toon, die 't doorslaande kind tot de orde moet roepen.

„Och vader, dat gaat toch zo maar niet! Er van door gaan! Ik kan toch maar niet opeens wegblijven van school... terwijl die ander er nog niet is! Wat zouden ze met m'n klas moeten beginnen! U slaat opeens zo gruwelijk door!”

„Doorslaan? Ik? Maar je wilt toch zeker niet beweren, dat je langer aan die school blijven zal, waar ze je zo prachtig in de hoek hebben gezet? Straks misschien nog Hansje-me-knecht spelen voor Hollywood?”

Trees sluit even de ogen, om zonder afleiding 't vervolg van de zaak te kunnen zien, waaraan ze nog niet eens heeft gedacht. Blijven... blijven, ook in de

toekomst; ook, wanneer de ander geïnstalleerd zal zijn! Als de klas haar klas niet meer is en 't pijnende van de geschiedenis iedere dag opnieuw geaccen-
tueerd zal worden!

't Doorschokt de dochter van Chris van Laer plot-
seling met een afkeer, die haar dwingt en drijft de
hele baan van kwekeling met acte er bij neer te
gooien met hetzelfde élan, waarmee haar vader zijn
handvol penselen tegen de geduldige ateliervloer
smijten kan... om ze na verloop van tijd zelf weer
op te rapen.

Als ze de ogen weer open maakt, spreekt ze uit het
land van oproer en verweer.

„Nee. Dat kan ik niet. En ik doe 't ook niet. Maar...
u moet om mij die schapen niet verkopen. 't Is met
mij helemaal zo erg niet, dat ik een kuur in de
bergen zou moeten doen.”

„Nou dan! Ik heb 't immers altijd wel gezegd, dat
je bij die lui niet hoort!”

Nameloos smadelijk is het lachje, waarmee dat feit
geconstateerd wordt. 't IJsbereen wordt hervat; ette-
lijke vuurpijlen worden nog afgeschoten, geestiger,
naarmate de opluchting veld wint, dat hij zijn dier-
bare schapen behouden mag. Trees merkt het ter-
nauwernood op. Onbeweeglijk blijft ze zitten in haar
geliefkoosde houding en luistert naar de stem, die
sedert een paar minuten alle andere stemmen over-
heerst: „Ik doe 't niet. Ik doe 't niet. Ik kan daar
niet meer naar toe gaan.”

Weldadig is dit telkens herhalen van dezelfde ge-
dachte. Een bevrijding ligt er in, die groter bevrij-
ding belooft. En 't kwaad, aan gene zijde van de
vuurlinie stapelt zich meer en meer op tot een
massiefheid, die 't verzet volkomen rechtvaardigt.
Moeder komt ten maaltijd noden, overziet even met
lichtvergliddend lachje de toestand van haar beide
kinderen en troont ze dan mee naar de eetkamer,
waar de ordelijke ongeladen sfeer vanzelf zijn
rechten gelden doet. De dingen nemen normaler pro-
porties aan, laten zich noodgewongen opbergen
binnen het perk der onvermijdelijke ergernissen,
waar men tenslotte niet zo heel zwaar aan draagt.
Eerst weer te voorschijn komen ze als Trees door
jonge lichtkleurige klimploten heen, uitziet in de
late zomeravond die maar niet wijken wil voor de
naderschrijdende nacht. De ijle dennen in de tuin
dromen reeds; de veenplas in de verte geeft 't
schaarsgeworden licht moeizaam terug; een paar
sterren zien van onmetelijke afstand flauwtjes toe
als lieden, voor wie voorlopig geen werk is te doen.
Er zijn dunne vogelgeluidjes in 't dichte dakbegroei-
sel, een radio geeft ergens met bescheiden stem een
vioolsonate weer.

De klas komt tot leven tegen deze achtergrond; de
kinderen duiken op, een voor een, zoals ze elke dag
opnieuw in rij en gelid 't schoollokaal en Treeskes
hart bevolken. Trees herkent ze alle met reeds voor-
voelde afscheidspijn. Janneman met zijn glundere
oogjes... Marietje, pas in de rouw over haar moeder,
Henk, 't opgewonden standje, dien ze met nooit bij
zichzelf vermoed geduld het stotteren heeft afge-
leerd, en die nu een ontroerende aanhankelijkheid
aan de dag legt.

Och, jullie kleine dingen! Wat ben ik van je gaan
houden! Wat ben ik dwaas van je gaan houden!

Maar nu komt ook het verraad tot leven en tegen-
zin en onwil volgen het op de voet. Steeds nog sta-

rend in de tastbare avondvrede zoekt Trees de stem
van den Leidsman, die alleen deze gevaarlijke storm
kan doen bedaren. 't Is tevergeefs. De opstands-
stemmen zijn te sterk. En wanneer Trees tenslotte
haar opklapbed heeft uitgezet, omdat er toch einde-
lijk van slapen iets moet komen, concentreert nog
haar laatste restje energie zich op deze gedachte:
ik doe 't niet, ik doe 't niet.

Maar ze slaapt in met gevouwen handen, alsof ze
zelfs over dit gaan in de storm de zegen inroept
van haar Heer.

Niet meer naar school. Ontslag vragen. Weg van
daar. Dat staat dus vast.

Goed. Maar... wat dan!

De volgende morgen reeds bij 't eerste ontwaken in
de nuchtere dag, dringt de vraag zich stevig op.
Laat zich dan weer geredelijk verschuiven naar een
verlikkende achtergrond: tot het einde der maand
bindt in ieder geval nog de school.

Ja, maar wat nu, klinkt het eisend, wanneer na
enkele snelvervlogen weken de nieuwbenoemde de
eerste klasse overneemt en Trees haar gevraagde
vrijheid ontvangt; afgeschoven wordt als een over-
bodig geworden meubelstuk, dat men niet eens be-
dankt voor de velerlei hulp die het heeft verleend.
„Wat ga je doen?” vragen bij 't vluchtig afscheid-
nemen de collega's.

„'k Weet nog niet,” bekennt Trees schouderophalend.

„Thuis blijven voorlopig. Ergens anders kun je van
tien of vijftien gulden toch niet leven. En een beetje
harder met m'n frans opschieten. En intussen maar
eens uitkijken, hè? Als jullie wat weet, houd ik me
aanbevelen.”

„'k Zal m'n krantjes bij u in de bus stoppen,” be-
looft de pessimist hartelijk. „'t Is een kleine moeite
en je kunt niet weten... onverwachts staat er soms
iets in. U blijft toch bij 't Christelijk onderwijs, is 't
niet?”

Waarop Trees, diep ademhalend, antwoordt: „Ja...
als ze me hebben willen, tenminste. Na dit geval
twijfel ik daar eigenlijk wel eens aan. Maar op zich-
zelf heeft dat met deze kwestie niets te maken na-
tuurlijk. Staat er boven, vind ik.”

„Vind ik ook. Maar ik ben toch blij dat u zich niet
laat afschrikken door de toestand hier.”

't Afscheid van den Baas komt, als onaangenaamste
rest, het laatste aan de beurt. Trees vindt hem in
zijn reeds verlaten uitzien lokaal, onrustig treuze-
lend met boeken en schriftenstapels, wachtend klaar-
blijkelijk op hetgeen nog komen moet. Overigens
schijnt de Baas het pijnlijke van de zaak nu opeens
terdege te voelen. Eerst schuift hij 't bestuur als
verantwoordelijk lichaam tussen zichzelf en Trees,
probeert later — daar Trees 't eerste negeert — het
hele verraad op Gods voorzienigheid af te schuiven.
„Och ja, u moet ook hierin Gods bestel willen zien.”
Hoog vlamt in Trees de verontwaardiging op. De
beelden duwen en dringen elkaar, om aan die ver-
ontwaardiging lucht te geven. Dus... dus... dit is
de mentaliteit, die hier overheerst. Als je iemand
overrijdt... met een auto... en je laat hem aan de
kant van de weg liggen... dan doe je toch zeker
beter met maar niet direct over Gods voorzienigheid
te gaan praten...

Met uiterste inspanning houdt ze haar bitterheid
in toom, reikt na enkele nietszeggende opmerkingen

vormelijk de hand, voelt het als een tastbare bevrijding, wanneer ze even later 't zonnige speelplein oversteekt, om uit de loods haar fiets te halen. Voor 't laatst. Voor 't laatst ook de blik, die ze op het venster van haar lokaal werpt. De rode geraniums bloeien; wat bonte papiermolentjes prijken er tussen. Ze beginnen wat slap en vormeloos te worden; de ander zal ze wel opruimen, daar ze hun geschiedenis niet kent. Vreemd, dat het lot van kindergepruts opeens tot een pijn kan worden. Trees moet haastig opstappen en met saamgeknepen lippen wegfietsen naar huis.

Nu komt dus de beurt aan het frans.

Trees, aanvankelijk nog de streng afgebakende werkuren in 't bloed, sluit zich 's morgens en 's middags op in haar kamertje en springt met rukken vooruit in de te veroveren stof. Thema's, grammair, literatuur. Wat te voren, in de schaars toegemeten avonduren, bij door de schooldag reeds verbruikte energie, zwaar te beklimmen bergen leken, worden molshopen, waar zelfs een kind lachend en moeiteloos overheen zou stappen. Trees komt haar cursus voor, gaat in overmoedige ogenblikken met zichzelf te rade, of ze nog iets anders er bij zal nemen, daar ze toch het examendoen niet verhaasten kan. In huis gaat ze om als een vreemde gast; een pension-gast met huiselijk verkeer, die zoveel mogelijk zijn eigen terrein bewaken blijft. Contact met kennissen — met de enkele vriendinnen, die ook na de schooljaren nog trouw gebleven zijn — wordt beslist van de hand gewezen. Trees heeft het druk; ze studeert frans. Een wal, een sterke muur om achter te vluchten wordt haar dit razend studietempo. Wijs is het, die muur steeds hoger op te trekken als men voor God en mensen onvindbaar blijven wil.

Maar dan doet een late, wonderzachte herfst zijn intree. De loofbomen, die lang na de verordende tijd hun bladgroen hebben vastgehouden, moeten zich gewonnen geven aan 't dringen van de tijd. Een adembenemend toverspel breekt geruisloos zich baan. Geel, oranje, rood en purper. IJle wolken, zonnegoud en luchtblauw. 't Jonge onderhoud van de dennenbossen staat in vlam, de berken langs 't braakland heffen hun laatste gouden schatten in bevende handen op, de beukelanen die 't heideveld begrenzen, worden stille zalen vol heerlijkheid.

De ochtenden zijn nevelig en liggen gevangen in een beangstigende roerloosheid, waarvan de witzilveren herfstdraden het ragfijn symbool schijnen te zijn. Er zijn gedachten aan sterven in de lucht, aan een stil, stemmeloos sterven, dat naamloos ontroert. Maar de zon breekt door en dan is de heerlijkheid niet meer te overzien. De sterke bloemen in de tuin leven op tot dubbele glans en gloed, nu er voor een toekomst niet meer te sparen valt. Dahlia's, chrysanten, goudsbloemen zonder tal. De rozen bloeien voor de derde keer — er hangt een prikkelende geur van eikenloof en wilde kruiden — er is gekwetter van vele vogelstemmen rondom en langs het diepe hemelblauw zeilen witte wolkgevaarten voort, zo rustig en doelbewust, alsof zij zelve de wegwijzers waren naar een schonere toekomst — een volmaakte eeuwigheid, ginds, waar de hemel op de aarde rust. Met iedere zenuw van zijn overgevoelig temperament maakt de schilder het wonder natuurgebeuren mee. 't Willig zijn tot sterven in de morgenuren, de hoopvolle opbloei ten leven in de warme zonne-uren van

Wij gaan er tusschen uit met z'n drieën.

de dag, het zich gelaten neerleggen des avonds, wanneer de koel-hoge kleuren van zonsondergang bijna nachtvorst zouden doen vrezén. 't Zet hem in spanning, als een gloednieuw scheppingswonder; 't neemt hem gevangen en belet hem, maar één matig bevredigende penseelstreek te doen. Na weemoedig hoofdschuddende critiek op vroeger werk, na vastgesteld te hebben, dat hij niets kan en, misschien alleen in de toekomst nog eens iets zal kunnen, wordt het atelier gesloten, grijpt hij zijn fiets of wandelstok en zoekt zijn spanningen te vereffenen door een lange tocht in de betoverde wereld. De eerste dagen maakt hij zijn tochten alleen; vertrekt met stille trom, om eerst tegen etenstijd weer op te duiken, uitgelaten en verrukt als een kwajongen, die z'n vacantiepret niet op kan. Een paar onstuimige kussen voor de vrouw, die nog altijd met de glanzende ogen van jongverloofde hem beziet, een klap op de schouder van zijn stevige dochter, die zich juist verwaardigt beneden te komen. „Hè toe vader! doe niet zo flauw! Ik heb ook nog gevoel!” En dan plannenmaken gedurende de maaltijd om met z'n drieën er nog eens uit te breken in deze herfst. 't Moet; 't is dringend noodzakelijk, om van deze overvloed nog in te zamelen, eer de grote afbraak begint. En nu Treeske toch vrij is..... Treeske vrij!

Ook de volgende morgen herinnert de zwerver zich weer, dat er vlak naast hem een dochter leeft, die tijd en gaven genoeg heeft, om zijn deelgenoot te worden in deze allerlaatste zomervreugd. Hij zet haar fiets al vast buiten, pompt zorgvuldig de banden op, fluit dan meesmuilend onder 't klimopvenster, juist wanneer Trees zich, zuchtend over haar lot, gereed maakt tot de worsteling met een bij uitstek droog en taai stuk grammatica. 't Valt tenslotte niet mee, om altijd achter de aardwal te zitten, zelfs wanneer die geheel vrijwillig opgeworpen is! Een lading electriciteit doorschokt de atmosfeer. 't Contact volgt onmiddellijk. De beelden verschuiven. Wat plicht leek, wordt doelloze marteling. Wat verboden waar scheen, verandert in juichend en geoorloofd gebruik van 't schone leven. Trees lacht. Voor 't eerst sinds lange tijd lacht haar ziel en in

ondeugende spanning wacht ze, tot 't tweede fluitje. Dan hangt ze uit 't venster, boort haar hoofd tussen de klimopraken door, ademt diep de zuivere herfstlucht in. Ze hoort hoe de gouden herfstwereld luide belacht de armelijkheid van 't kamertje, waar nog in lang de zon niet komen zal. Ze voelt een reddende onwil tegen de oneigen lasten, die ze met saamgeknepen lippen al deze dagen en weken op zich geladen heeft. Wat heeft ze niet al geweigerd, wat heeft ze niet aan zich voorbij laten gaan zonder iets ervan te accepteren! En waartoe, waartoe! Is 't niet volkomen doelloos, dit examengejakker? Hoofdacte heeft ze, Engels heeft ze; een verwaarloosde klas heeft ze er boven op gewerkt... en de eerste de beste, die een kruiwagen heeft, krijgt de voorrang. Weg er mee, weg er mee! Vrijheid en vervulling lokken in de schone morgen; doelloze armoede kleeft aan de franse studieboeken. Weg er mee!

Met haar mond echter probeert ze zichzelf te rechtvaardigen in een boetepredikatie, die ze op haar vaders opgeheven hoofd doet neerdalen.

„Vader, vader, wat moet dat toch met je! Zo'n onverantwoordelijke lichtzinnigheid, om me van m'n werk vandaan te halen! Ik heb een stuk grammaire om van te rillen, ik heb geen tijd om er zo maar uit te breken. Heus niet!”

Maar de onverbeterlijke kwajongen op 't tuinpad geeft geen kamp. 't Kan zijn, dat de aanmoedigende gebaren van de vrouw achter het benedenvenster hun werk doen; 't kan ook zijn, dat hij in zijn leven, door veel worstelingen heen, zo zuiver de rechte weg heeft leren zien, waarlangs vreugde en rijkdom wandelen, dat 't hem alleen daarom reeds onverdraaglijk voorkomt, wanneer zijn dochter, zijn Trees andere wegen zou willen gaan.

„Geen tijd! Werk! Wat versta je eigenlijk onder werk! Jouw werk is op 't ogenblik, van deze herfst te genieten. Toe meid, hou jezelf niet tegen. Ga mee! Wat je nog meer tegen me in te brengen hebt, kun je onderweg wel doen. Kom nu eerst maar naar beneden en ga met me mee. Overigens doe je 't goed, zo tussen 't klimop. Je kon zo van Richter of van Hans Thoma weggelopen zijn. Als ik in een stemming was om te werken, zou 'k zeggen: blijf nog even zo hangen...”

Waarop Trees met een zucht van erkennen en bevrijding: „Nou, voor deze keer dan. 'k Ben zo bij u.” Rustig voortpeddelend langs bosfietspaden, begint echter toch de herinnering aan de in de steek gelaten boeken weer te prikken. Met moederlijke overreding, als tegen een opstandig schoolkind, dat zich maar moeilijk overtuigen laat, herbegint ze de verdediging van haar bedreigde post.

„Vader, u moet me niet meer weglokken. Als ik examen wil doen, moet ik er voor leren. En 't examen is nodig, om m'n waarde te verhogen. Ik kan toch niet altijd maar zo blijven doorgaan..... thuis blijven... en lanterfant en niets verdienen...” Steil rechtop staat opeens de schilder, nu hij dingen waarmee hij zelf al lang geleden afgerekend heeft, in zijn onmiddellijke nabijheid als levenswijsheid hoort poneren door een, van wie hij die 't allerminst verdragen kan.

„Waarde verhogen? Jouw waarde verhogen? Wat in vredesnaam hebben ze je wijsgemaakt in je schooljaren, daar ik niets van weet! Denk jij in alle ernst, dat je waarde, je waarde als mens, ver-

hoogd wordt door zo'n belachelijk examen? Denk jij dat je 't leven gekregen hebt, om een handelsartikel te worden? Zo'n serienummer, waar de wereld ziek van is”

„Nee, dat weet u wel beter. Dat denk ik niet. Maar.....”

„Een maar is er niet. Je staat aan de ene of aan de andere kant. Vrij of gebonden. Een dood artikel of een levend mens. Kijk, we hebben 't wel eens over 't zondebegrip gehad. En we zijn 't daarover nog nooit eens geworden. Dit reken ik nu voor zonde, als jij je binnen een enge cirkel zou laten opsluiten en verarmen, alleen om een vaal soort plichtsbefef, waar een kansrekening aan ten grondslag ligt. Dit doe ik en dan dat — en om te leven heb ik eigenlijk geen tijd. Want 't moet zo gaan — en zo — en dan ben ik er boven op. Dan zal ik nog wel eens rond zien, of er nog wat brokken voor me overschieten. Wie zegt jou, dat er nog tijd om te leven overschieten zal? De meesten zijn uitgedroogd en onbekwaam, als ze eindelijk tot het leven zouden willen komen! En — God haalt er immers een streep door. God is bezig door alle berekeningen van de mensen een streep te halen. Ja, ook door de berekeningen van hen, die zich Christenen noemen. Alles wat geen werkelijke schat is moet weg — Omdat Hij alleen bij volmaakte eerlijkheid iets bereiken kan — Dat alles moest jij beter weten dan ik, Trees!”

Maar Treeskes woorden blijven stokken. Een harts-tochtelijk „ja-ja-ja” klinkt op in haar hart, wil den vader tegemoet ijlen; daarnaast echter zetelt nog steeds het zich vastklemmen aan het andere, dat ze ook als levenswaarde, als levensnut tenminste heeft leren zien. Met groot gedruis botsen de levensstromen tegen elkaar. Een verbaasd en zeer verwaard stilzwijgen is het enige, dat ze doen kan.

Van terzijde werpt de schilder een blik op zijn zeldzaam zwijgende dochter. Hij speurt haar strijd en ontroering; van kameraad, die fiks moet worden aangepakt, wordt ze op dit moment weer het kind, dat zachtkens geleid wil zijn.

„Zullen we de Iepenbergring omfietsen? Er is nog tijd genoeg. 'k Ben er gisteren ook geweest. 't Is ongehoorlijk, wat zich daar aan je openbaart.”

„De Iepenbergring? Ja, graag.”

De Iepenbergring om. Maar dan ook de Iepenbergring op. 't Een is zonder het ander niet te denken. Na een zware trap langs herfstelijk vereenzaamde buitenwegen leggen ze de fietsen in 't gelige grintzand en klauteren te voet naar de top tussen geurend eikenloof en late kamperfoelie door. Hijgend van de snelle spurt staan ze dan stil, laten zich overweldigen door de oneindigheid rondom. De diepe golvende heidekom, waarvan het purper steeds nog niet sterven wil; de kleine gouden berkjes hier en daar verspreid, gelijk zaaisel, dat slechts spaarzaam opgekomen is; de massieve bosrand in de verte en daarachter — wazig als een verdroomde wereld — 't grijsblauw van rivieren, 't lichtgroen van vruchtbare akkers op de kleigrond ontstaan.

Ze duiken neer op een heidebundeltje, genieten in schone saamhorigheid van 't wonder aan hun voeten, van de levende stilte om hen heen. De zon, die hun leden met zomerse koestering omvangt, is een onuitputtelijke bron van rijkdom. De wind, die de arbeidsgeluiden van ginds-ver-weg aandraagt en verdoezelt, is een speelse vriend. De kleine levensdingen

Vader, 't is bij twaalf.

zakken weg, niets blijft er over dan een nameloos verbazen over de glorie, waarmede God somtijds een plekje aarde zegent.

Maar er is een thuis. Er is een moeder, die niet nodeloos mag wachten. Er zijn horloges, die tot opbreken manen.

„Vader, 't is bij twaalf.”

„Ja, we moeten gaan.”

Even later, Trees, als slot van een laatste verzamelende rondblik:

„Eigenlijk griezelig hè, dat je geen woord kunt vinden om te zeggen, hoe mooi 't hier is.”

Weemoedig schudt de schilder zijn hoofd.

„We zijn te vlak geworden; te arm. Ons geslacht is de man, die geen feestkleed aan wil trekken. De Mattheüs-Passion thuis, per radio, — in een makkelijke stoel en bij een kopje thee of een gemoedelijk buurpraatje. 't Bestaan van een feestkleed wordt door de meesten niet eens meer beseft en de noodzakelijkheid ervan wordt in ieder geval ontkend. Lompen passen inderdaad ook beter bij 't surrogaatleven, waarin de mensheid zich thuis is gaan voelen. Vlak; vlak en arm.

Ik was bang vanmorgen dat jij ook al van 't feestkleed vervreemden zou. Je moet bedenken kind, die 't nog kennen en accepteren — op die rust een grote verantwoordelijkheid. Zij zijn degenen, waar God nog mee praten kan.....”

„Ja. Dat is zo.”

Lompen — feestkleed. Lompen — feestkleed.

Onder de zwijgende tocht huistoe laat de tegenstelling Treeske niet meer los.

Gaandeweg verglijden de woorden naar een geheel andere betekenis, dan die de schilder er in bedoelde te leggen. Van aardse mensenwoorden worden ze tot woorden Gods, voor Trees alleen. Er stoot een deur open. Een licht barst er uit over haar leven, feller en verblijdender dan de herfstzongloed die de Iepenbergring omkoesterde. Een Trees, kleiner dan de Trees die zich voelde verdwijnen in 't wijde scheppings-schoon, gaat deemoedig in op het tweegesprek, dat de Heer haar biedt.

„Ja Heer,” zegt ze. „Ik ben zonder feestkleed geweest; al zo lang, zo lang. Ik heb 't niet willen

dragen — ik heb 't weggehangen — omdat ik boos was over 't onrecht van anderen, die ook beweren aandeel in uw feest te hebben. Ik heb met opzet mijn Bijbel dicht gelaten. Die hevige studie was eigenlijk maar voorwendsel — omdat ik 't feestkleed niet wou. 't Paste niet bij mijn grimmigheid. Ik heb mijn eigen lompen liever gehad. Ik heb gezondigd Heer, erger dan de mensen die tegenover mij wat misdaan hebben.”

Als wezenloze dingen glijden de bomen en akkers en villawijken voorbij, nu haar ziel de intense spanning van het tweegesprek met haar Heer ondergaat. Tot Hij ten laatste dit allerwonderlijkste haar deel doet worden, dat Hij nog tijdens 't onderhoud haar het feestkleed weer om de schouders legt. Als een genadegift van Boven glijdt 't om haar schouders heen, 't zekerst bewijs van vergeven zonde.

Een stralende behulpzame Trees is het, die bij haar moeder thuis komt. Een Trees, die tijd voor alles heeft en die alles doet met blijde Zondagslach.

Die avond leest ze, 't feestkleed steeds nog omgeslagen, lange tijd in haar Bijbel en vraagt met de vrijmoedigheid van 't thuisgekomen kind haar Heer om de Leiding, die ze nodig heeft. „Zo duidelijk als vanmorgen Heer, toen ik ook wel moest ontdekken hoe vuil mijn lompenkleed was — hoewel ik te voren helemaal aan U niet dacht.”

Als ze al bijna ingeslapen is, wordt haar bewustzijn nog eenmaal teruggeroepen door 't geluid van een dichtklappend tuinhek, gevolgd door voetstappen op het grint en 't overbekende geworstel met de onwillige klep van de brievenbus.

„Zeker nog reclame van 't een of ander,” soest ze op de rand van de slaap. „Wat een onzin... zo laat nog.....”

Door de lauwe avond fietst de pessimist langzaam naar huis terug. 't Komt allerminst bij hem op, dat hij handlangerswerk voor den Heer heeft gedaan. In zijn tas heeft hij een krantje gevonden, dat hij reeds lang in Trees' bezit waande; en aangezien hij na een zware correctieavond vol van schoolmeesters-ergernissen snakte naar wat buitenlucht, heeft hij dat nu nog bij haar in de bus gestopt.

Nu keert hij huiswaarts. Hij ziet de rode potloodlijnen nog voor zich, waarmee hij in 't bijzonder één advertentie heeft omkrast.

„Gevraagd in godsdienstig gezin op midden-Sumatra een onderwijzeres, Hollandse, die leiding kan geven aan de studie van vier kinderen van acht tot twaalf jaar. Gezond klimaat. Prettige omgeving. Voorwaarden enz. na ontvangen sollicitatie. Deze per luchtpost te richten aan.....”

„Net wat voor Trees,” denkt de nachtelijke fietsrijder. „'t Wordt hier de eerste jaren toch niets. En de ouwelui zijn ruim genoeg om haar te laten gaan als ze wil.”

En Treeske zelf slaapt rustig de nieuwe dag tegemoet, die haar een geheel ongedachte Leiding openbaren zal.

Als Christenen weten we allen, dat de leuze: verbeter de wereld en de mensch zal beter zijn, een leugen is. Maar hoeverlen aanvaarden diezelfde leugen niet als waarheid voor eigen leven, en denken dat verbeterde omstandigheden hen ook beter en gelukkiger zullen maken? En toch ook hier blijft de leugen een leugen. We moeten heiligmaking betrachten met ons zelf en het geluk zal ons op die weg ontmoeten.

3

Lieve Oudjes in de verte,

Daar zit ik nu in Medan en doe moeite om mezelf weer terug te vinden in dit zonderlinge geval, dat ze een Indisch hotel noemen. Eigenlijk maakt het me een heel klein beetje bang; ik zou iemand willen hebben, om me achter te verschuilen; ik wou, dat m'n nieuwe Baas en Bazinne er maar waren, dan kon ik me achter hun brede ruggen verstoppen.

Wat de reis betreft, lukt 't me zeker niet, mezelf terug te vinden. 't Is net precies, of de hele zeereis er niet is geweest; of een toverstok me in één ademtocht hier naar toe heeft getransporteerd. Zo, toen ik m'n voet op de bodem van tropisch Nederland had gezet (mooi gezegd hè, maar helaas niet origineel) is er een soort van verwarring over me gekomen. Voortdurend vraag ik mezelf af: ben ik 't werkelijk, die nu de warme lucht van Indië inadem? Wat is 't alles ook snel gegaan! advertentie, sollicitatie, en weg. Van de reis heb ik jullie al heel veel geschreven, dat is maar goed ook, want ik zal later aan m'n eigen brieven m'n herinnering weer moeten opruimen. Wat ik nu nog zie van de reis is niet veel anders dan een wazige zonnige zee met aan de grens hier en daar een onwezenlijk stukje wereld: de grijze rotsmassa's van kaap Gardafui — de groene koraaleilanden, waar we later langzaam doorheen stoomden, en die me deden denken aan overgeschoten lappen van 't grote schepingsmateriaal, die daar bij toeval op de wereldzee zijn blijven drijven. Toch wonen er mensen op; we zagen tenminste kleine vissersschuiten rondom de eilandjes kruisen. Als 't me ooit te druk of te gevaarlijk wordt in de echte mensenwereld, ga ik daar ergens wonen. Maar dan moeten jullie bij me komen in m'n Andamaans landhuis (ik hoop tenminste dat 't de Andamanen waren die ik zag). Want vader zou er moeten schilderen en moeder zou op ons beiden moeten passen dat we niet helemaal wegdreven in de idylle. Stel je eens voor: wij met ons drieën als vluchtelingen van de beschaving ergens op een eigen eiland! Je kwam beslist nog met extra dikke letters in de krant, Chris van Laer!

Zo, nu denken jullie natuurlijk, dat Trees het heimwee of dat het heimwee Trees te pakken heeft, omdat ze sentimenteel wordt en over landhuizen en zo begint te praten. Maar dat is toch niet waar! Heimwee is: terug willen. En ik wil niet terug. Vast niet. Eerder zou ik als een kwajongen een paar keer over m'n hoofd willen buitelen van plezier, dat ik er uit ben! En zo ver er uit! En in zo'n mooie en wonderbare wereld terecht gekomen!

Morgen komen mijn nieuwe baas en bazin me met hun auto halen. Vandaag kon meneer Kolf niet hier zijn in verband met zijn thee-affaire. Ik moest maar

in 't hotel gaan, schreven ze. Morgen dus. Reuzen benieuwd natuurlijk! Dan gaat 't verder Sumatra in, naar 't theehuis met de theetuin en de theekindertjes die snakken naar m'n wijze lessen. Deze brief, geliefde oudjes, kunnen jullie nooit genoeg naar waarde schatten, want ik schrijf hem bij een temperatuur! Niet om te zeggen! Vader, weet je, waar 't hier op lijkt? Op 't atelier, wanneer je 's winters stiekum de kachel extra opstookt om de een of andere grandioze inspiratie uit te broeden. Als ik last had van dergelijke inspiraties, dan kwamen ze hier voor de dag, dat is zeker. Maar met mij is 't geloof ik zo, dat de inspiraties in transpiraties veranderen. Flauwe mop hè? Lach er maar niet om, hoor. Moeder schudt haar hoofd en vader grinnikt. Hoe komen jullie toch aan zo'n malle spruit, hè? Willen jullie nu graag weten, hoe ik hier zit? Ten eerste in mijn dunste pyama en met m'n dunste kimono daar over heen. Van m'n voeten steekt alleen 't puntje in een slof; de rest moet frisse lucht happen. 't Hotel is een soort van nederzetting; een first-class kampement met hoofdgebouw en barakken. Iedere gast krijgt zijn eigen afdeling van een barak: een slaapkamer met badgelegenheid en een veranda-achtig zitje, dat ze hier voorgalerij noemen. Alleen aan de maaltijden kom je bij elkaar in 't hoofdgebouw en dan merk je pas hoeveel mensen er uit de verschillende barakken te voorschijn komen. 't Is hier erg vrij maar als je alleen bent en daarenboven nog een vreemde vogel, die pas voor 't eerst over de rand van 't nest heen kijkt, voelt 't een beetje onwennig.

Ik zit nu op mijn veranda te schrijven; 't is half drie en ik heb zo'n heimelijk vermoeden, dat de hele rest van de hotelinhoud slaapt of moeite doet te slapen. Zo pas kwam hier een huisknecht langs lopen; sluipen kun je ook zeggen. Een prachtstuk met gevouwen hoofddoek en een lendensarong over een hagelwit pak. Die keek me bijna verwijtend aan uit zijn ondoorgrondelijke zwarte ogen omdat ik 't hart heb op te wezen. Maar 't is mij te warm hoor, om nu te slapen en bovendien heb ik ook veel te veel opwinding in me. Aan boord heb ik 't ook nooit willen doen. Zo iets ziekelijks. En 's middags was er juist nog al eens wat te zien; een kaap of een eilandje of zo iets. 't Komt nog wel, heeft Ada me profetisch gezegd. Ze kan meer van die sombere buien hebben en enigszins heeft ze 't recht daar ook toe, want ze gaat al voor de tweede keer naar Indië terug. En ze is pas achtentwintig! Denk eens aan wat een levenservaring! Daarom slik ik maar gedwee wat ze me nu en dan toe dient.

„Je zult op een goeie dag wel ondervinden dat de middagrust voor je gezondheid nodig is,” zegt ze.

„Maar dan is 't misschien te laat." Och 't is wel een goeierd hoor, al zit ze dan in haar eigen vel. Ada is steeds sjieker en wijzer geworden, naarmate we de Indische kusten naderden. En haar man steeds gereserveerder tegenover anderen. Met enkelen kan hij nog omgaan, de rest werd „die mensen." Eerst heb ik gedacht dat 't van mij een boze verbeelding was. U weet wel vader we zijn soms een beetje te scherp in ons waarnemen. Later heeft 't me gepuzzeld en nog later ben ik naar de oorzaak van dat gekdoen gaan zoeken. Gelukkig ben ik nog net bijtijds er achter gekomen, anders had ik de puzzle nog mee moeten nemen het binnenland in. Er zijn nl. mensen, die royaal tweede klas mogen reizen, bijna eerste klas om zo te zeggen, en er zijn mindere goden, die verdacht afzakken naar het randje van de derde klas. Dat hangt af van 't salaris, geloof ik. Nu heb ik ontdekt, dat Ada's man bijna eerste-klasser is. Denk eens aan, ze krijgen af en toe een uitnodiging van de echte eerste klas, om te komen dansen of bridgen of zo iets en dan trekken ze er op af in zo'n groot ornaat, dat ik ze bijna niet meer herken. Ik vind 't best te begrijpen, dat je in zo'n geval je niet meer kunt encanailleren met bijna derde-klassers! Eigenlijk moet je 't flair, waarmee ze dat demonstreren zonder toch iets wezenlijks te demonstreren, nog bewonderen. 't Is een soort van levenskunst die je vooruit kan helpen in de wereld. Helaas word ik er misselijk van en werkt 't altijd op mijn spotzieke ader. Zodat, geliefde oudjes, ondergetekende 't in de wereld wel nooit ver brengen zal. Hoeft ook niet, hè?

Wonder boven wonder zijn ze zich wel met mij blijven bemoeien en heb ik zelfs ook een keer een uitnodiging gehad om bij de upper-ten te verschijnen. Ook die uitnodiging heeft me gepuzzeld..... vader ik heb van jou behalve m'n rode haar ook een kwantum stekels geërfd..... moeder, schud nou niet van nee, want mijn haar is rood, unbedingd rood... totdat ik een reuzenontdekking deed. Ik ben namelijk de dochter van Chris van Laer! Toch niet

Ik kreeg een heele stortvloed van woorden, waar ik natuurlijk niets van begreep.

van den kunstschilder? had er een de attentie te vragen. Vond zeker dat ik er weinig kunstdochterlijk uitzag! Waarop ik schuldbewust: „ja, wat een strop voor Chris, hè!" antwoordde.

Moekemaatje, heb je misschien de thee onder de muts staan terwijl je deze brief leest? Denk dan maar eens met diep medelijden aan je enige dochter, die hier zit te versmachten en maar geen thee kan krijgen. De bediende die hier al eenmaal langs liep, kwam net weer langs. Ik dacht: een kans! Nu of nooit! Mijn mooiste boordzinnetje bij mekaar gescharreld: „djongos minta the?" Maar inplaats van thee kreeg ik een hele stortvloed van woorden, waar ik natuurlijk niets van begreep. Eigenlijk was 't zeer vererend voor me, dat hij zoveel woorden aan me verspilde. Waarschijnlijk vond hij m'n Maleis zo echt klinken dat hij dacht dat ik er meer van wist. Toen hij uitgepraat was, wist ik nog niets en durfde ook niets meer te zeggen. Hij is daarop weggegaan maar thee is er steeds nog niet. Nu vraag ik me af: waarom leren ze de mensen in een Hollandse kolonie niet allemaal Hollands! Dat zou toch veel eenvoudiger zijn dan dat wij Hollanders allemaal Maleis moeten leren radbraken. De Engelsens leren in hun kolonies de hele bereikbare bevolking wel Engels. Maar misschien zijn de overheden bang, dat de schone Hollandse taal te veel verhaspeld zou worden. Of dat het aroma van Indië af zou gaan door onze nuchtere sprake.

Medan, geliefden, is een wonderstad. Zou iedere nieuweling een Indische stad een wonder vinden? En zou 't wonder voor mij er ook eens afgaan, net als 't voor Ada en haar echtvriend er al lang af is! Ik heb zo'n heimelijke hoop, dat 't wonder blijven zal. Omdat ik de dochter ben van Chris van Laer en in Atelierduft ben grootgebracht. Nietwaar Chris, voor jou is ieder berkeboompje op de hei ook nog een wonder, hoewel je er al een paar honderd hebt getekend. En weet je wel..... de Iepenbergs een paar weken geleden? Daar hebben we samen vlak voor 't Wonder gestaan, hè? Hoe ziet 't er nu wel uit op de Iepenbergs. Mieziger zeker van herfstregen? Jullie moeten me geregeld schrijven hoor en me op de hoogte houden van alles. Van 't weer en van vaders schilderen en van moeders inmaak en kokerellen. En stuur me de kranten die je missen kunt. Ik wil niet vervreemden, bedenk dat wel!

Vanmorgen hebben Ada en haar man me meegenomen op een autotocht door de stad en zo'n beetje er rondomheen. Evengoed ontzettend aardig van ze, want 't kostte me niets en tot slot hebben ze me nog gefuifd op koffie met slagroom en taartjes. Ik hoopte eerst, dat die ook wel een heel bijzonder aroma zouden hebben, maar dat was mis! Ze waren echt en door en door Hollands: roomhorens en soezen en van die platte dingetjes met gespoten boter er op.

Langs de hoofdstraten liggen hier voor de grote winkels Brits-Indische koningen en prinsens op rustbanken uitgestrekt. Tenminste dat dacht ik en ik bekeek ze met de grootste eerbied voor zover ik kijken durfde. Maar Ada hielp me gauw uit de droom. Kind, dat zijn maar djaga's, zei ze. Zo iets als deurwachters. 't Klonk vrij verachtelijk. Waarschijnlijk zijn 't de armsten van de armen hoewel ik tot op dit ogenblik nog niet begrijpen kan, hoe 't mogelijk is! Zo'n soort van gewaad hebben ze in plooiën om zich heen geslagen; een tulband op 't

hoofd, soms een zwarte maar meestal een grijze profetenbaard en in hun ogen ligt zo iets peinzends en droefgeestigs alsof ze altijd heimwee hebben naar hun vaderland. Misschien hebben ze dat ook wel. Wie weet! Er zijn gevaarlijke luidjes juist onder die Brits-Indiërs, zegt Verburg. Geldschieters en woekeraars. En 't moet wel waar zijn, want toevallig las ik in de enige krant die me hier in handen kwam, al direct een advertentie van een anti-woeker-vereniging. Griezellig hè, dat die dingen onder de oppervlakte van een zo mooie en zonnige stad broeien.

We zijn ook in een paar toko's geweest. Ada heeft lapjes gekocht voor japonnen. Ze scheen opeens een soort van bezetenheid voor lapjes te hebben. Stapels kocht ze. Ik dacht: houd ze nooit weer op? En ik verbaasde me dat ze zich verlaagde tot pingelen. Als je nu toch zoveel geld kunt uitgeven, waarom pingel je dan nog! Maar ze hield vast als een bloedhond en hoewel ik natuurlijk van het fijne van de zaak niets verstond, kreeg ze toch meestal haar zin. Dan glorieerde ze geweldig en de tokoman was nog kruiperig beleefd op de koop toe. Zou dat ook een wasempje zijn van 't Indisch aroma? Vader, wat denk je ervan! Ada zegt: je moet wel zo doen, anders zetten ze je hoe langer hoe meer af. Misschien heeft ze gelijk, maar als je die prachtige effen sinterklaasgezichten van de Bombayers ziet, kun je 't toch haast niet begrijpen.

Wat is er een verwarring op de wereld! Och oudjes, maak je nog maar niet klaar voor de reis, want op mijn Andamaanse eiland zou de idylle beslist ook niet door gaan.

We zijn na de lapjes-affaire ook nog in een Japanse toko geweest, waar ik eigenlijk een dikke buidel met geld had moeten hebben (als ik ooit eens een dikke geldzak heb, ga ik er nog eens naar toe). Hij is ontzettend goedkoop, vindt Ada. Maar als je nu helemaal geen geld hebt!

Daarna hebben we de buitenrand van de stad genomen, waar de paleizen van den Sultan van Deli staan en de grote moskee met de toren vanwaar de muezzin bij zonsondergang het avondgebed uitroept over de stad. Verburg heeft me beloofd er om zes uur nog eens met me heen te gaan, want dat allerwonderlijkste aroma wil ik eenvoudig niet missen!

En vervolgens zijn we helemaal buiten geweest, tussen plantages door tot waar je een vrij uitzicht hebt op de bergen van het binnenland. Kanjers zijn daar bij. Vader, u had dat uitzicht moeten zien! Natuurlijk is 't onmogelijk, er woorden voor te vinden, maar iets er van stotteren moet ik toch wel doen. 't Was een muur, weet je, een muur van mysterie. Niet blauw, niet grijs, maar wonderlijk er tussenin. Niet vriendelijk, ook niet bepaald dreigend. Alweer wonderlijk er tussenin. Ze zien er uit als wachters, eeuwenoude wachters, en je verlangt ze te verschalken en 't binnenland in te trekken. Je hoort om zo te zeggen een stem, die je roept! Ik heb een rukken en trekken aan me gevoeld of ik altijd wel door zou kunnen reizen. Zou er zwerversbloed in onze aderen zitten? Wat denken jullie ervan? Die oude voorvader van ons, de laatste die op de ruïne Laerenstein woonde, zou die wel eens een slippertje hebben gemaakt?

Vader, u moet nog eens aan onze stamboom gaan werken deze winter. Van dien Boudewijn van Lae-

Ada heeft lapjes gekocht voor japonnen.

renstein zou ik wel eens wat meer willen weten. Doe je het?

Toch is er iets in de woeste bergenrand, dat je afschrikt. Ik zou 't niet onder woorden kunnen brengen, wat het eigenlijk is, maar het is er. Wat moeten de eerste pionniers en zendelingen wel gevoeld hebben, toen ze het binnenland introkken in een tijd, die nog geen goede wegen kende en geen enkel soort van menselijke bescherming!

De lucht is hier zo blauw, zo blauw! Heel anders dan in Holland. Zelfs de wolkgevaarten zijn hier anders van vorm en kleur; 't is alles feller; 't goedge is er uit. Tegen het blauw van de hemel stak een wolk zwaveldamp zijn vinger waarschuwend omhoog. De krater van de Sibajak, zei Verburg. Ik zou er heen willen, denk eens aan, een echte krater in je buurt! Maar morgen voeren mijn nieuwe baas en bazin me juist de andere kant op. Lieve oudjes, luistert eens naar Trees! Als ik daar aangekomen ben in 't theehuis, dan schrijf ik jullie direct weer een lange brief. Prettig vooruitzicht, hè? Zullen jullie goed op elkaar passen? En niet over me piekeren? Heus, ik ga met moed in de zeilen en Gods wind duwt mijn scheepje. Er zijn dingen die we erg moeilijk tegen elkaar kunnen zeggen. Misschien ben ik altijd te bang voor de pijn die gebrek aan instemming me bezorgen zou en houd ik daarom de woorden terug die eigenlijk naar buiten moesten komen. Maar schrijven wil ik ze nu toch. Toen, na die geschiedenis op school, was ik er akelig aan toe. Ik vond het zo erg, dat er mensen waren, die geen flauwe Ahnung hadden van de verplichting tot echtheid, die ze tegenover den Heer hebben. Ik dacht: leren, leren, leren maar; de kop er tegen in, anders houd ik het niet uit. Om zo te zeggen: jullie dwars..... ik ook dwars, al is 't dan op mijn manier. En al vossende raakte ik al dieper in de put. Maar—luister nu vooral goed—God zelf heeft me er uit gehaald. Weet je wanneer, vader? Toen we van de Iepenbergrug kwamen. Toen je gezegd had, dat ons geslacht zo doodarm geworden is. Je hebt niet geweten, hè, dat ik me de armste van allen voelde.

De volgende morgen vond ik de reddende advertentie in de krant en van toen af is 't bergopwaarts gegaan. Ik weet zeker, dat God dit alles zo geleid heeft en ook verder leiden zal. Daarom moeten jullie ook heel gerust en blij zijn, dat ik hier nu zit. Al is 't dan een beetje erg ver weg!

Vader en moeder, ik sluit een massa groeten in volgens het bekende recept.

De bergwand opent zich, een auto glipt naar binnen, een brommend en zoemend machinerietje, door mensenhand vervaardigd, waarop de eeuwenoude bergtoppen met koele verwondering neerzien. De man aan het stuur klemt zijn wiel in ijzeren greep, en geeft onophoudelijk signalen om zijn wagen veilig heen te loodsen door de nauwe slurf, waar vijandige roestrode wanden ieder uitzicht beletten.

Dan sluit de bres zich weer; gevangen is de auto, overgeleverd aan de grillige machten van 't Indische bergland degenen, die er in zitten.

De kustvlakte met zijn hittedampen, het heuvelland met zijn wilde oerwoudwoekeringen, is verdwenen; de berghellingen dekken hun arme naaktheid met koningsvarens en het brons van leerachtige struiken. Zelden lacht een helgroene plek, waar mensenhand 't oude brons heeft aangetast en in de as van neergebrande ruigte een weide voor zijn vee, een droge rijstakker voor zich en de zijnen heeft veroverd. Menigvuldiger dan het nieuwe groen zijn echter de nog zwart verkoolde plekken, die tegen de hellingen opkruipen tot aan en over de top. Droever dan beide zijn de brede grauwe bandjirbeddingen en rode breukvlakken van deze steigerende wereld, die zijn rust niet vinden kan. Zwavelbronnen steken dreigend hun vuisten omhoog en vervullen de omtrek met weë stank. Afgeknotte toppen en scherperibde zijden tekenen de oude vulkanen waarvan geen mensenmacht de betrouwbaarheid kan vaststellen.

Na de eerste, ietwat gedwongen en vormelijke gesprekken is er een zwijgen in de voortworstelende auto gevallen. Erik Kolf en zijn vrouw, nog verzaagd van de vaart van de vorige dag, laten 't natuurgeweld goeddeels aan zich voorbij gaan. 't Is hun te eigen geworden in de twaalf jaar, die ze bijna ononderbroken op Sumatra hebben doorgebracht. Ze hebben gevochten met het land, met zijn bodem en zijn geest en niets is verder van hen af dan bewonderend toerisme. Hun gedachten zeilen weg naar de kinderen, die ze bij een bevriende zendingfamilie hebben achtergelaten, om ze straks weer op te pikken. Naar de fabriek ook, die aan de onberekenbare zorgen van een inlandsen opzichter is toevertrouwd; naar 't huis, waarin de bedienden heersen. „Wat zijn ze stil,” overlegt Trees, terwijl ze tersluiks de gedachten achter 't gesloten gezichtje van Eva Kolf tracht te ontcijferen. „Wat zijn 't allebei stille mensen.” Dan zendt ze haar blikken weer de andere kant uit, waar 't Indisch landschap zich met de stage volharding van een film aan haar ontrolt. Er is een hemel van hardblauw, waaraan vele witte wolken zeilen. Er snelt een koele wind de auto tegemoet en er zijn brede garven zonnenschijn, die de

strijd aanbinden tegen een heirleger van donderkoppen laag aan de horizon, waarvan de witte wolkenmassa de voorhoede en de bergwind de heraut en wegberieder is.

Trees verslindt de nieuwe wereld, gelijk de nieuwe wereld haar verslindt en 't bezinksel van alle indrukken, het deel dat blijft van de snel wisselende beelden, is een diep herkennen, een vreemde onrustige vreugde, alsof een verloren contact op het punt staat hersteld te worden; alsof een levensvraag vlak voor de beantwoording staat. Vaag heeft ze het gevoel, reeds eenmaal eerder hier te zijn geweest. Ze accepteert het, zonder naar een verklaring te zoeken. Eenmaal, bij 't passeren van een kleine kampong, afwaarts in de luwte van een bergkom gelegen, waar palmen als goede moederhanden de armelijkheid der krotwoningen dekken, waar oranjebomen bloeien en een scherpe geur hangt van verwilderde koffieaanplant, wordt dit gevoel plotseling zo sterk, dat ze met vervaarde ogen duidelijk de lijnflitsen ervan volgen kan. Ze ziet zichzelf lopen, als kind van vier, vijf jaar op het pad, dat twee bamboehutten verbindt. 't Waartoe en 't hoe blijft in ondoorgrondelijke verborgenheid. Slechts de ene wetenschap flitst op, blijft haar stille gezelschap voor 't vervolg van de reis.

„God,” denkt Trees en haar denken van de Naam is als het bevend uitsteken van een hulpzoekende hand: „God! Er zijn meer dingen tussen hemel en aarde, dan waar wij mensen ook maar een vermoeden van hebben. Maar zijn enkele van die dingen voor mij? Om ze te voelen en te verwerken?”

Even sluit ze de ogen, om de indruk vast te leggen. Ze moet dit zeer verrassende later schrijven aan vader, die er in leven zal.

„Moe?” informeert Eva Kolf, als ze de gesloten oogleden ziet.

Trees lacht alweer, met beide benen op de nuchtere aarde terug.

„Moe, o nee! Ik word van reizen nooit moe! Ik kon wel vierentwintig uur zo doorgaan, geloof ik, dan had ik er nog niet genoeg van. Wat is 't hier een fijn land! Ik heb altijd zo naar de bergen verlangd!” „Dus je hebt nog geen spijt van je grote onderneming?”

„Spijt? En 't is nog niet eens begonnen!”

„Ja, dat is waar ook. Je hebt de kinderen zelfs nog niet eens gezien.”

Nu is 't de beurt van Eva Kolf om verrast te glimlachen. De glimlach opent haar gezicht voor de grote vriendelijkheid die er binnen woont. Ze heeft er wel eens tegen op gezien, een jong meisje naar hun eenzame nederzetting te halen. Nog straks in de auto naast Trees gezeten, heeft een heimelijke angst haar

geplaagd: hoe zal 't gaan, hoe zal 't gaan. Maar tegenover Treeskes levensdurf legt ieder zelfverwijft 't af. „Ik word oud en tobberig” constateert Eva zonder grimmigheid. „Ik ben oud geworden daarginds. Oud en tanig.” Ze ziet neer op haar gele, magere armen, die door de tropenzon volgeprikt zijn met dikke zomersproeten. Ze herinnert zich 't gezicht, dat haar deze morgen uit de spiegel aankeek, toen ze het onder invloed van de beschaafde wereld voor 't eerst na maanden weer eens kritisch bekeek. Een smal geel muizentoetje omgeven door een wonderlijke onverzorgde haardos, waarvan het donkerblond neigt naar rood en het rood grijsgrauwe strepen vertoont. „Over twee jaar, als we naar Holland gaan — als er geen tegenslag komt tenminste..... Ik moest een nieuw begin kunnen maken. Veertig jaar. Een nieuw begin..... 't Is er nu de tijd nog voor.”

Ze ziet zich opknappen door een coiffeur, door een goede naaister. Een modieuze japon inplaats van de hemdjurken, die ze zelf in elkaar gooit.

Och ja, wat ben je meer nut op een kebon. En Erik en de kinderen hebben haar immers lief en nodig zoals ze is!

Nu gedenkt Eva Kolf haar Indische jaren. Als zesentwintigjarige is ze met haar man uitgegaan tot de planterswereld, in een tijd dat Holland reeds geen plaats meer bood voor al z'n werkende kinderen, terwijl in Indië vele gebieden om arbeidskrachten schreeuwden. Enkele jaren van voorspoed hebben ze gekend, die hen met vele andere lotgenoten totaal over de kop is geslagen. Jaren op de rubberplantage in het Assahanse, waarin het harde werken onder moordend klimaat moest worden verzoet door uitgaan: soosavonden, dansen, fuiven in Medan en Brastagi. Met als ondergrond van 't veel te royale leven 't zalig bewustzijn, dat de komende dividenden ruimschoots de blindelings gefokte rekeningen zouden kunnen voldoen.

Totdat de reddende crisis in de grootbedrijven kwam en hen met sterke, meedogenloze hand uitlichtte uit een zichzelf verterende wereld. Er vielen ontslagen. Enkelingen eerst, massa-ontslagen later. De zwarte lijst van afgedane arbeiders groeide onrustbarend. Wilde geruchten deden de ronde dag aan dag. Daar wordt stopgezet — en daar en daar. Die is ontslagen — en die. — Paniekverhalen veroorzaakten nieuwe paniek en de crisis schreed intussen voort. Een paar maal ging de dreiging hun woning voorbij. Maar tenslotte kwam toch ook bij hen de doodsmar binnen. Ontslag op korte termijn. De kebon werd prijsgegeven aan verwildering; uitbarstende groei van de regentijd overwoekerde de stilgeworden woningen met lianen; de houten barakken stortten in terwijl de bruikbare onderdelen door Chinezen werden weggesleept. De geur der nieuwe wildernis lokte tiggers en grote apenfamilies aan. Crisis!

En in Holland geen schijn van kans! Met ijlings samengeraapte spaarcenten heeft toen Erik Kolf de verwaarloosde theeplantage gepacht van een in de eenzaamheid kinds geworden Amerikaan. Ze zijn er heen getrokken met de kinderen, met wat meubilair, met gebrekkige kennis van 't nieuwe planterswerk en met de dood in 't hart.

Niettemin komt er nu een lach over Eva's leven glijden, wanneer ze aan de wonderlijke intocht denkt. Want nadien is Hij onafwijsbaar in hun leven gekomen, Dien ze tevoren tot aan de verste grenzen

van hun bestaan hadden teruggedrongen. Op een groepssamenkomst, een conferentie van allerwonderlijkste samenstelling, heeft Hij zich vlak voor hen gesteld. Als gegrepenen zijn ze teruggekeerd in de eenzaamheid van hun bergoord en Hij, Dien ze als Leidsman naast zich wisten, heeft wonderlijk gezegd. De arbeid ging. De thee bleek zelfs een verrassend goed product te zijn, dat alleen door de slappe houding van den voorganger van de markt was verdrongen. Bestellingen kwamen binnen en konden worden uitgevoerd en ondanks de nijpende crisis kon Erik de plantage in enkele jaren kopen. Vier jaar geleden is dat nu. Nu zijn ze zover, dat ze een hulp voor 't onderwijs van de kinderen kunnen bekostigen. Eva kan het zelf niet meer bijbenen en voor studie is haar hoofd niet meer geschikt. Benno zou reddeloos achter komen, Ria eveneens. En als ze over twee jaar naar Holland zullen gaan, staan er examens voor de boeg.

„Si Batoe-batoe” kondigt de zwijgzame man achter 't stuurrad aan. Eva en Treeske verlaten hun gedachtenpaden en zien met vernieuwde belangstelling rond. Er komt meer menselijke tekening in 't landschap. De auto glijdt een lengtedal binnen dat een snelle bergrivier zich in de loop der eeuwen uitgepletten heeft. Gretig hebben mensenhanden zich op de smalle strook tussen rivier en bergwand geworpen. De jong ontkiemde rijstplantjes glanzen in de zon; gebogen vrouwengestalten zijn bezig hier wat te dunnen en ginds bij te planten. Hun bewegingen zijn van een devote ernst, die ontroerend is om aan te zien. De angsten van een door geestenvrees verterend volk liggen er in.

„Multatuli” zegt Erik met een hoofdbeweging naar de werkende vrouwen. „Veel geleden, maar zij maken er geen ophof van: 't is te echt. Gek, dat we vroeger nooit geweten hebben, dat dit leven achter de bergmuur lag. Wij dachten: daarachter houdt de wereld die een fatsoenlijk mens betreden kan, op.”

„Maar 't is gelukkig veranderd,” gaat Eva verder. „Ik ben altijd blij als ik onze mensen weer zie. Ik krijg zo'n gevoel, of ik thuis kom. En,” regelrecht tot Treeske, als om de vorige woorden te verontschuldigen: „je gaat natuurlijk van ze houden, als je zoveel jaren lang hun nood hebt gezien.”

Er duiken bruinverweerde huisjes op, die verschrikt voor de eenzaamheid van 't land bijeengescholen zijn onder hoogopgaand loofhout en ongelooftlijk verstilde klapperbomen. Halfnaakte inlandertjes met ruige pruikebollen springen als kobolden te voorschijn, steken hun handjes uit en krijsen met snerpende stem een vrolijke groet.

„Rijd maar wat langzamer Erik, onze eigen inlanders konden ook wel eens plotseling te voorschijn komen schieten.”

Bij een scherpe bocht van de weg is 't al zo ver. Vier gedaanten, alle vier in de traditionele indische speelpakjes gehuld, die de veelzeggende naam van „apepakjes” dragen, maken zich los uit het groen langs de rijweg; een indianengehuil breekt los dat de auto onverwachts tot stoppen dwingt.

„De jongens” deelt Eva mee met stille trots in haar stem. „Ja, je ziet ze niet op hun voordeligst, maar daar is nu niets meer aan te doen.”

„Kom maar, bandieten” nodigt Erik zijn spruiten uit. Dan springen de aanvallers handig op de treeplanken van de wagen, twee aan elke kant; gebruide pootjes klemmen zich vast aan de omlijsting van het

portier en de stoet zet zich al weer in beweging. „Eere-escorte” is Eva’s verklaring van ’t geval. Met de vrijmoedigheid van ’t in vrijheid gedresseerde Indische kind kijken vier paar ogen de nieuweling aan. „Wat ben jij er voor een”, vragen de blikken. „Zou je niet eens groeten,” vraagt Eva droog, waarop een viervoudig, nog min of meer gereserveerd „dag tante!” Trees tegemoet komt. „’t Is hier altijd tante en oom tegen de weinige Europeanen die we kennen,” verklaart de moeder. „’t Zijn bijna uitsluitend zendingfamilies en die hebben ons in hun gemoedelijke kring opgenomen.” „’t Is leuk” vindt Trees. „En dan ben ik meteen niet zo’n vreemde hier.”

„Vreemde?” herhaalt Eva hardop. „Een vreemde ben je toch niet. Een vreemde zouden we boven niet kunnen gebruiken, hè jongens? We zijn zo blij dat je bij ons komen wou. Hè vader? ’t Was een echte opluchting.”

„Dat zou ’k denken” is ’t korte antwoord. „Tante, hoe heet je verder?” vraagt het oudste apepak.

„Tante van Laer” stelt Eva voor, maar Trees verbetert snel. „Tante Trees heet ik, vind je dat geen makkelijke naam? Zeg, als mijn koffer opengaat, ik heb voor jullie allemaal wat meegebracht uit Holland. ’k Zal je waarschuwen als ’t zover is; dan kun je me komen helpen.”

„Echt waar? Uit Holland? Uit een Hollandse toko? Is ’t echt waar, moeder? Hou je dan van ons, tante Trees?”

„Natuurlijk hou ik van jullie; dat kun je toch zo wel snappen?”

„Anders was je niet bij ons gekomen hè?” zegt vertrouwelijk apepak nummer twee vlak bij Treeskes oor.

„Is Onkel Dietrich thuis?” informeert Erik bij zijn oudsten zoon. Maar eer het antwoord komt, zet hij de remmen aan en brengt de wagen tot stilstand. „Vort jullie gruis, van m’n treeplanken af!”

Met verwondering in de ogen beziet Trees het lage, in de breedte uitgebouwde zendingshuis. Van knoestige planken opgetrokken, schuilgaand onder een zwaar atapidak, lijkt ’t een monument uit oude tijden. Een symbool van de worsteling, die een heel mensengeslacht hier in Gods naam gestreden heeft tegen de donkere geest van het land. Maar de wankelende rand van de voorgalerij draagt een overstelpende bloemenschat, die, in slingers en sluiers omlaaghangend, ’t verveloos geworden houtwerk bekleedt, en met gele en rode trossen omhoog klimt langs de palen, die het zware dak helpen dragen. Zo het huis de herinnering draagt aan zware strijd, symbool van de groeiende overwinning mogen dan de bloemen zijn. Twee grijze gedaanten, in kleren die zich aan snit noch mode storen, en met ogen, die een kinderlijke rust en blijheid uitstralen, dalen het houten trapje af en begroeten als lieve oude bekenden de autoreizigers. Als een van hen wordt ook onmiddellijk Trees geaccepteerd; de oude dame voert haar aan de hand de voorgalerij op, duwt haar in een luie stoel. „Komm, setzen Sie sich; Sie werden gewiss müde sein von der langen Fahrt.” En even later, met een goedkeurende blik op de verraste Trees: „das ist wirklich schön, dass Sie gekommen sind.”

Na een korte verkwikking geeft Erik al weer het sein tot opstaan. „Nog twee en een half uur moeten we rijden”, verklaart hij aan Trees. „En we leven

„Tante, hoe heet je verder?”

nu in de regentijd. In de namiddag en avond breken de zware buien los en dan kunnen we beter binnen zijn. Niet waar, tante Dietrich?”

„O ja bewahre” zegt die, de hand bedenkelijk aan de wang geslagen. „Die verschrikkelijke weg naar jullie huis en dan in de regen!”

Terwijl de moeder met de kinderen in de logeerkamer verdwijnt om hun spullen in te pakken, staat de oude mevrouw er op, aan Treeske de trots der nederzetting, de groentetuin en de hoenderhof te laten zien. En terwijl ze samen de dikke andijviesstruiken betasten en de boontjes en postelein bewonderen, klinkt ’t weer op een toon, die uit de diepste levensgebieden opstijgt:

„Wir sind wirklich so froh, dass Sie gekommen sind. Sie ist eine so liebe Frau, ein richtiges Gotteskind. Er ist auch ganz nett, aber sie —

U zult eens zien, het zal u daarboven best bevallen. En de kinderen zijn ook lief en volzaam. Houd maar veel van ze, van hen allemaal. Denn die haben’s schwer gehabt da drüben. Nach Leib und Seele schwer.”

Er valt een beschaming in Trees. Ze voelt zich als de toerist, die uit zelfzucht gekomen, opeens van aangezicht tot aangezicht wordt geplaatst met de nood van het land. Gekomen tot nemen, geroepen tot geven. „Wir sind froh!”

Daarmee wordt ze als een engel Gods de kleine kring van bergbewoners binnengehaald. Terwijl het haar om een betrekking, een mogelijkheid tot geldverdiene, te doen was. „God, God”, roept ze weer de Naam te hulp. In deze diepe beschaming zijn haar handen opeens zeer hulpeloos geworden.

Benno, Ria, Kik en Effie, dat zijn de namen van de kobolden die in de apepakjes schuilen. Trees komt er onderweg langzamerhand achter. Ook komt ze er achter, dat de inhoud van het grootste apepak, naast zijn vader gezeten, een jongen, die van het tweede een meisje, van ’t derde weer een jongen en van ’t vierde tenslotte nog een meisje is. Dat de twee groten heten naar grootouders, maar dat de twee jongsten naar de eigen ouders genoemd zijn en dat de namen gemakshalve zo verbasterd zijn om geen verwarring te wekken.

„Lopen jullie altijd maar zo op je blote voeten?” informeert Trees met Hollandse belangstelling.

„Nou vanzelf. Schoenen zijn de lamste dingen die er bestaan. Kijk tante Trees, kan u dat?” Kikkie steekt zijn voet uit en raapt met twee gekromde tenen een gevallen hopje van de grond.

„k Weet niet; ik denk van niet. Hollandse tenen zijn veel stijver geloof ik. Maar je zou 't me misschien kunnen leren; 't lijkt me erg gemakkelijk als je zo iets kunt.”

„Ja. Ik zal 't u wel leren.”

„Tante Trees, kunt u zwemmen?”

„Zwemmen? Nou! en of! En m'n badpak heb ik meegenomen gelukkig. Maar kan dat dan bij jullie? Zwemmen?”

„We hebben een eigen badgelegenheidje” verklaart Eva met gepaste trots. „'t Is een bergmeertje, een minuut of tien van ons huis en we hebben er zelf een schoeiing langs laten maken en een paar kleedhokjes met een springplank. 't Is fijn in orde, hè jongens? Tante zal er van opkijken. Iedere morgen gaan we met de hele familie er naar toe en nemen een duikje. De kinderen doen 't net als de inlanders: helemaal naakt.”

Een eigen elektrische installatie hebben we ook,” gaat ze voort. „Die heeft Erik zelf ontworpen en met een reizenden electricien uitgevoerd. En een waterleiding hebben we, maar we moeten 't water nog filteren.”

„Schep niet zo op,” raadt Erik. „Juffrouw van Laer zou er wonderwat van denken.”

„Juffrouw van Laer” denkt Trees. „'t Past hier niet; ik voel me al een der hunnen. Hoe kan ik dan nog Juffrouw van Laer heten!”

Eenmaal wordt er onderweg halt gehouden om zich te vertreden. Als het gezelschap terugkeert, komen van heel ver weg wonderlijke geluiden aangeloven. De bergen zijn wat teruggeweken; een heuvelland golft in wijde boog om de rijweg heen en verheft zich slechts langzamerhand weer tot toppen, die dichte pijnbossen op hun grillige spitsen dragen. „Oerwoud,” zegt Erik. En: „apen, hoort u maar, apen.”

Na een korte pauze breekt het gejoel weer los, galmt met clownachtige vrolijkheid over het stille land om dan onverwachts te versterven.

„Zijn dat apen?” vraagt Trees verrast. „Hoe is 't mogelijk!”

„Ja” vertelt Benno die klaarblijkelijk trots is op zijn naaste bureu. „En zo doen ze. Een oude grootvader-aap begint: poem, poem, poem! Dan wacht hij even en daarna valt 't hele koor in: oe-oe-oe-oe! hè vader? Zo doen ze.”

„Precies” zegt Erik. „Je kon zo bij ze in de kost gaan. Kom, stap in; we moeten verder.”

Juist voordat de buien losbreken slaat de auto met een scherpe bocht van de hoofdweg af, een smallere landweg in. De woestenij wijkt terug; golvende velden met theestruikjes van verschillende leeftijd omzomen 't pad; hun leerachtig groen glanst in de zonnestralen die nog even de strijd tegen de donkere luchten hebben aangebonden. Een ruw-opgezette toegangspoort draagt de naam der nederzetting: Pintoe Angin.

„En ik weet wat dat betekent” roept Effie verrukt. „Winddeur, hé moeder? Omdat 't bij ons altijd zo waait.”

„Wat een dodden van boompjes,” meent Trees.

..... terwijl ze samen de boontjes bewonderden.

„Thee” zegt Benno wijs. „Dat zijn geen boompjes, dat zijn theestruiken. Wist u dat geen eens?”

„We zijn hier al op eigen terrein” verklaart Eva. „Kijk, daar gaan nog pluksters, die vrouwen met de spitse manden op de rug. Ze gaan nu naar de fabriek. Zo meteen komen we op 't eigenlijke plateau. Daar is 't uitzicht mooi. En we kennen van al de bergen nu de naam, hè jongens? Ginds, helemaal op de andere kant van het terrein staat 't fabriekje met de exportafdeling. Mijn man heeft 't druk tegenwoordig.”

„Zijn hier wel eens tijgers?” is Treeskes Hollandse griezelvraag.

Eva glimlacht er om. „Tijgers? Verleden jaar nog een. Maar verder alleen maar apen, soms een verdwaald hert en heel veel bunzings. Misangs noemen we die hier. Die komen op de koffiebessen af en op de kippen en duiven.”

Nog een minuut of tien maakt de weg de meest verraderlijke bochten. Oude modderplassen spuiten hun droppels hoog omhoog, leemplekken dreigen op de hellingen met slippen. Erik moet nog even zijn hele wezen er op inzetten om zijn vrachtje behouden thuis te brengen. Strak staan zijn ogen; de spieren van zijn handen zijn tot koordwerk opgelopen. De kinderen zijn stil; ze kennen de tijden en gelegenheden klaarblijkelijk waarop gesnapt en gezwegen mag worden.

Dan komt er ten laatste een royale bocht, een begin van tuinaanleg siert de verhoogde bermen; 't plateautje is bereikt, 't plantershuis ligt voor hen. Tussen bijgebouwen en duiventillen en bloembedden in ziet Treeske haar nieuwe thuis: een log en laag gebouw van bruin geolied hout; een brede galerij rondom en ramen die wijdopen staan om de frisse berglucht binnen te laten.

Theestruiken deinen zo ver de voet kan gaan; een kleine fabriek steekt bescheiden zijn schoorsteen op, en achter dat laatste mensengebouwje begint de andere, een in oerwouden verdroomde wereld. De toppen van de Boekit Barisan; hoekig; grimmig; hulp zoekend tegen nameloze vereenzaming.

Laat zonlicht maait de schaduwen weg.

't Hele plateau, met de mensen die er op zijn, staat in roodgouden gloed. En verder maait de dappere lichtbundel. Haastig, haastig, daar de arbeidsdag ten einde spoedt. Over ravijnen en kloven springt het licht; 't glijdt tegen de verre bergen op en slaat van de duistere toppen de schaduwen weg, zodat ze een moment een schat van zonneglans ontvangen. Zelfs zij, de oude grimmige reuzen uit de voortijd. Op hun koppen wordt het laatste zonnelicht tot een kroon van Alpengloeien, tot een belofte van komende tijden, wanneer alle grimmigheid zal zijn teniet gedaan.

In eerbiedig zwijgen slaan allen het zonnewerk gade. Dan ziet Eva diep ademhalend om zich heen. „We zijn thuis” zegt ze. „Welkom tante Trees, heel hartelijk welkom hier.”

De dagen snellen voort en voeren Trees van Laer steeds verder 't wonderlijke kebonleven binnen. Juffrouw van Laer is afgeschafft; meneer en mevrouw Kolf bestaan niet meer. Ze zijn teruggezonden naar de wereld van vermeende beschaving, die hen heeft uitgebroed. 't Zijn hier drie eenvoudige mensenkinderen, een Erik en een Eva en een Trees; Hollandse kolonisten, die te midden van het oergeweld der Indische bergwereld schouder aan schouder moeten staan in de strijd om 't behoud, van wat reeds op de wildernis veroverd werd.

Eva ondervindt het als een heerlijke bevrijding, dat Trees haar het dagelijkse schooltjespelen uit de handen neemt. Eerst nu merkt ze, welk een vracht het dubbele leven van onderwijzeres en huismoeder de laatste jaren voor haar geworden is. De steeds moeilijker wordende sommen, de taal oefeningen, en het volslagen in 't duister tasten, waar het vorderingen en methode betref.

Om een jarenlang verzuim goed te maken, zet ze eerst met de verbaasde bedienden een volslagen huisschoonmaak op touw, waarbij de wanden van binnen en van buiten een grote zeep- en oliebeurt krijgen. En later verdwijnt ze meermalen in een Hollandse huishoudschort gehuld in het keukendomein om aan tafel triomfantelijk rond te zien wanneer haar hapjes bijval vinden. „Moeder, doet u 't weer zelf?” smeken de kinderen meermalen en Eva lacht, verheugd dat ze ook op deze manier moeder kan zijn.

De kwajongens, ieder in hun schoolbank gezeten, krijgen nieuwe gloeiende belangstelling voor de lessen van tante Trees en Trees put zich uit voor haar viertal, waarmee zoveel gemakkelijker contact te krijgen is dan met de grote Hollandse klassen, die ze vroeger te bewerken had. Van zeven tot elf duurt onverbiddelijk de schooltijd; daarna wordt er gezwommen in 't bergmeertje en 's middags worden na de korte rustpoo's de rollen handig omgekeerd. Dan gaat Trees in de leer bij de kinderen en nooit heeft ze zich dommer gevoeld dan die eerste dagen, toen de zesjarige Effie haar aan de hand letterlijk overal langssleurde en Benno uit de grond van zijn hart 't oordeel uitsprak: „Nou, u weet ook nog niet veel hoor!”

Maar Trees is een gewillige leerling; evenals op de heenreis springen er geheime deuren in haar open waardoor ze ziet en herkent en vreugdevol begroet. En hoewel de kinderen nog lang niet voldaan zijn, verwonderen de ouderen zich over de makkelijkheid, waarmee haar mond het waagt de landstaal te

spreken. De kousen zijn totaal afgeschafft, de mid-dagrust is aanvaard, de Indische vruchten en lek-kernijen worden naar behoren gewaardeerd. En naast en boven dit alles troont het innerlijke en oneindig meer verheugende, dit, dat ook in de dieptedingen van het leven Eva en Trees elkander mochten vinden. Die avond, toen Erik laat nog toezicht moest houden in de pak-afdeling en Eva met stille stem vertelde van de conferentie, waarop zij en haar man zo'n wonderbare genade hadden ontvangen.

Ook Treeske heeft in dat stille avonduur — terwijl de nachtgeuren der bloeiende struiken naar binnen kwamen en de binnenland-duisternis als een massieve muur voor 't open venster stond — haar schatkamers geopend en gesproken van Gods leiding met haar eigen leven: door moeilijke dieptewegen heen naar dit verrassende einde toe.

„'t Heeft zo moeten zijn,” zegt Eva. „Ik heb er zo tegen op gezien, om iemand hier in huis te halen; we zijn hier zo op elkaar aangewezen — je kunt hier niet iemand hebben, voor langere tijd, die zich niet aanpassen wil. En toen ik later wel moest omzien naar hulp, heb ik zo gebeden, dat God iemand mocht zenden, die in ons huishoudentje past... En Hij heeft 't zo gemaakt, dat jij op pad wou gaan naar ons toe...”

„Ja,” zegt ook Trees, verbaasd over de feitelijke eenvoud der dingen, „'t heeft zo moeten zijn.”

De Kersttijd komt met veel gezang en kaarsenlicht onder donkere dreigende regenluchten. De aard-schokken van de late kentering hebben onrust en verwarring teweeg gebracht. De electricische geleiding heeft geweigerd doordat de waterval bij bandjir de kolder in de kop kreeg en ver buiten zijn rechtmatige oevers alles om hem heen vernielde, en de wegen zijn bedolven geweest onder stortend gesteente, zodat elke verbinding met de buitenwereld afgesloten was.

Maar op Pintoe Angin laat de Kerstvreugde zich door al die dingen niet verjagen. Er wordt een sparreboom uitgekozen en met veel gelach en gejoel naar binnen getransporteerd; de versieringen van 't vorig jaar worden geïnspecteerd en Eva laat de vijf bakblikken van het grote fornuis een extra beurt geven om ze gereed te hebben wanneer ze met het gewichtige werk beginnen moet.

En dan komen eindelijk de grote dagen en ook Pintoe Angin houdt de adem in om het Wonder der wereld te ontvangen.

„Heeft God dat gezegd?” vraagt Effie vertrouwelijk aan Trees. „Heeft God dat tegen de engelen expres gezegd, dat de lucht vandaag zo mooi blauw moest zijn?”

En Trees ziet om zich heen in de stralende zonnemorgen en zegt uit het diepst van haar hart: „Natuurlijk! 't Is toch Kerstmis vandaag?”

Op de Heilige Avond zitten alle koelies van de onderneming met hun vrouwen en kindertal op de voor-galerij rond de verlichte boom.

En Trees weet niet wat haar meer ontroert: Eva en Erik die in taaie eerlijkheid niet meer willen geven dan wat ze zelf ontvangen hebben, maar dat dan ook met volle hand uitdelen — of de inlanders met hun zorgelijke doorvoorde gezichten, waarover nu en dan een glimlach van blijde menselijkheid dwaalt, wanneer ze met kinderlijke verbazing de boomversiering bezien en 't eenvoudig geschenkje dat Benno en Ria later mogen uitdelen.

5

Na Kerstmis schijnt de natuur langzamerhand tot rust te komen. De buien laten meer en meer af. Hun kracht is niet meer zo ongebrouwen, hun klatering is minder verraderlijk. Aardverschuivingen en bandjirgeruchten blijven achterwege; er wordt druk aan de binnenwegen gewerkt om te herstellen wat de regentijd vernield heeft en ook op Pintoe Angin zijn opeens alle handen druk in de weer.

En dan komt er, zo tegen het aanbreken van de droge tijd of daaromtrent, een nieuwe schaduw opzetten, die zijn richting naar de theeplantage neemt. Hij komt van de oostkustvlakte, waar de zonnegloed zo intens is, dat hij in gelijke mate zwarte levensschaduw wakker roept. Zijn heraut is een brief aan Eriks adres. Weliswaar zou men zo oppervlakkig beschouwd geneigd zijn noch de heraut noch de persoon die hem zond, als schaduw aan te merken. Veeleer als een moeitegevend geval — een zomerbuitje dat ras voorbijgaat. Een logé immers — een logé op een buitenonderneming! Wat kan een logé in de oneindige ruimte voor ongerief meebrengen! Niettemin is het eerste gevolg van de heraut een lang en moeizaam gesprek tussen Erik en Eva 's avonds in hun slaapvertrek. Een gesprek nog wel, dat ze niet tot een goed einde kunnen brengen, zodat Erik met het laatste woord in slaap valt, maar Eva nog lange tijd wakker ligt, een grimmige trek van afkeer om haar smalle muizesnoetje en in haar hart het vaste voornemen haar man de volgende morgen zodanig te bewerken dat hij toegeven moet: de logé, deze logé kan niet komen.

Eva betrapt zich er die avond op, dat ze feitelijk blijft doorredeneren, hoewel ze met vast gesloten ogen naast den slapenden Erik ligt. Nu eens gelden haar woorden Erik, dan weer den verren briefschrijver in hoogsteigen persoon.

„Dat had je niet moeten doen, Tom Dudok,” zegt ze bestraffend. „Na vijf jaar ons nog weer lastig vallen! We hebben geen aardige herinnering aan je bewaard, dat weet je wel. Je zit me te vol met vuil en je wilt zelfs geen poging doen om er vrij van te worden. Ons leven is zo'n heel andere richting uitgegaan; wat je bij ons zoekt, kunnen we jou niet geven. En wat we je geven kunnen zul je niet willen accepteren. Ik voorzie nu al, dat 't ons geen van allen bevallen zal, en dat is niets dan moeite en verdriet in huis.

Bovendien zijn de kinderen zoveel groter geworden. Benno is al een hele kerel. Hij zal je waarschijnlijk aardig vinden. Iedereen vindt je aardig in 't begin. En ik wil niet dat hij contact met je krijgt. Om het vuil niet, weet je!

En dan hebben we Trees nu ook nog! Trees is

gezond en jong en ze is ook..... Je hebt te veel avonturen achter je liggen... en je verbeelding is vergiftigd. Daarom zou ik Treeske voor je bewaren willen.”

Na den briefschrijver krijgt Erik nog eens een volle beurt.

„Jij hebt gemakkelijk praten..... dat we gastvrijheid moeten verlenen aan wie er om vraagt. Jij verdwijnt 's morgens in de kebon of in de fabriek en trekt je van de hele boel niets meer aan. Mensen, die God op onze weg voert, moeten we niet afstoten, zeg je! Anderen zijn voor ons het middel geweest, nu mogen wij niet weigeren om voor Tom Dudok het middel te zijn! Ja, ja, ja, dat klinkt alles heel mooi, maar weet je wat ik geloof? Dat we ook wel eens mensen moeten afstoten! Weet je wat ik geloof? Dat ook de duvel wel eens mensen op ons pad kan brengen! Dat geloof ik! En we hebben de kinderen en Trees! Dat vergeet je maar helemaal. Trees is oud genoeg om op zich zelf te passen, zeg je. Goed dat zal ze ook wel..... misschien. Want Tom is de eerste jonge man, die ze hier ontmoet en je weet hoe hij is. Er is toch ook nog zoveel als verantwoordelijkheid voor ons, die zoveel ouder zijn... en door Indië geleerd...” Tenslotte, daar geen der aangesproken personen antwoordt, richt Eva zich nog in een smeekrede tot haar Heer. „Heer” zegt ze hartstochtelijk, „Heer, Erik zal dit doorzetten, daarvoor ken ik hem genoeg. En ik zal er niets tegen kunnen doen. Maar wees Gij dan bij ons om 't kwaad te weren dat er uit voortkomen kan. Als 't mogelijk is, Heer, bekeer Gij dan dien kwajongen, dien Tom Dudok. En als 't daarvoor de tijd nog niet is, laat hij ons dan geen schade doen. De kinderen niet... en onze Trees ook niet.”

En de Heer antwoordt wel. Hij antwoordt met een zo wijde glimlach van Zijn aangezicht dat zelfs een rederijke en bezorgde Eva er rustig bij in slaap kan vallen.

Alzo zal de zaak dan voortgang hebben. Tom Dudok komt logeren. Hij heeft na een wilde affaire ontslag gekregen op z'n rubberkebon en kan op een andere eerst na twee maanden herplaatst worden, wanneer daar een assistent met verlof naar Holland gaat. Voor die twee maanden volgt hij zijn beproefde methode: hij vraagt logies bij een collega of oud-collega. Erik Kolf is nu de uitverkoren persoon; de zuivere berglucht, 't rustige gezin en Eva's goede keuken... heel het goedkope leven zonder verleiding van allerlei aard, dat is juist wat hij nodig heeft om na een reeks afgedane avonturen weer wat op zijn verhaal te komen.

Erik is als patriarch gedecideerd vervelend gewor-

den en zijn vrouw is altijd een lelijke heks geweest zonder ieder spoor van pikanterie dat soms zelfs lelijke vrouwen nog acceptabel maakt, maar soeda... als men zich te voren een weinig erop instelt, is ook dat te overleven. Na twee maanden kloosterbestaan bevalt de vrolijkheid des te beter.

Op een morgen komt hij aangehobbeld in zijn rode tweoseater over de nog niet geheel herstelde weg, zwenkt met levensgevaarlijke snelheid het erf op en remt dan zo sterk voor de stoep van de voorgalerij, dat uit de remmen een waar moordgehuil losbarst. „Daar heb je 'm,” constateert Eva met een zucht en staat op om met Erik den gast te ontvangen. „Zo Tom,” klinkt 't tamelijk afzijdig. Dan ziet ze, dat de lange vent een bloedende wonde heeft juist onder de pijp van zijn korte broek en met de snelheid van 't ontdekkend licht schieten gedachten door haar heen, die listig wijzen op de mogelijkheid van een gesprek onder vier ogen... een flinke dosis waarschuwingen — eer 't heele gezin bijeen zal zijn. „Hoe kom je daaraan?” vraagt ze.

„Dat schrammetje? O, een ploertige karbouw die niet opzij wou gaan; 't rood van m'n kar werkte zeker op z'n zenuwen. Toen moest ik wel opzij, maar ik nam dat vernederend besluit eerst op 't allerlaatste moment en vloog tegen een stapel stenen op. Wat een wegen hebben jullie hier, zeg! Bij 't uitstappen keeg ik een paar schrammen — 't bloedt nogal, geloof ik.”

*Daar heb je 'm, constateert
Eva met een zucht.*

„Ga even mee naar 't kantoor. Met zulke dingen moet je voorzichtig zijn. Je weet wel... tetanus...” „Verrek, ja...” Dan met een knipoogje in Eriks richting: „Mag ik? met je vrouw naar 't kantootje gaan? tjonge... ze begint al vroeg hoor!”, waarop Erik een sinister „klets” laat horen. Terwijl Eva's handen de knie in perubalsem en zwachtels zetten, opent ze snel haar waarschuwingsvoorraad, vriendelijk overredend, als tegen een jonger broertje, dat op 't goede pad terug gebracht moet worden eer het te laat is.

180 „Zeg Tommie, je houdt je wel wat kalm hier, hè?

Als ik zo je woordkeus eens naga, weet ik er al weer alles van. Je krachttermen bewaar je voor als je later weer onder je kornuiten bent en je schikt je zonder vertoon in 't leven, zoals wij ons dat hier hebben ingericht. Versta je, Tom?”

„Gnädige Frau befehlen.”

„Praat gerust je moeders taal, dan weet je licht beter wat je zegt. En dan nog iets. We hebben sedert een half jaar een jong meisje hier, uit Holland, om de kinderen les te geven.”

„Ei ei, dus de zaken gaan goed... Nu al een gouvernante!”

„'t Werd mij te zwaar,” bekennt Eva eenvoudig. „En ze is geen gouvernante. Ze is een huisgenoot. 't Is een lief meisje... en van standing. Je blijft van haar af, beloof je me dat, Tom?”

Tom peinst. „Anders waren jullie je gouvernante weer kwijt, bedoel je. Slechte wederdienst zou dat zijn van iemand die je twee maanden 't eten voor niets wilt geven.”

„Nee daarom niet. Dat is tenslotte bijzaak. Om 't hele geval. Dat hoef ik jou toch zeker niet verder uit te leggen.”

„Dus geen hand geven straks. Tommie zal onthouden. Tommie zal zoet zijn. Tommie geeft nooit weer meisjes een handje.”

„Jo, je maakt me dol. Pas op, of ik bind je been af. Dan heb je helemaal niks meer te vertellen. Zo, klaar. Schiet nou alsjeblijft op. Kun je staan? Kun

je je knie bewegen?”

Met een dwaas vertrokken gezicht strompelt Tom Dudok overdreven moeilijk het kantootje uit. Eva is niet voldaan over zijn houding.

„Zeg Tom, in alle ernst, hoor. Ik reken op je.”

„Natuurlijk. Ik reken ook op jou. Bedankt voor je eerste hulp aan ongelukken.”

„Zo bedoel ik 't niet, dat weet je wel. Maar...”

„Maar 't is toch zo, wil je zeggen.”

„O jò ga nou weg voor ik in alle ernst kwaad op je word.”

„Ja, ja, ik ga al!”

Maar nog eens keert Tom Dudok terug op zijn strompelende schreden. Klaarblijkelijk had hij nog een pijl in zijn koker, die hij vergeten heeft af te schieten.

„Zeg Eva,” klinkt 't geheimzinnig en gedempt. „Op de Oostkust gaat 't verhaal, dat jullie fijn geworden bent. Ik heb 't altijd ontkend hoor. Ik heb gezegd: die lui zijn veel te verstandig om zich te laten vangen. Ze zullen gek zijn, heb ik gezegd, ik heb er gewoonweg ruzie om gekregen.”

„Nou, dan zijn we stapelgek,” zegt Eva ruw. „Want 't is inderdaad waar, Tom. En 't maakt ons gelukkig, dat is nog erger, hè? Ga nou maar, ja?”

„Wel, wel, wel,” steunt Tom als een teleurstellende grootvader. „Ook jij, ook jij Brutus.”

Dan gaat hij eindelijk weg; 't hinken en strompelen vergeet hij vol te houden.

Eva zucht diep en opstandig, terwijl ze de verbandtrommel inpakt en wegsluit. Zo is Tom Dudok en daarmee maakt hij zich interessant en gevreesd tegelijk. Tergend in zijn lichtzinnigheid, maar zo, dat ieder boos tegenwoord een angel bekomt, die zich tegen den spreker keert. Een nasmaak van zelfbeschuldiging en verwijt blijft achter: ben ik ook te onvriendelijk? Duw ik hem niet verder weg... de diepte in?

Dezelfde puzzle houdt haar nog bezig, wanneer ze door de eetkamer heen de voorgalerij bereiken wil. Erik is er niet meer. Een van de opzichters stond straks al op hem te wachten. Maar in zijn plaats houden de kinderen en Trees den gast reeds gezelschap. Eva — zelf nog onopgemerkt — slaat ze een moment gade. Een troepje jeugd, waarbij ze zich zelf plotseling als een achterdochtige oude tang voorkomt. De kinderen op de grond rond oom Toms luie stoel; Trees in een van de andere rieten zetels ter zijde, maar lachend deelnemend aan 't gesprek. „Moeder!” roept Benno verrukt. „We mogen in zijn rode auto rijden. Allemaal!”

„Allemaal in een woseater?”

Waarop Tom corrigerend laat volgen: „nee, een voor een van de oudste af aan.”

„O fijn, dan ik eerst, ik eerst!”

„Mis mijn jongen, juffrouw tante Trees mag 't eerst. Je wilt toch niet beweren dat jij...”

„Tante Trees? die durft niet eens met u te rijden!”

„Nou, als tante Trees niet durft, dan durf ik ook niet. Van de oudste af aan heb ik gezegd, en anders helemaal niets van de pap.”

Zo gaat het gesprek voort eenvoudig en vrolijk. 't Meneer en juffrouw, spottend begonnen, vallen weg voor 't doorzichtige oom Tom en tante Trees en ook deze titulatuur vervalt nog in de loop van de dag zodat 't een eenvoudig bij-de-naam-noemen wordt, gelijk dat hier de gewoonte is.

Eva voelt zich terzijde staan. Rechtens baas van 't terrein en niettemin zonder vorm van proces aan de kant geschoven. Overbodig. Ongewenst. Ze constateert met schrik de snelle vorderingen die de verhouding maakt... nu al bij de naam noemen... om vlak daarop reeds zichzelf te bestraffen. Zo is de jeugd immers! Vlotter veel vlotter dan twintig jaar geleden. Er is een kameraadschap der sexen ontstaan, over de gehele linie. Door clubs en sport... waarvan de één trap oudere generatie nog ternaauwernood wist... ze zelfs leerde veroordelen, als zijnde gevaar voor de goede zeden!

Ja, maar alles goed en wel! Hier in 't bijzonder, in

dit geval, schuilt een adder in 't gras. De avonturen van Tom hebben zich niet in 't verborgene afgespeeld. De levensfilm glijdt terug voor Eva's ogen, Zes... acht... tien jaar... de tijd, toen Tom Dudok als piepjong ventje uitkwam naar de rubberwereld.

Ze ziet de rubberwouden voor zich, duister en geheimzinnig, waartegen de vier assistentenwoningen leunden als tegen een onbetrouwbare muur. Jarenlang is ze bang voor die muur geweest. In de schemeravonden, wanneer grof snerpende vogelgeluiden er uit opstegen, wanneer er een tijger gesignaleerd was of een amokmakende koelie er in verdween... weggesprongen als een duivel... zijn scherpe parang zwaaiend in de vuist.

Hun huis... op de hoek. Dat van den jongen Dudok vlak er naast, zodat ze elkaar in de geopende vensters konden zien... bij enige stemverheffing de gesprekken konden volgen... Ze ziet 't bruine vrouwtje opduiken in 't jonggezellenhuis..... handelen als meesteres in kamers en keukendomein. Ze weet, hoe de jonge kerel met veel te gretige handen het leven grijpt als een roof.....

Tot op een ruzie-avond wilde stemmentaal de donkere kloof tussen de beide woningen oversprong en een hysterisch gegil de huistrap afvloog — hun kamers voorbij — om te versterven tussen de bomen van 't nachtzwarte rubberwoud.

Weggejaagd 't bruine vrouwtje... teruggedreven de kampong in... juist toen ze meende vaste voet te hebben gekregen in het leven van haar toewan!

„Zo die ligt eruit,” heeft Erik droog geconstateerd en alleen om dat simpele woord heeft Eva wekenlang een onberedeneerde afkeer van heel het Indische leven gehad. Eva sluit de ogen, machteloos. Onwillekeurig, in schoon gewoonte-gebaar, vouwt ze haar handen ineen tot woordenloos gebed; 't is haar alsof ze — gelijk een moeder het hulpeloos kind — Treeskes jonge leven omvat, het opdringend opnieuw aan Hem, die haar Leidsman wil zijn.

Wanneer ze daarna met geopende ogen weer tot het leven om haar heen terugkeert, is er een begin van troost in haar gekomen.

„Ik zal 't haar vertellen” is haar besluit. „Ik zal 't haar vertellen. Als Tom 't te ver laat komen, spreek ik met Trees. Ze zal 't begrijpen en de goede keuze doen.”

De dagen gaan voort, worden weken en het programma wordt afgewerkt.

Inderdaad kan men niet anders denken, dan dat een te voren ergens — in een onzalig oord — met overleg vastgesteld programma wordt afgewerkt. 't Is volmaakt ondefiniëerbaar wat er gebeurt en daarom weigert Erik er ook maar aandacht aan te schenken. Voor Eva echter staat het vast met huiveringwekkende zekerheid, dat Tom de leidende figuur is in het spel en dat 't voor hen is weggelegd onmachtige toeschouwers te zijn. Even onmachtige toeschouwers als ieder publiek pleegt te zijn bij de opvoering van een drama of blijspel.

't Prikkelende van dit spel is daarbij nog, dat voor het voetlicht zo goed als niets gebeurt, terwijl Eva achter de schermen de wezenlijke werkelijkheid der dingen vermoedt. 't Doet haar denken aan Ibsens „Mededingers naar een kroon”, dat ze onlangs na jaren van vergelende rust, nog eens opgediept heeft uit de boekenkast om 't in haar bergeenzaamheid met vernieuwde ogen te herlezen.

Jô, je maakt me dol

Overigens gedraagt Tom Dudok zich uiterst behoorlijk, dat moet gezegd. Onopvallend, normaal braaf. Bij 't gesproken gebed en het bijbellezen na tafel toont hij niet de minste verwondering of afstand. In het zingen jubelt zijn tenor luide mee en zijn krachttermen schijnt hij in een stevig gesloten safe te hebben opgeborgen.

De verhalen die hij doet, zijn geestig, zonder aan de grenzen van 't geoorloofde ook maar te raken; soosmoppen zijn van zijn repertoire geschrappt. Zelfs voor de kinderen schijnt de kust volkomen veilig. Er worden voet- en autotochtjes gemaakt. Naar een waterval in de omgeving, naar 't blauwe bergmeer, dat als een edelsteen van zeer grote waarde tussen bronzen berghellingen is vervat. Met schaamte in 't hart bedenkt Eva, dat Trees inderdaad van het land nog niet meer heeft gezien, dan huis en hof en de weg, waarlangs ze gekomen is. En dat voor een kind uit kunstenaarsmilieu, terwijl juist deze streek zo'n wonderbare wildheid vertoont.

Trees geniet onuitsprekelijk van elke tocht. En Eva laat haar gaan, te meer, daar altijd minstens twee van de kinderen de reis in de dickeyseat meemaken jubelend over dit zeldzame buitenkansje: oom Tom met zijn rode auto. Geen les, maar piknikken ergens in de wildernis, vuurtjes maken, koffiezetten en eieren bakken en smullen uit een opgewarmd conservenblik!

„Kan oom Tom niet hier blijven?” informeert Benno op een dag. „Kan hij vaders assistent niet worden? Hij zou best willen, zei hij.”

Waarop Eva een zo ruw: bemoei je met je eigen zaken! antwoordt, dat de jongen haar eerst verbaasd een tijdlang aankijkt en zich daarna als een beledigde majesteit terugtrekt in zijn hol.

„'t Moordt me; ik bezondig me,” denkt Eva opstandig. „'t Jong moet weg.”

Ze zegt 't tegen Erik, maar Erik wil er niet van horen.

„Ik snap niet, wat jou de laatste dagen mankeert” zegt hij. „Je hebt altijd je mond vol van uitdelen wat God ons gegeven heeft. Nu zendt God ons een verloren menskind in huis en jij weigert eenvoudig de dienst.”

„Weiger ik de dienst? Nee, maar de toestand is niet zuiver. Jij ziet dat niet, doordat je alleen maar

enkele ogenblikken per dag er bij bent. Tom speelt een rol hier bij ons in huis. Merk jij dat dan niet op? Ik ben bang voor hem. Terwille van Trees ben ik bang voor hem. Hij gaat niet zonder aanraking aan haar voorbij. We wagen te veel Erik, heus, we wagen te veel.”

Haar zenuwtranen ontwapenen den man.

„Och kom, wijfke wijfke, jij bent de gewone mensenereld ontgroeid. Luister nou eens kalm naar me. Wij hebben toch ook wel eens tegen een ander gelachen, eer we elkaar vonden? Is 't niet? Nou dan... dat komt immers allemaal wel terecht! Maak je toch geen zorgen voor niets. En dan... twee maanden zijn immers zo voorbij! Vijf weken zijn er al van om. Nee dat komt wel in orde. Geloof mij maar... jong zoekt jong... dat kunnen we ze niet kwalijk nemen.”

Jong zoekt jong, vergoelijkt Erik en Eva zegt het zichzelf duizendmaal voor, zonder echter ooit een volkomen gerustheid te voelen. „Ik weet te veel, ik weet te veel,” denkt ze. „Ik weet dat Tom niet jong meer is. Met zijn amper dertig jaar is hij oud als de wereld, oud als de boze zelf.” En dan begint haar onrust eerst recht het hoofd op te steken en zou ze het allerliefst den helen Tom met wagen en al het erf afgooien. Indien er dan tenminste nog iets te veranderen, te voorkomen zou zijn.

Want Trees ziet naar hem uit! Men zou blind moeten zijn om 't niet te zien. 't Wordt voor Trees een gewoonte, naar Tom uit te zien. Aan 't vroege ontbijt, na de lesuren, vaak tijdens de schooluren ook, aangezien het hem meermalen heeft behaagd, daar de rust te verstoren met een plak chocolade, uit zijn koffer getoverd, of met een mal verhaal, uit de een of andere uithoek van zijn brein gehaald.

't Maakt de kinderen onrustig en onattent. Ze gluren zijwaarts uit het venster en veren luisterend op, wanneer ergens grint knarst of een deur met een klap wordt dichtgeslagen. „Oom Tom!” 't Is als een elektrische vonk die het huis doorschiet. En ook Trees kijkt alzo uit. Komt hij, dan is 't goed. Blijft hij weg, dan groeit de onrust, 't strakke uitzien door 't levensvenster naar den gast, die welkom zou zijn, indien hij besluiten mocht voorgoed zijn intrek te nemen in haar hartehuis.

Meermalen in haar lage smalle kamer, waar evenals

thuis de bruidssluier om de kozijnen rankt, hoewel hij in 't Indisch spraakgebruik bruidstranen heet — vouwt Trees verwonderd haar handen ineen en staat als een heel kleine deemoedige Treeske voor den Heer van haar leven.

„Hebt Gij me daarom naar Indië laten trekken, om hier Tom te vinden?” zegt ze. „Moest het daarom mis gaan in Holland en was ik daarom zo bovenmatig blij, dat ik trekken mocht?”

Naarmate de dagen verspringen ziet ze met groter verwachting de nieuwe dag tegemoet. Eens moet de beslissing komen. Nu kan hij komen, nu, vandaag! Wanneer Tom dan echter dezelfde blijft, innemend, lichtelijk het hof makend zonder echter naar een bindende beslissing te trachten, wanneer hij altijd gedwee Eva of de kinderen meeneemt op hun tochten en nooit naar een listig apartje zoekt met Trees alleen, probeert ze zich de gedachten te ontgeven. Niettemin ziet ze de wereld met andere oogen aan: Tom Dudok leeft er in.

En Treeske zoekt contact, terwijl ze, naast Tom onder de kap gezeten, zich dromerig mee laat voeren waarheen de weg maar wijst. Ze draagt veel haar dirndljurk in deze weken: Tom heeft gezegd, dat de neteldoekse pofmouwen het zo goed doen rond haar gevulde armen. Ze draait haar zware roodblonde vlechten met bijzondere zorg in elkaar, zodat ze in omvang schijnen toe te nemen: Tom vindt 't lange haar zo oneindig veel mooier dan 't korte pruikje, dat Eva zich heeft aangeschaft.

„Eva is oud geworden”, zegt Tom eenmaal. Wie 't vertalen kan, vertale het. „Jij bent zo heerlijk jong” is de ware betekenis van het woord en Trees heeft het aanvaard als iets vanzelfsprekends. 't Is immers zo? Bijna veertig of vijfentwintig! Welk een verschil! „Heb jij dat ook wel?” vraagt Trees onderweg. „Dat je 't gevoel hebt, al eens te voren ergens geweest te zijn, hoewel je kunt bewijzen, dat 't onmogelijk zo wezen kan.” Tom Dudok knikt instemmend, zonder zijn ogen van de bochtige weg af te wenden.

„Soms; een enkele maal. Als ik in een erg goeie bui ben.”

„Kun jij 't verklaren?”

„Verklaren? Kind, daar vraag je zo wat! Als je theosoof was, zou ik zeggen: in een vorige incarnatie heb je inderdaad hier geleefd en van enkele heel intense momenten duikt de herinnering weer bij je op. Nu je Christen bent — nietwaar, dat ben je toch? — zeg ik: denk er niet te veel over na. 't Is ongezond voor je geloof. 't Christengeloof kan niet zo heel veel hebben, is mijn ondervinding.”

„Ja maar Tom, wat denk jij zelf er van! Weet je, ik kan er niet mee klaar komen, wat jij zelf eigenlijk bent. Ben jij theosoof? Of ben je Christen? Ik weet 't niet.”

En hij: „Ik? Ik ben een mens met duizend levens achter zich, die in 't duizend-en-eerste leven naar de bliksem gaat.”

Waarop Trees zachter, uit dodelijke schrik voor de wending, die het gesprek nu opeens genomen heeft: „Tom, dat hoeft toch niet! Niemand hoeft verloren te gaan, dat weet je toch wel, Tom!”

En wederom Tom Dudok, langzaam rekkend ieder woord:

„Zo?! Nou, dan zou er toch gauw iemand moeten komen om me te helpen. En heel gauw ook!”

Er valt een zwijgen, waarin Toms laatste woorden

als donker zaad nederzinken in Treeskes hart; iemand, die helpen moet! En haast is er bij! 't Gaat om een mensenleven; 't gaat om een mensenziel!

Later, wanneer hij Treeskes blijvende stilheid opmerkt, begint Tom Dudok nog eens weer over de kwestie. „Je moet niet zo zwaar over deze dingen nadenken, kleine Trees. Daar is de Indische lucht niet geschikt voor. Ik heb 't denken afgeschapt, ik doe alleen maar, waar ik zin in heb. Als ik durf tenminste.”

„Durf? Hoezo?”

„Nou — er kunnen wel eens dingen zijn, die je wel zou willen doen — maar die je tenslotte toch niet aandurft. Jou kussen bijvoorbeeld. Omdat je je zoveel aan me gelegen laat liggen. En omdat je zo'n heerlijk nonnetje bent. Maar ik doe 't niet. 'k Zal wel wijzer zijn! Eva wil 't niet hebben!”

„Wat heeft Eva daar mee te maken. Ik ben Eva's dochter niet!”

„O, Eva heeft van alles er mee te maken. Weet ik veel.....”

Schouderophalen, gevolgd door goed geïmiteerd vogelgefluit.

„Eva bemoeit zich wel meer met dingen die haar niet aangaan.”

„Eva, nou ja, dat komt omdat ze 't met iedereen zo goed meent.”

Weer schouderophalen en een bedenkelijke grimas-sentrek op Toms gezicht. Maar de ogen blijven strak op de witvergliddende weg gericht. De ogen kijken rechts noch links en links zit nog wel Treeske van Laer, met hoogrode wangen boven 't glanzend netel doekse wit van haar kleedje.

„Kus me maar, kus me maar gerust”, denkt Trees. „Maar je laat 't om Eva hè? Goeierd!”

Tom Dudok kust haar niet. Nu de vogelaar het willig naderen van 't vogeltje voelt trekt hij zich voorzichtig terug om het jachtgenot niet voortijdig te bederven. En Trees is een gelovig vogeltje. „'t Komt wel”, denkt ze vroom. „'t Komt wel. Maar eerst moet het Gods tijd zijn.”

Als Tom na twee maanden afscheid moet nemen, heeft hij nog immer geen verklaring gesproken noch gevraagd.

„Schrijf je eens, hoe 't je gaat daarginds?” vraagt Erik in een onbewaakt ogenblik. En Tom Dudok antwoordt met de hand op 't hart: „Ik zal jullie allemaal op de rij af schrijven. Erik krijgt het eerst een brief, want hij is een goeie patriarch. Eva krijgt de tweede, als ze hem tenminste hebben wil van zo'n min persoon als ondergetekende is. En kinderen, jullie hoort 't — jullie krijgt ook een brief van mij: misschien wel een brief van chocola. Effie? Zou je die wel lusten? Een brief van chocola?”

„Ikke wel”, meent Effie verheugd.

„En tante Trees?” is Ria's gespannen vraag.

„En tante Trees krijgt de allergrootste brief, want die is de braafste van allemaal.” Waarop Treeske kleurt met glanzende ogen en Eva een lelijk woord zou willen zeggen, omdat ze opeens al te grof de adder door het gras ziet sluipen. „Venijn” denkt ze. „Akelig venijn”. En ze weet zelf misschien niet, wien dat woord geldt: Tom of de slang. Misschien vereenzelvigt ze die twee wel zo volkomen, dat 't woord voor beiden bestemd is.

6

„Ga nou maar, praatjesmaker,” dringt ze veelbetekenend. „Je hebt ons nu twee maanden lang uit ons doen gebracht; 't wordt meer dan tijd dat je verdwijnt.”

„Gelukkig zeggen ze dat niet allemaal,” meesmuilt Tom reeds achter zijn stuur gezeten. „Hè Trees? Allemaal denken ze niet zo slecht van me. Eva is werkelijk roerend van achterdocht. Onder haar leiding was 't indertijd in het paradijs vast niet mis gelopen. Een goeiëge waakhond is ze — of een fari-zeeër. Eva, Eva, foei, foei, wat val je me tegen.” Dan geeft hij onverwachts vol gas en schiet het erf van Pintoe Angin af. Een koelie redt zijn vege lijf nog juist bijtijds, door ijlings tegen de hoge berm op te klauteren. Niettemin ziet Tom nog kans te wuiven met een losgemaakte hand. In een zeer bepaalde richting wuift hij en Eva kan het niet gelden, want die heeft zich allang geërgerd omgekeerd. En dat is dan dus het beeld, dat Trees bij zich houden kan in de dagen, die zich nu weer gelijkvormig aaneenrijgen. Tom Dudok, die omkijkt. Naar wien anders dan naar haar. Naar de kinderen? Och kom! Ja — en de verwachting die zijn woorden hebben opgewekt! Die blijft ook en groeit in de loop der dagen tot een blijde zekerheid. Tom zal schrijven. Dat hij aan allen schrijven zal is slechts een voorwendsel. Neen, Tom zal schrijven, aan haar! En een grote brief zal het zijn. Met zo'n puzzle komt Trees-ke van Laer voorlopig het leven wel goedsmoeds door!

Inderdaad komen er brieven van de Oostkust. En in dezelfde volgorde, die Tom tevoren heeft vastgesteld. Voor Erik is de eerste: den WelEdelgeboren Heer E. Kolf. Ja, ja, die smoesjes kennen we! Wel Edel Geboren — in een doodgewoon Hollands burgerhuisje! Maar Erik opent zijn brief toch met een glimlach en leest er gedeelten van voor aan de samengestroomde familie. Hij behelst uitvoerige beschrijvingen van de arbeidstoestanden op de nieuwe kebon, vertelt van gemeenschappelijke kennissen, die Tom in Medan aangetroffen heeft, en eindigt met een overdreven hartelijk bedankje voor de grote gastvrijheid, die hij op Pintoe Angin heeft onder-vonden. Alsmede met de verklaring aan Eva, dat hij nog altijd braaf, braaf, braaf is. „Nog vaak denk ik aan jullie gezellige huis terug, aan de mooie Zon-dagen en ons gemeenschappelijk zingen. Kerel, wat mis ik dat alles hier! De zuivere berglucht is toch maar alles. Je weet niet, wat voor voorsprong jij met je veilige thuis hebt op ons, vrijgezellen, die midden in de verleiding worden gesmakt.....”

Erik is voldaan over zijn brief. Dit is nu juist waar-

op hij hoopte, maar wat hij bijna niet heeft durven verwachten. Hij vouwt hem op in zijn portefeuille en begint er 's avonds voor slapengaan nog eens over met zijn vrouw.

„Zie je wel,” zegt hij kinderlijk. „We hebben een goed werk aan den armen jongen gedaan. Je kan toch maar nooit weten, hoe het nog eens vruchten draagt. Ik ben blij, dat we hem zijn tijd hier hebben laten uitblijven. — 't Is dan wel eens niet zo erg gemakkelijk, maar dat hoeft tenslotte ook niet.” — Er is schaamte en twijfel in Eva's hart maar tegelijkertijd ook te veel weerstreving om die twee tot uiting te laten komen.

„Ik weet niet,” zegt ze stroef. „Ik heb het gevoel dat ik niets meer weet. Ook niet, wat ik van die brief moet denken. Ik weet alleen dat 't een grenzenloze opluchting voor me is, dat hij verdwenen is. En wat mij betreft, komt hij nooit weer terug. 't Werd mij te zwaar. Hij werkte ongelooflijk op m'n zenuwen.” Waarop Erik te verstrooid voor nieuwe hevige gesprekken, zijn hoofd schudt en zijn eigen mening koesteren blijft.

De volgende brief, die de barrevoetse binnenland-postbode naar Pintoe Angin te dirigeren krijgt, is voor Eva bestemd. De kinderen zijn op het zien van 't welbekende leutige ventje van een verre uithoek van 't terrein komen aanstormen, Benno met zijn lange blote benen voorop.

„Is-ie-d'r? Is moeders brief nou ook gekomen? Laat 's kijken moeder? Wat staat er in?” Maar de brief is al veilig weggeborgen. „Niks wat jullie aangaat,” zegt Eva bits. „Je denkt toch zeker niet, dat ik je mijn brieven zal laten lezen?”

Neen, maar oom Tom! Oom Tom is immers gemeengoed!

Haar bitsheid blijft als een wolk van ontstemming onder de lage houten zoldering hangen. Onverdraaglijk voor de jongens, die in hoogtezon zijn opgegroeid. Ze nemen afstand en werpen afkeurende blikken op hun moeder. Een zeer slecht cijfer wordt haar voor die onverdiende hardheid toegekend.

En Eva opent, alleen gelaten, met een verontrust harte de brief. Ze vindt op een blanco postvel een monstrueuze kop getekend die boven een ver uitgestoken tong met vijf uitgespreide vingers een lange neus maakt. Men zou, van heel verre, in de tekening een onhandige caricatuur van Tom Dudok herkennen kunnen.

„De jongen haat me,” denkt Eva, terwijl tranen van belediging haar in de ogen komen. „Hij haat me dodelijk, omdat ik hem door heb! Hoe had hij me anders dit aan kunnen doen!”

Die hele verdere dag voelt Eva zich doodmoe en 215

grauw. En de heele nacht ligt ze wakker met gevouwen handen, in heftige redenatie met haar Heer, om eerst tegen de ochtend als een afgetobd kind in slaap te vallen, haar betraande muizesnoetje dicht tegen Eriks arm gedrukt.

Erik heeft ten langen leste toch iets gemerkt van de strijd, die naast hem gestreden werd. Hij heeft zijn sterke, goede arm om haar heen geslagen. „Je bent mijn liefste”, heeft Erik gezegd. En daarop slaapt Eva in voor enkele uren.

De brief, die nu redelijkerwijs verwacht kan worden, blijft lang uit. De kinderen vinden het niettemin nog steeds een reuzenuitvinding, de brievenserie van oom Tom. Zelfs de onberekenbare tussenpozen worden mee ingeschakeld in de grote belangrijkheid en er worden formeel weddenschappen aangegaan, wanneer Ria, wanneer Kik aan de beurt zal zijn. Als 't zo door gaat, wel, dan kan Kik zo omtrent zijn verjaardag de beloofde brief hebben. Wie weet, of hij dan nog niet eerder aan een chocoladen brief toe is dan de kleine Ef.

Iedere keer dat de „toekang-pos” moe en glimlachend het erf opscharrelt, schieten de kwajongens te voorschijn en omringen het ventje met manieren, die aan toekomstige plundersaars doen denken. Maar het mannetje houdt dapper stand en verdedigt zijn zak tegen alle aanvallen. De toean moet de brieven hebben, is zijn vaste woord en daaraan houdt hij vast, tot si Benno en si Ria en si Kikki en si Effie teleurgesteld de aftocht blazen.

Intussen dijt dit tweede hiaat wel zeer in de lengte uit; zodanig dat Eva het geprikkelde wachten begint na te laten. „'t Is een grap geweest,” zegt ze zichzelf. Een overmoedige grap. Daarvan is gewoonlijk de aardigheid gauw af. De eerste twee nummers heeft hij uitgevoerd, nu heeft hij wel wat anders te doen, dan met ons de connecties aan te houden. Hij duikt onder in zijn werk, Dolok Harangir is een van de grootste kebons met een hele staf van assistenten; met een beroemd en berucht soosleven en hari-besars (vrije dagen op de eerste en vijftiende van de maand), die klinken als een klok. Pintoe Angin raakt in 't vergeetboek. Gelukkig!

Vier weken, vijf weken, zes weken duurt het wachten. Trees wordt beschaamd over haar eigen volharding. Niettemin wacht ze. Niemand merkt er iets van, maar Trees wacht. De brief van Tom zal komen. En een grote brief zal het zijn.

De brieven, die de mail aanbrengt — van thuis geregeld, van een goede kennis nu en dan — de opgezonden Hollandse kranten en tijdschriften, anders met vreugde begroet — boeten bij dit stage wachten hun belangrijkheid in. Ze worden ingekeken en terzijde gelegd. Hun gemoedelijkheid prikkelt tot ongeduld; Trees neemt het hun kwalijk, dat ze de andere zeer gewenste tijding niet met zich mee voeren.

In de stilte van de theetuin, die door de zonnegloed van de droge tijd in een paradijs herschapen wordt, opziend naar de ernstige wachters, die in een gewaad van ondoorgrondelijk blauw het paradijs omzomen, groeit haar antwoord op de brief.

Bij dit antwoord ziet ze vrouwelijk op naar de hemelboog en denkt glimlachend terug aan 't verre Holland, waar nu ook de zomer regeert en waar 't ouderhuis weg duikt in het groen, beschermend de twee lieve oudjes. Wat zullen ze blij zijn en verrast,

dat hun Treeske hier het groot geluk van haar leven vindt. Wat zullen ze Tom een fijne vent vinden — echt iemand voor vader om mee te bomen en te redeneren zonder eind. — Gods leiding in alles! Nu zullen ze die zeker willen aanvaarden, al is 't dan misschien nog niet zo grif en blij als Treeske hem aanvaardt. Postbode! toekang pos! kom je nu nog al niet? Denk eens aan deze malle toestand: 't antwoord is gereed, de hele Trees is gereed — maar de brief weigert te komen!

En dan komt tenslotte toch 't magere pezige manneke het terrein van Pintoe Angin optippelen en brengt, verscholen tussen kranten en mailstukken, de grote brief, waar Treeskes hart op wacht.

„Voor jou Trees,” zegt Erik, adres en afzender lezend. Dan plagerig: „tjonge jonge, wat houdt die Tom zijn woord! Een betere zaak waardig, zou je haast zeggen! Maar of de kinderen hun brieven ook nog krijgen, staat toch wel te bezien. Dit kon de laatste wel eens zijn, wat jij, Trees!”

„O nee,” vindt Benno. „Nee vader, ik krijg mijn brief ook wel! U zal zien, u zal zien! Na u ben ik aan de beurt, tante Trees! Mag ik deze postzegel hebben, tante? Ik begin ze te sparen voor Holland.” „Straks,” zegt Trees afwezig en met hoogrode kleur. „Ik zal hem voor je uitknippen, hoor.” Dan stopt ze de brief ongeopend in haar tasje. Ze wil hem bewaren voor straks als ze even gelegenheid zal hebben, naar haar kamertje te glijpen, zonder dat het direct opzien baart. Ongeacht spoedig komt haar kans. Erik neemt bij wijze van middagwandeling zijn viertal mee naar de nieuwe koffiëaanplant, waar bunzingklemmen zijn uitgezet, en Eva, die met de badkamer het laatst aan de beurt is geweest, bedenkt opeens dat ze zich nog kleden moet. Ze grijpt de geringe bezigheden die er aan verbonden zijn gretig aan als bliksemafleider voor haar plotseling weer tot het monstreuze uitgedijde spanning. Wanneer Trees terugkomt van haar escapade, draagt haar wezen de heel bijzondere glans, die Eva de laatste weken en maanden meer dan iets anders heeft gevreesd en de onrust van deze nachtmerrie doet haar plotseling grijpen naar het meest grove geschut dat ze bij de hand heeft. Misschien grijpt ze er des te gemakkelijker naar, omdat ze 't zó vlak bij de hand en bij haar hart heeft gehad, de laatste tijd, dat ze er geheel vertrouwd mee is geraakt.

„Heeft hij je gevraagd?” zegt Eva met harde, bijna vijandige stem.

En Trees, beide voeten in de vrijheid opeens, antwoordt met een minstens even grote dosis zelfverweer: „Gevraagd? Nee dat niet. Maar ik wou — ik wou, dat hij 't gedaan had, ik wou, dat hij 't deed! Dan was ik uit de onzekerheid!”

Waarop Eva in dezelfde vijandige toon: „Zou je hem dan nemen?”

„Ja, ik zou hem nemen. Dat zou ik zeker doen. Jij, die Erik en de kinderen hebt, kunt je dat toch zeker wel voorstellen?”

Dat zegt Trees en in haar springt met die woorden het leven machtig op, terwijl 't Eva de dood in 't harte duwt.

Eva, op de lage beklede bank gezeten, buigt haar voorhoofd in de gespreide handen en trappelt met de voeten op en neer. Ze voelt zich in een spanning, die na aan barensood grenst. Maar wat ze nu ter wereld brengen moet, is geen kind, geen goede

gave Gods; een monster is 't, een misselijk wangedrocht, waartegen iedere vezel van haar lichaam en elke kloep van haar hart zich verzet. En toch moet ze het baren — omdat ze vrouw is. Terwille van Trees moet ze doorzetten — terwille van de oudste dochter, die.....

God alleen weet, hoe lief ze dit grote, argeloze kind gekregen heeft!

„Treeske, luister,” begint ze. „Kom eens bij me zitten. We zijn alleen, we hebben nu eens kans om te praten. En dat moet, kind, 't moet. Misschien had ik 't al veel eerder moeten doen...”

„Ik blijf liever staan,” weerstreeft Trees in stugge verbazing over Eva, die ze niet als Eva herkent — over dit zonderling omkleeden van een zaak, die zo eenvoudig van wezen is.

stem smalend er tussen. Her en der verspreide woorden van Tom Dudok steken als bij afspraak alle tegelijk de koppen omhoog. „Eva — ze bemoeit zich met dingen die haar niet aangaan. — Eva — oud en lelijk. — Eva — een farizeeër. — Eva, die de jeugd geen pretje gunt.....”

„Stel je voor,” zegt Trees en nu is zij het, die richten mag, „stel je voor, iemand, die misschien niet helemaal zo gelooft als jullie — die misschien wel eens gekke dingen gedaan heeft, waar men over roddelt — die zul je zo maar wegsturen van je deur! Als een melaatse — Mooi Christendom zou dat zijn, zeg!”

Ze keert zich af, kijkt met boze, strakke ogen het venster uit, de rug vierkant naar Eva toegewend.

„Trees, luister eens.....
we kennen hem al zoo lang.”

„Trees, luister eens.” ...God, o God, geef me woorden, want ik heb ze niet — ik ben leeg, Heer — leeg van ellende — „Trees, tussen jou en Tom Dudok moet nooit wat zijn. Dat wou ik je zeggen. Er mag tussen jullie nooit wat zijn. En als er misschien al iets is — aan jouw kant gegroeid — moet je 't wegdoen — opruimen zo gauw mogelijk...”

Trees wendt een angstige vraag naar haar toe. Zo moet een dier kijken, dat de slachtbank ruikt — en voortgedreven wordt — en niet wil — de ergste van alle doden tegemoet. Met verscheurende pijn in het hart volgt Eva de gelijkenis en sneller, om de moordpartij zo gauw mogelijk afgewerkt te hebben, vervolgt ze links en rechts grijpend naar woorden, en beelden, die nu plotseling aan alle zijden gereed liggen:

„We kennen hem al zo lang, Trees. Je moet bedenken, we hebben verscheidene jaren vlak naast hem gewoond. We weten te veel van hem af, van zijn leven daarginds in de hitte. Daarom heeft hij op mij een haat, omdat ik weet en onthouden heb. Ik had hem hier niet willen hebben, maar Erik wou 't persé doorzetten. Hij vond, dat we hem deze kans niet weigeren mochten — en misschien had hij ook wel gelijk...”

„Natuurlijk had Erik gelijk,” gooit Trees met harde

Trees van Laer, haar vaders dochter, die aan alle kanten de stekels opzet en steigert — steigert — blindelings, zonder ook maar een blik voor wat ze straks zal vertrappen.

Kind, o kind, kreunt Eva's verslagen hart in nieuwe pijn aanval. Akelig kind dat je bent! Hoe moet ik je de dingen aan 't verstand brengen, zonder je helemaal te vermoorden!

Dan waagt ze opnieuw een aanval, duidelijker doelstellend dan de eerste.

Haar stem wordt overredend, kalmerend bijna, alsof ze met haar woorden olie op de golven uit wil gieten, eer de allerlaatste worsteling intreedt.

„'t Is niet om zijn geloof alleen, Trees. Overigens, Tom heeft geen geloof. Hij — hij heeft alleen een verbond met den Boze, die hem leert om van alles een spotbeeld te maken, ook van het heiligste — en dan zelf aan de kant te gaan staan — lachend om de pijn die hij zijn medemens berokkend heeft. Maar zelfs dat zou nog het ergste niet zijn. God kan tenslotte iedereen tot bekering brengen. Als dat 't alleen was, en je durfde het aan, Trees — dan zou ik misschien nog zeggen: doe 't en bidt voor hem zonder ophouden. God gebruikt meestal mensen, om Zijn werk te doen...”

„Ja. Precies. God gebruikt mensen in zo'n geval. En 217

als die mensen dan dienstweigeraars worden, dan kunnen de arme stakkers verder verloren gaan. Naar de bliksem lopen, zoals Tom het zegt. 't Is dan misschien niet erg parlementair uitgedrukt, maar 't betekent in ieder geval dat Tom de ernst ervan wel degelijk voelt."

„Je hebt gelijk, Trees. We mogen geen dienstweigeraars zijn. We moeten de hand uitsteken waar we kunnen — onze huizen openen als 't nodig is. We mogen niet dienstweigeren. Jij niet en ik ook niet. Maar nooit, nooit, nooit, — versta je kind — nooit mag een vrouw trouwen met een man, die 't huwelijk niet heilig houden kan!"

Zie, daar is nu opeens het woord, waar Eva al die tijd op wachtte. Uit hogere regionen is 't tot haar afgedaald. God zelf heeft het haar gegeven — in het hart, in de mond. Heilig het huwelijk. Heilig! Heilig!

Ze vat het woord op met triomfante moed en loopt er Trees van Laer mee tegen. Haar stem wordt zachter van ernst en mededogen, want achter de slagen, die ze nu gaat toebrengen staat de Heer. De Heer, die slaat en redt en genezing brengen zal op Zijn tijd.

„Treeske, toe, draai je weer om. Luister nog even naar me,..... Trees, omdat het huwelijk heilig is, daarom mag jij aan Tom Dudok niet langer denken op deze manier. Ik weet te veel van hem, heb ik gezegd. Luister kind, we woonden naast hem in de rubber. Hij kwam uit toen hij nog heel jong was. Zoiets als jij nu bent; jonger nog misschien. En ongetrouwd. Hij nam een inlandse vrouw in zijn huis. Begrijp je, Trees? Hij nam haar op in zijn leven en toen ze een kind van hem droeg, trapte hij haar op een avond vloekend de deur uit. We hoorden haar het bos inlopen, schreeuwend als een dier. 't Was een nachtmerrie en we konden toen geen hand uit steken om te helpen. Ze is ondergedoken in de kampong. Daar heeft ze zijn kind ter wereld gebracht. Een kind van hem — een zoon misschien — leeft ergens in de kampong. Een naamloos kind. Hij kijkt er niet meer naar om. Hij heeft een andere meid genomen. En ook die zal wel niet bij hem gebleven zijn..."

„Grote God," zegt Trees luide met verschrikte ogen. 't Is als het eerste gerommel van een vulkaan, die zijn lasten niet langer dragen kan. Zo moeten de Engelen het hebben uitgeschreeuwd, toen ze den satansengel zagen vallen in 't mateloze diep.

„Grote God!" De val is onherroepelijk. Men moet den Allerhoogste aanroepen om zelf niet mee te tuimelen de diepte in.

Dan loopt Treeske weg, blind, de gang door, haar kamer binnen, waarvan ze de deur met een woeste klap achter zich dichtslaat. Eva kan alleen vermoeden, wat zich daar aan jammer afspeelt. Maar wat Eva zeker weet, is dat God de Heer ook voor Zijn zwaarst gewonden heul en genezing heeft. En — dat het goed is voor gewonden te bidden.

Daarom gaat ook zij naar haar slaapvertrek terug en, de deur gesloten hebbende, knielt ze neer en bidt, de handen stijf ineengestremgeld.

„Onze Vader, die in de Hemelen zijt!"

Verder komt ze niet. Ze barst in snikken uit. Maar misschien is dat ene ook juist genoeg voor een gebed.

„Onze — Onze Vader!"

Als Erik met zijn viertal terugkomt, moe, warm, maar zeer voldaan, daar er een vette bunzing in de

val zat, vinden ze een stille moeder, die ondanks verscheidene wassingen, nog duidelijke sporen van tranen vertoont. En de tante Trees, die van de avonturen weten moest, vinden ze in 't geheel niet. Ze heeft zich nog niet weer vertoond. „Is er wat?" informeert Erik zo onopvallend mogelijk, daar alle acht oortjes aanwezig zijn en wijd open staan.

„Trees heeft hoofdpijn" zegt Eva luid en beslist. „Ik heb gezegd, dat ze maar wat moest gaan liggen. Een aspirine helpt wel, maar je moet er dan wel even bij liggen gaan."

„Zenuwen?" informeert Erik verder, als de kinderen voldaan naar buiten zijn afgetrokken. Waarop Eva toestemmend knikt.

„Ik heb met haar gepraat. Ik moest 't doen, Erik, er was geen keus. Nu voelt ze zich natuurlijk kapot. 't Zal wel bijkomen — we moeten haar eerst maar aan haar zelf overlaten."

„Een operatie dus" peinst Erik hardop.

„Ja, misschien. Als je 't zo noemen wilt. Alleen, ik heb er zelf minstens evenveel pijn van gehad."

Erik zucht. „Dat zal wel" zegt hij. En dan zucht hij nog eens. Die verwenste aap, die Tom Dudok! Om hier 't hele huis op stelten te komen zetten! Charmeur!

Tegen 't avondeten komt Trees weer binnen in de familiekring en haar komen is omhuld van schaduwen, die zelfs het vrolijk levenslicht der huiskamer dreigen te verduisteren. De schaduwen legeren op haar voorhoofd, rond haar ogen, in de matheid van haar stem. De kinderen zien haar een moment aan als een vreemde. Kan deze persoon uit een andere onbekende wereld hun tante Trees wel zijn?

Dan slaan ze echter onmiddellijk weer de brug naar de oude goede vertrouwelijkheid.

„Hebt u hoofdpijn, tante Trees?" vleit Effie meewarig. En Trees knikt een stomme bede om met rust gelaten te worden.

't Eten smaakt haar niet en 't is een kwelling anderen te zien eten, die het wel smaakt. Ze legt haar servet neer en staat op.

„Mag ik weg gaan?" vraagt ze. „Ik hou 't niet uit."

„Ja, ga gerust. En probeer te slapen Trees. Doe je deur niet op slot, ik kom straks nog even bij je. Vind je 't goed?"

„Ja goed," zegt Trees en verlaat als een geslagene de kamer. Erik ziet met een bedenkelijk hoofdschudden haar na, terwijl ze zich loom wegsleept en wisselt dan een veelbetekenende meewarige blik met Eva.

„Wordt tante Trees nou ziek?" vraagt Kik, die de blikken heeft opgevangen en ze op zijn manier uitlegt.

Eva stelt hem gerust. „Nee, zo erg is 't niet. Als tante eerst maar eens goed kan slapen. Jullie moeten maar heel stil spelen. En morgen geen les, zou ik zeggen. Enfin, dat zien we morgenochtend wel.

Zo — zijn we klaar allemaal? Zullen we dan danken, vader? Ik wil nog even bij Treeske kijken gaan."

Inderdaad slaapt Trees die nacht. Ook een dodelijk gewonde strijder kan in slaap komen van bloedverlies en ellende. Men kan 't ook een bezwijming noemen: een barmhartig niet zijn — een ogenblik van respijt, door hogere machten geschonken.

Wanneer ze de volgende ochtend ontwaakt, is de schaduw echter onmiddellijk bij de hand. Hij is niet

weg geweest. Hij heeft slechts gewacht, in nachtelijke duisternis verzwolgen; gehurkt heeft hij op Treeskes bedrand om bij het eerste levensteken zijn prooi wederom te bespringen.

Trees staat op en gaat de nieuwe dag in. Van een staken der lessen wil ze niet weten. Ze roept de kinderen bijeen, vertelt, verklaart, ordent en corrigeert, alles als gewoonlijk. Doch de schaduw blijft. De kinderen zien hem vaag en verwonderen zich. Eva ziet hem ontstellend duidelijk en haar maakt het bang. En Erik denkt „stakker! je hebt 't moeilijk! maar 't gaat wel over, al zou je dat nu niet willen geloven.”

Twee, drie, vier dagen, een week, de toestand blijft hetzelfde. Trees spreekt nergens over — een alleenzijn met Eva weet ze met verbazingwekkende handigheid te mijden — maar ieder die ogen heeft moet bemerken, dat ze de schok niet te boven komen kan.

„Haar hart is in de gevangenis,” denkt Eva bitter. „En degene, die alleen zou kunnen openen, heeft moedwillig de sleutel in de modder gegooid. Nu is er niemand meer, die helpen kan. Nu moet ze wachten op Gods tijd. Alleen — God wacht soms wel heel lang, eer Hij te voorschijn treedt.”

Zo lang wacht God dikwijls, dat Hij naar onze menselijke overleggingen de schijn van onbarmhartigheid op zich laadt.

Daarom zet Eva haar eigen verstand en hart voorlopig mede aan het werk. Ze maakt plannen, bespreekt ze met Erik, houdt net zo lang haar harts-tochtelijk pleidooi, tot Erik toegeeft. De volgende dag trekt hij er voor dag en dauw op uit, de kinderen, in nachtkleren nog, staan als evenzoveel vraagtekens om hem heen, wanneer hij zijn wagen uit de garage zet.

„Waar gaat u heen, vader?”

„Naar Si Batoebatoe. Nee, jullie kunt niet mee. Geen sprake van. Ik kom bovendien ook per omgaande terug. Alleen maar even met oom en tante Dietrich spreken.”

„Jammer” vinden de jongens. 't Plateautje van Pintie Angin wordt hun langzamerhand alweer te klein en is er hoognodig aan toe verruild te worden voor de ruimte en de vrijheid van Onkel Dietrichs huis. En vader Erik rijdt weg en bepeinst zijn zending waarmee Eva hem het pad op stuurt. Als Trees daar logeren kon — in de gezegende rust, die tante Dietrich om zich heen heeft — Je moet Eva bewonderen om de hardnekkigheid, waarmee ze haar plannen doorzet. — De twee vrome oudjes zullen haar koesteren en verplegen als een eigen dochter — Is er een plekje in de omtrek, dat zoveel goede kansen biedt om op te knappen van een slag als het zendingshuis van Si Batoebatoe?

De laatste tientallen kilometers zet Erik de gang er duchtig in. De weg is leeg en verlaten als gewoonlijk. Hij slingert zich door 't golvende, oneindig wijde steppenland als een gemakkelijk afzienbaar spoor, en het vee dat links en rechts zijn dromerige graasgang gaat, heeft reeds te veel schrik voor aansuijzende auto's, dan dat 't zich op de weg begeven zou. Geruime tijd kan Erik zijn tachtig kilometervartje volhouden. Dan remt hij af — de eerste hutten van

Si Batoebatoe zijn in zicht, het dorpsplein, de kerk en het zendelingenhuis volgen onmiddellijk.

De oude Dietrichs echter zijn niet thuis. Een huisjongen komt, slaperig een strootje rokend, uit de bijgebouwen te voorschijn, herkend den toean-bezoeker en haast zich, op zijn manier de honneurs waar te nemen.

„Vader en moeder zijn naar een conferentie,” verklaart hij beleefd. „Naar Silindoeng zijn ze en nog een paar dagen blijven ze weg. Maar voor de Zondag komen ze terug, omdat de vader dan hier preken zal. Als de toewan soms wachten wil!”

„Wachten tot ze terugkomen? Kerel ben jij niet lekker?” vraagt Erik met grimmige spot. Dat heb je van die heetgebakerde vrouwen. Ze sturen je er op uit, zonder eerst ook maar even te informeren, of de mensen waar 't om gaat wel thuis zijn! Vastgespijkerd aan hun woning zitten ook de oude Die-

„Wachten tot ze terugkomen?
Kerel, ben je niet lekker?”

trichs niet!

„Weet je wat,” gaat hij voort tot den huisjongen, die van 't ene been op 't andere wipt, den vertoornden toewan bedeesd en op zijn hoede gade slaat en onderwijl met beide handen zijn slappe katoenen broek optrekt, daar hij te voren het bandje te onsolide heeft gestrikt. „Weet je wat? Breng me een bord en mes en vork op de voorgalerij, dan ga ik hier even eten. En dan troes door weer terug.”

„Baik toewan.”

De jongen dekt de tafel, zet eetgerei daarop, vraagt of hij niet liever nasi goreng voor den toewan klaar zal maken en eindigt zijn vruchteloze pogingen tot een gesprek met het aanbod om koffie te zetten. Ook dat wil de toewan echter niet hebben. Haastig eet hij zijn meegebrachte boterhammen op en neemt een paar slokken uit zijn thermosfles erbij. Dan stapte hij weer in zijn wagen, drukt den toegeschoten bediende een welkom foonje in de hand en jaagt het erf af om een begin te maken met het verslinden der vele kilometers die hem van zijn theetuin scheiden. Een hele morgen voor niets verknoeid, terwijl de laatste bestelling nog verpakt moet worden! Eva moet nog eens iets bedenken!

7

Inderdaad bedenkt Eva nog vele dingen. Ze moet wel. 't Is het enige, dat haar op de been houdt in de storm van zelfbeschuldiging en zorgen om Trees. Want de toestand van Trees is niet wezenlijk verbeterd. De hevigste donkerheid, die als donderwolven op haar leven lastte, heeft zich geëgaliseerd tot een grauwgrijze moeheid, waarbinnen de echte Trees niet meer terug te vinden is. De kinderen merken 't, ondanks de moedige pogingen die ze doet om gewoon te schijnen. „Is tante Trees ziek?” vragen ze in verschillende toonaarden aan hun moeder.

„Nee, tante Trees is niet ziek. Ze heeft een brief gehad, waar ze verdriet om heeft. Wees maar erg lief tegen haar. Dat helpt wel een beetje.”

„Van oom Tom?” raadt Benno met zijn vlug combinatievermogen.

Daar zijn de anderen heftig verontwaardigd over.

„Hè! hoe kan dat nou! Oom Tom is altijd net zo aardig. Was 't een brief uit Holland, moeder?”

En Eva liegt met stalen gezicht. „Ja uit Holland. Daar heeft tante Trees toch haar familie wonen?”

„Is er dan één dood in Holland?”

„Ja. Er is iemand gestorven, waar tante Trees heel veel van hield.”

En ik zeg de waarheid ook nog, denkt Eva. Langs kromme wegen toch de waarheid. Maar ze zucht, terwijl ze zo denkt. Het leven lijkt haar wel eens zwaarder dan ze dragen kan, in deze tijd.

In een stil Zondagmiddaguur, dat haar met Treeske alleen doet achterblijven, probeert ze nog eens door het grijsgrauw heen te dringen, tastend naar een contact, dat alleen redding brengen kan. De post heeft een brief uit Holland gebracht; de welbekende forse hand van den schilder heeft 't adres op de envelop gegoooid, en nadat Trees hem gelezen heeft, zit ze lange tijd doelloos uit het venster te staren. Herfst in Holland. Of ze de herfst niet mist in Indië! De vader schrijft zoals hij schildert met stevige halen en rake trekken en Trees ziet 't Hollandse landschap voor zich herleven. De Iepenbergrand, die weer baadt in onbegrijpelijke weelde!

Chris van Laer heeft een tweedehands wagentje gekocht en op zijn oude dag nog chaufferen geleerd. Nu trekt hij met moeder er op uit en zij genieten als jongverloofden!

Ja, alles goed en wel — maar 't raakt Trees niet wezenlijk! 't Haalt haar hart de gevangenis niet uit! Ze ziet er naar als naar een aardig doek, dat bekoort, zonder in de diepste roerselen beweging te brengen.

Pijn doet het, 't beschaduwde gezichtje uit het raam te zien staren — onbereikbaar ver weg.

„Zou je graag naar huis willen?” vraagt Eva zacht.

„Als 't nodig is, voor je leven, dan kunnen we 't wel schicken, hoor.”

„Wou je me weg hebben?” is Treeskes schichtige weervraag. „Is ook niet veel an, hè, me hier te hebben, zoals ik ben.”

„Nee, je weet wel beter. We zouden je 't liefst altijd bij ons houden. Als 't voor je leven nodig is, bedoel ik. 't Zou een offer voor me zijn, maar ik zou 't je graag willen brengen, als ik wist dat 't hielp. Kind, ik maak me immers ongerust over je! Ik ben bang, dat je in doodsvalleien gaat. Ik zie je gaan. Ik wil je helpen, dat begrijp je wel. Wat 't ook kosten mag. Trees, dat begrijp je toch wel?”

„Ik wil liever bij jullie blijven”, zegt Trees eenvoudig.

„Wat zou ik nu thuis moeten beginnen — waar ze 't niet eens weten mogen —” Ze staat op en geeft Eva een kus, terwijl ze zachtjes over de verkleurde haren strijkt. „Je denkt toch niet, dat ik boos op je ben, omdat je me dat verteld hebt? Ik ben niet boos, hoor. Ik ben alleen maar ontzettend kapot.”

„Verslagen ben je. Door Indië verslagen. Ja, maar dat kan weer overgaan, Trees.”

„Misschien wel,” zegt Treeske mat.

De avond van die dag maakt Eva nieuwe plannen, om Trees uit de doodsvallei terug te halen tot het vrolijk levenslicht, waarin een mens alleen kan ademen. Van uit een heel andere hoek begint ze haar man te bewerken en voordat de slaap de klamboegordijnen binnenkomt, is de uitvoering van haar plannen verzekerd. Erik heeft er vrede mee. Wat meer zegt, hij ziet de noodzakelijkheid er van in! Kijk, ze moeten noodzakelijk eens naar Medan. Niet maar even in vierentwintig uur heen en terug, maar voor een volle week. Er dienen verschillende dingen in orde te worden gemaakt, eer ze het volgend jaar de Hollandreis kunnen ondernemen. Benno moet met zijn scheefgegroeide tand naar een tandarts, dat is al vast buiten kijf. En Kik — zou die geen bril moeten dragen? Hij houdt bij het lezen zijn boek bijna onder zijn neus en steevast wil hij in de volle zon een blauwe bril dragen. Anders gaan zijn ogen hem zo prikken! Jawel, 't zal met die ogen wel niet helemaal in de haak zijn. De oogarts voor Kikkie; dat is dus nummer twee van het program.

En verder — och er dienen toch wat behoorlijke kleren te worden aangeschaft. Wat Europese kleren voor de kinderen — vrolijke jurkjes — een paar echte jongensbloeses. Een avondjapon voor Eva en nog ettelijke andere zaken die haar kleerkast nu reeds jarenlang moeten ontberen. En de hutkoffers! Die zijn door al het reizen en trekken — door de vriendelijke zorgen van het heirleger kakkerlakken op Pintoe Angin — niet veel meer waard. Wat zijn er

welbeschouwd een dingen die een huisvrouw gaan plagen, lang voordat de grote dag van de afreis eindelijk gekomen is! En alles op het laatst laten aankomen — dat is niets voor Eva Kolf!

Zo, dat is dus in orde! Ze zullen een week naar Medan gaan! Eva met Trees en de kinderen. In een niet te duur pension zullen ze hun intrek nemen — En niet al te lang meer zullen ze wachten daar de regentijd met zijn ongemakken reeds weer van verre dreigt.

Aan het gejuich van de kinderen komt geen einde en Treeske ziet met verbaasde ogen de huismoeder aan. Is dat Eva, die er anders zo tegenop ziet, zich weer in de wereld te begeven, zoals zij het noemt? „Ligt Dolok Harangir dicht bij Medan?” informeert ze aarzelend, in een stil ogenblik.

„Nee, Dolok Harangir ligt helemaal de andere kant op. En een hari besar valt er ook niet in de week,

wanneer ze eindelijk thuisgekomen zijn, kan Trees niet meer op haar benen staan.

„Koorts”, waarschuwt Erik met kennersblik. En tegen zijn vrouw: „je mag er wel op letten, want haar uiterlijk bevalt me niet.”

Inderdaad, Trees heeft koorts. Een dag, twee dagen en ook de derde nog, 38, 39, 40 graden. De koorts weet van geen ophouden.

„Malaria”, constateert de zedingsarts, wanneer hij op de vierde dag zijn maandelijkse polikliniek op Pintoe Angin komt houden. „Een flinke malaria. Waarschijnlijk aan de Oostkust opgedaan.”

Nu heeft de wereld voor Trees een ander aanschijn gekregen. De koorts is de grootmeester, die de ommekeer bewerkt. Dingen, die reeds lang tot een opgebrand verleden behoren, zijn aanwezig als onuit-

*En Treeske klaagt:
„Ik heb er wel voor
gewerkt.”*

dat wij in Medan zijn.”

„O, gelukkig.”

Dan volgen al spoedig de drukte van de reis en de tochten met de kinderen door de wonderen van de grote stad. Het spoorwegemplacement en het hertenkamp, de haven van Belawan, waar juist een grote mailstomer zich als een gedweë reus door twee kleine puffende sleepbootjes buitengaats laat brengen. En dan de drukke straten en de toko's, met mogelijkheden zonder tal! Alles merken ze op en plaatsen met de grootste vrijmoedigheid hun opmerkingen, zodat er meermalen een vrolijk lachen door de omstanders gaat. „Ze komen van boven” is de verontschuldiging voor veel, wat anders onbehoorlijk of brutaal zou heten.

„Trees leeft op,” constateert Eva vergenoegd. „Zie je, ik heb 't wel goed gehad. Afleiding is medicijn in zo'n geval.” Ze neemt haar mee naar de zaken van Japanse en Chinese kunst, laat haar 't reeds achterstallige verjaarscadeautje uitzoeken, en voelt zich opgelucht, wanneer Trees het fijne lakwerk dankbaar aanvaardt.

Naarmate op de terugweg de bergen zich echter meer en meer om haar sluiten, wordt Trees weer stil als te voren. Gedoken achterin de gehuurde auto rilt ze af en toe van kou en verontschuldigt zich daarover met een spотреde op haar zenuwen. En

blusbaar, verterend vuur en de dingen, die zich later om haar leven hebben gegroepeerd, zakken weg tot een niets, dat in zijn volkomen onbelangrijkheid zelfs geen vlak van aanraking meer vertoont.

Dit maakt de koorts van haar: een hulpeloos kind in een land vol van monsters en spoken; een simpele ziel, die tussen overmachtige abnormaliteiten verdwaald is geraakt.

De houten wanden van het langwerpige vertrek, dat haar kamertje is, wijken uiteen, tot de grootte van een zaal is bereikt, waarin Trees met bevreesde ogen rondziet. Nu moet ze zich herinneren, waartoe dit alles dient. Ja, o ja, ze moet examen doen! Frans examen, maar haar kansen zijn zo angstig gering! Abnormale afmetingen neemt die angst aan, alsof de dood zelf er mee gemoeid is en Treeske klaagt: „Ik heb er wel voor gewerkt! Ik heb er hard voor gewerkt!” Tegen de dood verdedigt ze zich. Dan begint ze onregelmatige werkwoorden op te zeggen, doch bij de derde persoon gekomen, struikelt ze reeds en geeft 't met een pijndoend lachje op.

„Wat een onzin, hè?” verontschuldigt ze zich.

„Ja, kom je er achter?” zegt Eva opgewekt. „Kom je er achter, malle meid, dat je hier bij ons bent en dat je heel geen examen hoeft te doen? Kijk, hier heb ik wat vruchtensap, dat is heel wat beter dan die idiote werkwoorden. Drink maar eens. Moet je

toch weten, dat ik die dingen vroeger nooit heb kunnen leren!"

Ze schudt 't kussen op en trekt het laken recht. Ze drukt een kus op 't hete voorhoofd en moet zich inspannen om argeloos en opgewekt te blijven, terwijl haar hart weent van onbestemde pijn en vrees. De verlatenheid van Pintoe Angin drukt haar uitermate; de onmacht om, ter afwending van het gevaar, den dokter nog eens te laten komen; de verantwoordelijkheid tegenover de ouders, die in zo onbereikbare verte wonen.

„Is er gevaar bij?" heeft ze na 't onderzoek gevraagd. „Moeten we haar ouders waarschuwen?"

De dokter heeft het afgeraden. 't Is geen tropische malaria; men moet geen onrust om een koortspatiënt brengen, die niet absoluut noodzakelijk is. De dokter ziet 't niet donker in! Ja — maar hij zit niet een ganse nacht bij Trees — aan hem vreet niet haar ijlen!

Een andermaal is Treeske plotseling in haar Hollandse schoolklas verzeild. Welke winden waaien er toch door Gods schepping, die met de geest des menschen hun spel spelen! Of — of is 't niet een spel, waarin de zieke mens verward wordt — is 't misschien een openbaring van eeuwigheidskrachten, die duidelijker lijnen volgt, naarmate het lichaam zijn inperkende macht verliest?

Trees staat voor haar lessenaar en ze noemt de namen der kinderen op. Zijn ze er allemaal? Ja? Dan begint ze te vertellen. De Rode Zee — de Rode Zee schijnt het onderwerp te zijn van wat ze niet bij machte is onder woorden te brengen. Eva vat de gedachte op en tast en tast, tast met de fijnste voelhorens van haar bewustzijn, om de gedachten tot een bevredigend einde te brengen.

„De Rode Zee, hè Trees?" vult ze aan. „Daar moesten ze doorheen. Maar God heeft ze er doorgehouden, weet je wel? Hij brengt ons altijd veilig aan de andere oever en daar mogen we dan zingen van geluk. Wou je dat aan de kinderen vertellen? God helpt altijd door de Rode Zee heen — ons helpt Hij ook — omdat Jezus er is..."

Een handdruk is 't bewijs van instemming. En Eva's hart smeekt haar Heer in de hemel: „Heer, o Heer, laat 't nog een aardse oever zijn, waar Gij haar naar toe voert."

Maar de klas neemt weer de overhand. Zie — nu ontbreekt er toch één. Die ene moet Trees nu gaan zoeken. Een vreemd kind is 't, een bruin kind. Zware gepeinzen trekken over haar voorhoofd. Waar kan dat vreemde kind toch zijn! Er is een macht, die drijft tot zoeken — en er is een sterkere macht, die telkens weer ontglippen laat. Nee maar, nu is Trees er! In de kampong! Dat is de oplossing van het raadsel! In de kampong is het vreemde kind! Maar moet dat daar nu maar zo blijven?

Geslagen met schuldbesef hoort Eva de worsteling aan. „Nu komt 't allerergste," denkt ze. „Nu is 't de beurt van Tom Dudok om te komen." Ze probeert het te bezweren, hem weg te duwen, uit haar eigen gedachten ook. En wonderlijk genoeg — hij blijft weg. Eva constateert 't als een verlossing. Niet het afstanddoen van zijn persoon heeft dus Treeske deze donkerheid ingedreven; de verlorenheden des levens, de ondergang van 't kind heeft haar de schok bereid. Gemakkelijker lijkt het, van zulk een slag te genezen, dan wanneer een jonge menselijke liefde zijn macht-

Die avond, wanneer ze afgelost wordt in de ziekenkamer, veracht ze de broodnodige slaap, maar maakt zich gereed tot een worsteling met zichzelf en met haar God, zoals ze tot nu toe ternauwernood heeft gekend. 't Jonge gekrenkte leven is de inzet van de strijd en Eva worstelt, totdat er een Boodschap komt nederdalen in haar doorvoerde hart. Regelrecht uit de regionen van den Alwetende komt de boodschap. Met verbazing beziet ze hem en sluit hem dan weg in de schrijn der grootste kostbaarheden. Treeske van Laer zal leven. Ze is er geheel verzekerd van. Er is dus gebedsverhoring zo eenvoudig en direct als het zonlicht! Indien men slechts te bidden weet!

„Ik heb gebeden," denkt Eva verbaasd. „Voor 't eerst van mijn leven heb ik gebeden en God heeft verhoord."

Haar afmatting is met deze zekerheid zo volslagen geweken, dat ze naar de ziekenkamer terug gaat, om Erik lang voor de tijd weer te vervangen. „Ben je nu al uitgeslapen?" is de verwonderde vraag. „Ik heb niet geslapen, maar ik ben wel uitgerust." Dan de vinger tegen de mond leggend — bijna jolig opeens: „Sst! ze slaapt geloof ik. 'k Vertel 't je later wel. Daag!"

De derde dag komt de zendingsarts nog eens naar Pintoe Angin en levert daar twee inlandse verpleegstertjes af. Kleine meiskes, in helder blauw met wit, die zich op haar blote voeten geruisloos door het huis bewegen en een tere handigheid aan de dag leggen, welke Eva ontroert.

„Heeft ze een erge schok gehad, de laatste tijd?" tast de man van ondervinding, wanneer hij na 't onderzoek Eva alleen spreken kan. „De malaria is op zichzelf niet zo hevig; geen tropica."

En Eva vertelt aan haar Christenbroeder van de strijd die de laatste weken op Pintoe Angin gestreden is. „Ik heb een scherpe tong," herhaalt ze in zelfverwijt. „Ik zeg de dingen vaak te hard en te luid en later zie ik 't kwaad, dat soms niet meer te herstellen is. Ik moest de dingen zeggen aan Trees — misschien had ik 't zachter moeten doen."

De ander schudt het hoofd.

„In dit geval kan men niet scherp genoeg zijn. Als ik een operatie moet doen, heb ik ook een extra scherp mes nodig. U zou u bezondigd hebben als u gezwegen had. Ik heb van die dingen misschien nog meer gezien dan u aan de Oostkust. Ik heb de gevolgen gezien in 't hospitaal. De verwoesting die onverbiddelijk om zich heen grijpt in de vrouw en in de kinderen. Nee — maar nu halen we de patiënt er wel door! U zult zien. Ze geneest prachtig!"

„Ja," zegt Eva, „dat geloof ik ook. Ze komt er door." „En je moest eens weten goeie baas, hoe ik dat weet!" denkt ze blij wanneer ze den dokter ziet wegrijden. En omdat deze wetenschap nog steeds en uitsluitend het geheim is tussen haar en haar God, richt ze daarna de blijde ogen hemelwaarts. 't Geloof, dat Hij op blauwe hemelbogen troont, wil ons geen van allen verlaten.

Er komt genezing, zeker! Maar eerst moeten er nog lange angstwegen worden afgelegd; er moeten enge, tevoren nooit geziene poorten worden gepasseerd, eer het schone land van dierend herstel kan worden bereikt.

De koorts schijnt af te nemen; men verheugt zich met vrezen en beven, men waagt 't zachtens te vermoeden: zouden we er zijn? zou dit het begin zijn

van voortschrijdende beterschap?

Trees zit wat overeind in haar bed, de rug door lage kussens gesteund. Ze ziet met herkende ogen de terugkerende wereld aan. Nooit is Gods schepping schoner, dan wanneer men hem aanschouwt door het venster van den teruggekeerde. 't Hemelblauw is een wonder; de bergen zijn vrienden, die men vrolijk begroet. En het groen, dat maar leeft en leven doet op duizenderlei manieren! Als een begenadigde drinkt Trees de schoonheid in van het beeld, dat de smalle vensteropening omlijst. „Doe de gordijnen helemaal opzij, Eva, dan hoef ik er niets van te missen.”

En Eva neemt het roetje geheel en al van de haak en zet het venster wijd open, opdat ook geen goedkope glaswand Treeskes herlevingsvreugde vertrobelen zal.

Kindergeroep klinkt uit de theetuin op. „Buut! Effie buut! Kikkie buut! Benno buut!” Ria ratelt de namen af en lacht hoog en schaterend in haar overwinningsroes. De kinderen! Wat zijn ze ver weg geweest! Verdwenen tot onder de horizon, toen Treeske zelf aan 't afdrijven was naar onbekende kusten. Maar nu wil zij ze zo graag even zien! „Kan 't Eva? Ik ben toch niet besmettelijk, hè?”

„Besmettelijk? Kind, geen sprake van!”

Eva gaat naar buiten, roept haar kwajongens bij elkaar en smoest even met ze. Vlugge figuurtjes duiken dan onder 't venster langs, schieten in de bloementuin op de goudsbloemen en de dahlia's en de kosmea's af. Dan komen ze binnen, ordentelijk door de deur en brengen hun tuiltjes bloemen op 't ziekbed. Ze zeggen timide: „Dag tante Trees” en kijken verwonderd rond. Ziet zo een ziekenkamer er uit?

— En dan, plotseling, begint in een onbewaakt ogenblik de infectie weer als een dolle hond door het bloed te rennen; hier een knauw, daar een grauw, tot het slachtoffer ligt neergesmeten, zich in doodsangst wentelt op de rand van zichtbare en onzichtbare wereld — op de lemmetsmalle rand, waar wijsheid waan en waan tot wijsheid wordt.

De twee inlandse verpleegstertjes slapen in hun kamertje aan de andere kant van 't grote huis de vaste slaap der primitieve kinderen van 't binnenland. Eva, in haar luie stoel gekropen, een plaid over zich heen vanwege de nachtkilte, die de bergen uitstoten, is eveneens weggevoerd — in een hazenslaapje. Ze kon haar loodzware oogleden niet meer openhouden; een macht, sterker dan zijzelve sloot ze toe. De kloostem in de eetkamer heeft zijn twee nachtslagen laten horen; de tropenlanden liggen in een machteloze inzinking, die aan hypnose grenst. Er is een wereld vol schaduwen om 't eenzame huis. 't Ene lichtpunt, dat op het emplacement blijft branden, kan ze niet bestrijden; 't laat zich overtroeven, intimideren tot een onnozel glansje, dat misschien nog

juist voldoende is, om een rondsluipende tijger te waarschuwen, dat hier een mensenwoonplaats is met al de geheimzinnige gevaren die er aan kleven.

Zelfs de sterren moeten 't tegen deze heirlegers van schaduwen afleggen. Ze pralen en schitteren, terwijl ze hun voorgeschreven rondgang maken — de Grote Beer, de glanzende W — het Zuiderkruis wat lager aan de hemel. Maar ze blijven ver weg zonder wezenlijk deel te hebben aan wat worstelt en zucht in de aardenacht.

Alleen Treeske waakt. Ze waakt plotseling op als een gewaarschuwde. Heeft het bloed haar zo luide geroepen, dat vliegt en gonst door de aderen? Of zijn het haar ogen, die branden, alsof een vuur ze van binnen verteert! Of is het 't arme hoofd geweest, dat steunt en bonst van koortspijn?

Na een ogenblik van zwak bezinnen, tast Trees met de ene hand naar 't koord, dat de schakelaar in beweging brengen zal. Maar ze tast met de linkerhand, inplaats van met de rechter. Ze vindt geen koord, geen mogelijkheid tot het maken van reddend licht. Steeds verder tast haar hand door mateloze angst gedreven. 't Koord is er niet! De wand is er niet! En dan is opeens de ganse wereld veranderd. De koorts en de angst hebben samen de deur geforceerd, waardoor vreemde gestalten binnenkomen. Een optocht is het, een processie van geruislozen, die Treeskes bed passeert. Te wazig zijn ze om tot het Licht te behoren, te simpel ook, om ze zeer te vreezen als broedsels der duisternis.

Ga mee, wenken de gestalten. Heel hun zijn is een wenken: ga mee, ga mee! En Trees weifelt. Meegaan belooft bevrijding. Maar ze zegt: „Neen, ik ga niet mee. Jullie weet toch wel, dat ik nog niet klaar ben? Met jullie in de stroom mee afdrijven wil ik niet. Ik wil naar 't Eeuwige Licht. Dat is me beloofd door Jezus Christus.”

„Ik ga weer slapen,” denkt ze plotseling weer normaal. Ze legt haar hoofd op een koele kussenplek en slaapt in. De ontbrekende schakelaar is vergeten, 't vreemdelingenlegioen vloeit af. Er is een Naam in 't geding gebracht, die boven alle Machten is. Maar de koorts opent opnieuw de deur naar het land der verborgenheden.

Nu is het een man, die binnentreedt. Smal en bleek is zijn gelaat, door zware overwinningen getekend.

Zijn kleding is 't gewaad der oude ridders met korte broek en poffend wambuis; een kleine mantel hangt van de schouders afwaarts langs de rug omlaag. De gestalte gaat langs de overstaande wand in langzame tred, de bijeengebrachte handen bewegen traag alsof ze iets verglijden laten. Her en der gaat hij; zijn ogen zien omlaag; zijn handen bewegen het voorwerp, dat Trees niet onderscheiden kan. Wat kan het zijn, dat hij zo vasthoudt!

Er is een Weten, dat als een lichtende golf over mensenhoofden heen kan slaan. Zulk een openbaring wordt Trees terwijl ze onbeweeglijk, angstloos, staart op den vreemden afgezant.

„Ridder Boudewijn,” weet ze. „Ridder Boudewijn van de Laerenstein; hij houdt de wacht over me, dat 't andere niet weer kan binnenkomen. Hij bidt — zijn rozenkrans natuurlijk — Zo heeft hij 't vroeger geleerd.”

Een grote, rustige verwondering neemt bezit van haar wezen. Ze wil zich oprichten om niets van het wonder te missen. Ze moet 't toch onthouden, dat haar dit ten deel valt! Ze moet ervan vertellen kunnen later... aan... Ja... aan wie ook weer!

„Eva,” zegt ze hardop. Natuurlijk, Eva moet de eerste zijn die weten mag, dat er Wachters zijn! Eva zal het geloven..... ze zal het zeker geloven!

De klank van haar naam is door Eva's dunne droomsluier heengedrongen. Onmiddellijk reageert ze er op, is wakker en bij de zaak. „Ja?” stelt ze vragend gerust. „Ik ben hier hoor! Maak maar licht.”

En Trees, hulpbehoevend opeens..... „Ja, dat is zo gek Eva; de schakelaar is er niet.

Ik wou zopas ook licht maken, maar de schakelaar was weg!”

Koorts, hoort Eva aan de gloed van de stem. „Och God, weer hoge koorts” gaat haar klagen omhoog. Maar haar stem spreekt opgewekt: „Wacht dan maar; ik zal 't wel doen.

Zie je wel? Malle meid! je zocht aan de verkeerde kant!”

„Daar zat-ie vroeger toch,” houdt Trees geheimzinnig lachend vol.

„Vroeger! Ja... in je Hollandse huis zeker! Maar je bent nu bij ons. Zeg, Treeske... je weet toch wel, dat je bij ons, op Pintoe Angin bent?”

„Natuurlijk! Wat denk je nou van me! Denk je, dat ik jou niet meer ken?”

„Nou? hoe heet ik dan?”

„Eva natuurlijk.”

Eva bukt zich in overstromende dankbaarheid, dat de koorts niet gans en al de heerser is over Treeskes

geest. Ze geeft haar een kus op 't voorhoofd. „Je bent een lieverd hoor, dat je me zelfs midden in de nacht nog herkent. Kom, drink een slokje. En dan laten we 't licht maar op, dunkt me, en ik kom vlak naast je zitten. Doen?”

„Ja graag. Fijn zo, hè?”

Dan begint Trees, niet meer gecoördineerd aan de begrippen van dag en nacht, te praten over de herinnering, die niet wijken wil. „Eva, luister eens...” Haar ogen dwalen af naar de lengtewand, waarlangs de stille wachter liep. Ze ontwaren niets dan de lichte kleur van het houten beschoot; 't tafeltje en de rieten fauteuiltjes die er tegen geschoven staan. Eva volgt haar peinzende blik onwillekeurig. „Wou je wat? Kan ik wat voor je krijgen?”

„Nee...” dan, vlugger, als een die een besluit heeft genomen:

„Zeg, moet je horen! Daar liep zopas iemand; 't was een oude voorvader van me; 't was Ridder Boudewijn, waar ik je wel eens van verteld heb. Heus, hij was 't. Ik heb hem met mijn eigen ogen gezien. Ik was niet bang; 't was niet eens erg vreemd. Hij had de rozenkrans en hij liep heen en weer..... totdat jij wakker werd. Toen was 't over, natuurlijk.”

Eva voelt haar aanzijn schokken, alsof een aardbeving alle grondvesten van haar bestaan in beroering brengt. Haar gedachten schieten als opgejaagde vogels heen en weer. Zo maken zich bij heftige aardshokken in het Indische land troepen grauwe kalongs los uit 't beschuttend bergravin en fladderen uit, onder noodkreten zoekend naar veiligheid en bescherming.

Een ding is er echter, dat als een vaste rots in Eva's moederbewustzijn staat: „ik mag Trees nu niet opwinden: ik mag niet ontkennen, niet delibereeren ook. Al eenmaal heb ik haar neergeslagen... Heer bewaar mij voor de tweede maal.”

En dan opent ze haar mond. Niet voor niets heeft ze in de loop der jaren met de bruine mensen om zich heen gesproken, korrels goud van de wijsheid aller eeuwen gegaard uit hun bedorven heidense schoof. Een wonderlijke opleiding heeft ze gehad, maar haar geloof in de onzienlijke dingen is muurvast gegroeid op het stille Pintoe Angin.

„Eva luister dan! Ik meen 't werkelijk; ik ijlt niet.”

„Nee kind, je ijlt niet. Dat weet ik wel beter.”

„Daar liep hij, heen en weer. Geloof je dat het kan?” „Natuurlijk kan 't. Hij zal Zijn engelen gebien! Jij hebt een engel bij je gehad kleine Trees, en ik heb 't niet geweten. Ridder Boudewijn is zijn tere naa-zaatje komen beschermen.”

„Een Engel? Eva..... in ridderkieren?”

„Waarom niet,” zegt Eva zacht. „Ik denk, dat Engelen verschijnen mogen in 't gewaad dat hun in 't aardse leven het meest eigen is geweest. Zijn ridderkleed was hem eigen, omdat hij in waarheid een ridder was. En de rozenkrans... wel, hij zal een man van veel gebed zijn geweest. Ze kenden toen de andere weg nog niet om tot God te gaan, Trees. Hem was niet anders geleerd, moet je denken.”

„Ja, zo zal 't zijn.”

't Bevredigt Trees volkomen. Zo volkomen, alsof het Eva nu gegeven is geweest, vorm van woord te schenken aan wat in haar eigen binnenste reeds lang onbenoemd leefde.

„Weer slapen gaan?” is Eva's vraag.

En Trees, met een gelukkige glimlach: „hè ja, laten we nog wat slapen gaan. Hoe laat is 't? Vier uur? O, dan moet jij ook noodzakelijk nog een dutje doen.”

„Kan 't?”

„O ja, 't kan best. Ik ben geloof ik niet ziek meer. Alleen nog maar moe.”

„Gelukkig. Nou Treeske, ik hoop, dat je lekker slaapt.”

Maar de mensen zien haar wel!

Nogmaals knipt het licht uit, daar de allervroegste morgenschemering reeds haar strepen langs de nachthemel trekt. Spoedig zal de dag aanbreken; een zonnedag zal het zijn: de snelwassende rosse gloed kondigt hem aan. Trees en Eva slapen beiden vredig de nieuwe dag tegemoet. En de zendingsarts, die juist die dag de lange tocht weer onderneemt om op Pintoe Angin naar zijn patiënte te gaan kijken, constateert een aanmerkelijke verbetering in de toestand.

„Wat is hier gebeurd! Hoe hebben jullie hem dat geleverd!” vraagt hij verheugd. Een vraag, waarop en Eva en Trees een ondoordringelijk stilzwijgen bewaren.

Trees wil opstaan. Op een morgen, wanneer de prikkelende geuren van oerwoud en plantage door 't

open venster naar binnen komen waaien ('t heeft sterk geregend in de nacht en de morgenzon drijft de opgegaarde wasems met kracht naar buiten), komt ze tot de verrassende ontdekking, dat haar lichaam op het ziekbed niet thuis hoort.

„Zeg Eva, ik kom er uit, hoor,” zegt ze, wanneer Eva haar ontbijt weg komt halen.

„Proberen,” raadt Eva voorzichtig.

En Trees staat op; met wankele schreden en stijve knieën en met 't wonderlijke gevoel, dat ze tijdens haar ziekzijn vele meters langer is geworden. Maar ze bereikt toch zonder hulp de diepe stoel voor het venster en ziet, in een veilig hoekje weggedoken, onwennig en nieuwsgierig rond in een wereld, die rustig haar gang is gegaan ondanks het feit, dat één persoon uit haar raderwerk werd uitgeschakeld. Men heeft dus een en ander gemist, tijdens die uitschakeling; men zou 't de wereld kwalijk kunnen nemen, dat zij ook niet de adem heeft ingehouden tijdens het proces van leven en dood!

„Hè Eva! zijn de dahlia's weg?”

Eva werpt een blik op het lege bloemvak, waar vers omgewoelde aarde donker kleurt tegen het kortgeslagen gras.

„Ja, da's waar ook! verleden week zijn ze er uit gehaald. Ze werden zo klein en armoedig; de knollen moeten nodig wat rust hebben. We zullen eens overleggen, wat we er nu in zullen doen; 'k heb nog wel wat zaad.”

Hoe is 't mogelijk! Zelfs de dahlia's zijn hun gang gegaan!

Spoedig komt in tropenland de dag, dat Trees naar buiten mag voor een wandelingetje rond het huis. De lucht is zacht en goed als een Hollandse zomermorgen; de zonnestralen koesteren, zonder nog de verwoestende kracht te hebben, waarmee ze in 't middaguur als rovers zich op hun prooi werpen.

„Geef me een arm,” zegt Eva. „Je zou bevangen raken van de buitenlucht.”

„Ben je mal, zeg! niet aan je arm! Wat zouden de mensen wel van me denken!”

„De mensen? Kind, die zien je niet eens! Je bent een streepje geworden! En bovendien, Erik is met de kinderen op stap gegaan; ja, ik heb 't moment wel goed gekozen!”

Maar de mensen zien haar wel. De kok, die voor zijn keuken bezig is, de tuinjongen achter zijn rammelen-de en piepende kruiwagen van blik. Ze houden even op met hun werk en staren Treeske aan, alsof ze een uit de doden herrezene is. Dan spreken ze trouwhartig hun groet en uit de breedheid van hun glimlach, die van oor tot oor bijkans reikt, zou men kunnen besluiten, dat ze zich een gunstig plaatsje in hun verborgen harten heeft veroverd.

Zie zo, en dan zijn we opeens weer waar we wezen moeten. 't Leven, dat buiten is, roept; 't leven, van binnen, geeft antwoord; timide eerst — vrijmoediger daarna — juichend tenslotte, wanneer de frisse berglucht zijn werk begint te doen. De ene wandeling over 't erf haalt alle voortvluchtige belangstelling machtig naderbij. Daar is 't opengelegde bloembed! Wat zullen we er in zetten? Kosmea? Ja, dat zal mooi zijn; wit en rose door elkaar! Ginds zijn de jonge duiven — wat zijn ze gegroeid! Amper nog te onderscheiden van het ouderpaar, dat ze broedde! En, zie hier, de leskamer! Onnatuurlijk netjes opgeruimd! Wel, is 't soms jaren geleden, dat tante Trees met haar kinderen hier school heeft

gehouden? Daar staat 't schuine bord, prachtig schoongewassen: Effie's liefkoosde bezigheid. Daar hangen de kaarten van Nederland en van Sumatra; in de dagen van Olim heeft Trees de kinderen er van verteld. Van 't kleine Holland met trotse voorkeur; Holland, 't onbegrijpelijk vlakke land met zijn waterplassen en zijn windmolens; met zijn ontelbare dorpen en steden. „Is er in Holland wel een plekje waar geen mensen wonen?” heeft Benno gevraagd. En inderdaad, gezien vanuit de grenzenloze wijdheden van Sumatra's eenzaam binnenland lijkt het, alsof daarginds alles als een legpuzzel in elkaar is gepast!

„We moeten nodig weer beginnen,” peinst Trees verontrust. „Wat zullen de jongens achtergekomen zijn!”

„In die paar weken?” klinkt 't geringschattend. „Niks geen haast hoor! Ze vermaken zich best!”

Neen, Eva maakt geen haast, om 't huishouden weer in 't gewone gareel te krijgen. Ook de volgende dag maakt ze geen haast en de daaropvolgende ook nog niet. Eva kan geen haast meer maken: ze heeft 't radicaal verlerd.

„Ben je mal,” zegt ze met een verveeld gezicht. „Schoolhouden? dat betekent iedere morgen om 7 uur klaar zijn met 't ontbijt en iedere middag achter 't huiswerk heen zitten! Kind, wat haal je an!”

„We kunnen ook wel om 8 of 9 uur beginnen,” oppert Trees. „Om mij hoeven we 't niet te laten, hoor. Ik snak er naar, om weer wat uit te voeren.”

Maar Eva laat de zaak onbeslist en wanneer Trees na een week toch begint, vindt ze 't grote onzin. Vele dingen vindt ze onzin en welbeschouwd maakt ze nergens meer haast of voortgang mee. In de strijd om Treeskes leven is haar iets uit de handen geslagen, dat te voren een onmisbaar bestanddeel van de wezenlijke Eva leek: haar uitgesproken drang tot daden, haar zucht om te redden, te beslissen, en anderen met haar besluiten voort te drijven.

Erik en Trees, zelfs de kinderen en in laatste instantie ook de bedienden, houden met onmiskenbare verbazing hun ogen op haar gevestigd. Langzaam maar zeker komt er een andere vrouw voor de dag. Een, die 's morgens wil uitslapen en die dat, met op zij zetten van alle huiselijke wetten, ook doet. Een, die niet besluiten kan, zich aan te kleden, maar die urenlang in katoenen kimono blijft rondhangen op de voorgalerij, wat tipt aan een handwerkje — oppervlakkig wat neust in een boek — en die daarna rondgaat door huis en hof, alsof ze iets verloren heeft. Maar die tenslotte toch te slap is om het verloren te gaan zoeken.

„Och soeda, laat maar, ja?” wordt haar stopwoord. En een andere keer klinkt 't bijna triomfantelijk: „Jullie doen maar, ja? 't Kan me allemaal niks meer schelen!” Of met een halve lach: „O, kinderen, laat me met rust! dat is 't enige, wat ik vraag!”

Wonderlijk genoeg is Erik met de veranderde toestand niet eens zeer ontevreden. Hij glimlacht heimzinnig bij de onverschillige bravuur van zijn vrouw en vaak glanst er in zijn ogen een zeker iets — alsof hij bezig is iets terug te vinden — iets kostbaars dat verloren leek. Dit is 't: de oude Eva, 't niet zeer knappe en linkse mensenkind, dat hij nu vijftien jaar geleden boven alles lief gekregen heeft. De laatste jaren van overgrote spanning hebben Erik wel eens het gevoel gegeven van geregeerd te

worden; van machteloos voortgedreven te zijn door Eva's geweldige vaart.

Geen tijd — geen tijd! opschieten, voortmaken! er is zoveel te doen op een dag!

Nu kan ze 's morgens haar hoofdje op zijn nodend uitgestrekte arm leggen en dicht tegen hem aan nog wat nadommelen. „Nu heb ik pas lekker geslapen,” zegt ze daarna en Erik glanst en weet dat hij met alle ups en downs haar steeds meer lief gekregen heeft.

„Ik ben toch zo blij, dat ik jou heb,” zegt Eva een andere keer. „Jij bent zo flink, en altijd dezelfde. Jij bent de sterke boom, ik maar een lianenslinger. Ik heb geprobeerd om ook een boom te worden, maar 't lukte niet. En ik vind 't niet eens erg, dat ik maar een slappe lianenslinger ben.”

Erik sluit zijn arm om haar heen: „'t komt wel in orde,” troost hij. „De laatste tijd is wat veel voor je geweest, hè? rust maar eens goed uit. En bovendien: ik heb altijd zo 't gevoel, dat een boom wel van zijn lianen houdt. Je moet maar eens opletten, als je de slingerplanten met geweld omlaag sleurt, hoe jammerlijk ontdaan en vereenzaamd zo'n boom er dan uit kan zien.”

Zulke ogenblikken van tere kameraadschap doen alle lasten van de dag met goed vertrouwen tegemoet gaan. Want de lasten zijn er; daar schijnt geen ontkomen aan. Ze schuilen op de gekste plaatsen, daar, waar men ze te voren nimmer heeft bespeurd. De bergen bijvoorbeeld, zoals ze zich scharen rondom het hoge plateau van Pintoe Angin, het insluitend als een keteldal. De geliefde bergen, de trotse glorie van het land! Nu ziet Eva hen aan met afkerige blikken, alsof ze plotseling door een of andere omkoperij tot vijanden zijn geworden. En in de maanloze avonden huivert ze schuw in het rondom gesloten huis, als ging daarbuiten iets om, dat boos is en allen bedreigt. In de loop van de dag gaat haar muizesnoetje een vreemde strakheid tonen en 't driekleurig haar hangt zelfs in de korte namiddagen als een ongeordende piekenboel om haar hoofd.

„Moeder, u lijkt net een sapoe lidi,” zegt Benno, doelend op 't onmisbaar bezempje van harde palmbladnerven, waarmee 't dagelijks toernooi tegen muskieten en kakkerlakken tot een goed einde wordt gebracht. En Erik woelt met zijn grote hand door de ragebol en vraagt: „Heb je vergeten 't te laten bijwerken in Medan?”

„'k Wou 't laten groeien,” verraadt Eva zich met een verontschuldigd lachje. „In Holland draagt iedereen weer lang haar, hè Trees? Maar ik heb nou nergens meer zin in. Lang of kort, 't kan me minder dan niks schelen. Poéh!”

De ziekte grijpt om zich heen en er is geen cureren aan. Driemaal achter elkaar andijvie eten is een kleinigheid. De tuinjongen zendt Kik met een boodschap naar binnen: of de njonja even wil zeggen, waar hij de asters en waar hij de petunia's zal planten. „Kan die vent dat niet alleen? Laat-ie er maar wat inzetten; als 't me niet bevalt, gooi ik de boel er wel uit!”

De toon deugt niet en eindelijk wordt het zelfs Erik te bar. Ze drijft 't op de spits. Hij bepeinst zwaar moedig wat hij doen zal: de nalatige Eva eens flink op haar nummer zetten, of 't een paar dagen nog aanzien. En juist in die critieke tijd komt de zendingarts nog eens naar Pintoe Angin omhooggeworsteld, met vrouw en kind ditmaal, ter inlossing

van een belofte tijdens Treeskes ziekte gedaan: „als alles hier weer normaal is, moet je met je vrouw eens komen; een hele dag — een paar dagen nog beter — de kou zal jullie goed doen.”

Daar is hij dan; gelukkige bezitter van twee vrije dagen. Op een wandeling door de jongste theeaanplant spreekt Erik met den vacantiemens over 't vreemdvormig huiskruis van de laatste tijd: de uit 't lood gezakte Eva, die zelfs de noodzakelijkheid niet erkent van weer in de normale houding terug te moeten komen. De arts, die 't grootste deel van zijn leven in de tropen heeft doorgebracht, herkent glimlachend de symptomen. „Tropenzatheid”, stelt hij vast in zijn wonderlijke verhaspeling van Hollands en Duits. „Je vrouw moet er uit. 't Liefst direct naar Europa. Een mens kan wel vele jaren in hetzelfde spoor blijven voortgaan; ook in Indië kan dat wel; maar dan moet er niets komen, dat zijn spoor kruist. De ziekte van Fräulein Trees heeft het pad van je vrouw gekruist, nu is ze het spoor bijster geraakt. Ze staat stil en ziet om zich heen en op eens doet de volle zwaarte van de tropenjaren zich gelden. Er is een tekort ontstaan, dat alleen in Europa aangevuld kan worden. Daar laadt de accu vanzelf weer bij. En hoe eerder ze gaat, hoe beter.”

..... liefst naar Europa.

Nu is 't de beurt van Erik om stil te staan, midden op 't met zorg geschoffelde pad en rond te zien alsof een monster zijn weg heeft gekruist. Is 't zo erg met Eva? Spoedzending naar Europa? O, maar Erik verweert zich en 't is hem, alsof hij Eva tegelijkertijd verdedigen moet. Tegen een onuitgesproken aantijging van onmacht misschien?

„k Geloof er niets van,” zegt hij „Sanatogen of Ovomaltine — weet ik, hoe al die obaatsjes heten! Maar Europa! Je hebt gemakkelijk praten! Jullie met je recht op verlof en je overtochtskosten, die voor je betaald worden! De zaak hier is daar niet op berekend. 't Volgend jaar misschien — als er geen tegenslag komt! Maar nu al?”

De dokter haalt de schouders op. „Ik geef 't je toch in overweging. Als je vrouw niet gaat, zal er waar-

schijnlijk een blijvende zenuwtoestand ontstaan en wat daar de consequenties van zijn, weet je zelf net zo goed als ik. — Laat haar anders vooruitreizen met de kinderen en volg jij, wanneer hier de zaak het toelaat!”

Weer staat Erik stil op het pad. Nu blijkt het monster ook nog een zweep te zwaaien. Dit is de schorpioen, die Eriks gedachten voortjaagt: een blijvende zenuwtoestand kan ontstaan; een ontwrichting van het innerlijk, die niet meer goed te maken zou zijn. Zijn Eva!

Hij worstelt er mee — één dag, twee — drie dagen. Hij bespiedt zijn vrouw — wikt en weegt haar uitingen — tot hij op een avond na een zorgelijke dag, buiten zichzelf bijna om, de zaak er plotseling uitflapt: „Krammar zei onlangs, dat je naar Europa moest. Ik had 't er met hem over — hij vond 't bijna noodzakelijk, dat je ging.”

„Ik? naar Holland? Geen denken aan,” zegt Eva, met een zweem van haar oude beslistheid. „Nee zeg, Krammar heeft makkelijk praten! Hoe zou 't hier op Pintoe Angin moeten gaan, als wij er zo plotseling tussen uit trokken!”

„Heb ik hem ook gezegd, maar hij vond dat 't geen steek hield. Je kon ook alleen gaan, zei hij. Jij met Trees en de kinderen. En ik kon later komen, als de zaak hier behoorlijk loopt. Liefste, als 't nodig is voor je, kan natuurlijk alles geregeld worden; dat begrijp je toch wel?”

„Ik alleen? Ik denk er niet over! Ik ben toch niet ziek? En jij dan! Wat wou jij hier alleen doen, zonder mij!”

Met afschuw spreekt ze de woorden uit en Erik kan niet anders denken, dan dat de zaak voorgoed van de baan is.

Maar — maar — als na twaalf tropenjaren het Hollandliedje eenmaal is aangestemd, dan laat het zich niet zo kortweg het zwijgen opleggen! 't Blijft doorklinken, nu eens luider, dan wat zwakker, 't roept andere wijzen wakker en tenslotte groeit het uit tot een koor, dat 't grote lied van verlangen machtig zingt. Holland! Holland!

Onafwijsbaar klinkt 't door Eva's dagen heen en daar Erik over de kwestie blijft zwijgen, begint ze na verloop van tijd zelf er over, half beschaamd, omdat 't een terugkrabbelen is naar een weg, die ze zelf te voren zo stevig heeft gebarricadeerd.

„Waar zou ik wonen moeten in Holland, zolang jij er niet bent,” vraagt Eva kleintjes.

„Wonen?” Er is even tijd nodig om de sprong te maken uit de theetuin naar een eventuele Hollandse woning. Dan snel, om door talmen geen kink in de kabel te brengen: „Ik had gedacht: bij Mien. Jullie twee zusters weer eens bij elkaar, zou dat niet goed zijn? Je hebt dan niet direct een huishouden te besturen; en ze heeft 't aangeboden, weet je wel? die étage van haar huis. Als we weer samen zijn, kunnen we altijd nog zien wat we verder doen.”

En Eva: „Bij Mien, dat zou ik graag willen.”

Zo klinkt dus voortaan ook de stem van zuster Mien mee in 't Hollandkoor. „Ik ben er nog,” zingt ze vrolijk. „Ik ben er ook nog! Ja, 't is lang geleden, dat we samen met onze poppen speelden — en witte knolletjes gapten van den boer. Later stond ik op eens op de kade en keek de boot na! De akeligste dag van mijn leven is dat geweest. Daarna ben ik ook getrouwd; mijn man en de beide kinderen heb je nooit gezien — evenmin als ik jouw jongens ken!

Twaalf jaar is zo'n lange tijd! 't Leek, of we tot twee verschillende werelden gingen behoren! Nu blijkt het toch éne wereld te zijn, die makkelijk te bereizen is bovendien!"

Eva kan weer glimlachen, zovaak ze naar 't Hollandkoor luistert. „Ik begin er zin in te krijgen,” zegt ze. „We moeten maar eens schrijven. Een vliegbrief. En per omgaand antwoord vragen.”

't Antwoord komt gevlogen en 't is een juiching. Het herenhuis aan 't stille Plein zet zijn deuren wijd open voor de Indiëzwervers; een étage van drie kamers is tot Eva's beschikking; en de tegemoetkoming, die Mien er voor vraagt is, naar Indische proporties, zo klein, dat Erik zegt: „Daar kan ze 't niet voor doen.”

„Ik kom je heel alleen halen,” schrijft Mien. „Ik moet nog wraak nemen voor die dag dat ik ook alleen achterbleef op de ka. Kind, ik wist niet, dat ik nog eens zo naar je verlangen zou!”

„Gaan jullie mee naar Holland, naar tante Mien?” is 't eerste en directe vervolg, dat de vliegbrief krijgt. Als een bom gooit Erik de vraag tussen de spelende kinderen in, de scherven spatten uiteen.

„Naar Holland? Wij? Ga nou door, vader, dat kan toch immers niet! Is 't waar, moeder?”

En Eva: „Ja zeker is 't waar. Zou je zin hebben, Ben?”

„Nou! En of! Jonges wat fijn! Mag ik dan meteen padvinder worden?”

„En wij dan?”

„Jullie worden welpen.”

„En tante Trees?”

„Tante Trees mag kiezen: bij ons blijven, of naar haar eigen vader en moeder gaan.”

„Wat kiest u, tante Trees?”

„O kinderen, dat weet ik nog niet, hoor! Dat is zo'n moeilijk geval!”

Ouders; naar haar ouders gaan. Daarmee wordt ook voor Trees het Hollandiedje aangeheven. 't Overstemt 't pijnende gevoel, dat Pintoe Angin dus binnenkort als een afgedane zaak te beschouwen zal zijn. Vader met zijn opgewonden kunstgesprekken — moeder met haar zachte ogen — 't huis, de veenplassen, de Iepenbergt met Hollands lucht er boven — pastelkleuren overal — —

„Ik kan nog niet kiezen,” zegt Trees. „Maar naar Holland, dat vind ik toch wel fijn.”

Nu vaart er een roes van voorbereidselen over Pintoe Angin en terwijl Erik passagekosten berekent en plattegronden van mailbooten bestudeert, houden Eva en Trees besprekingen over andere gewichtige zaken.

„'t Is midden in de winter als we aankomen,” zegt Trees wijs. „Daar mag je wel met de kleren op rekenen, anders hebben ze 't zo te pakken.”

„Kind ja — maar wat dan?” Eva is totaal hulpeloos ten opzichte van deze nieuwe vijand. „Wat hebben de jongens aan in Holland! Weet jij dat?”

En Trees denkt aan kleine schooljongetjes, die ze in geval van hoge nood wel eens met een en ander geholpen heeft. „Een flanel geloof ik, en daarover iets warm; een wollen borstrokje. En voor bovenkleden een trui en een stoffen broek. En vanzelf nog een jas en een pino of pet. En kousen. En leren schoenen,” voegt ze er bij, gedachtig aan 't totaal ontbreken van die dingen op Pintoe Angin.

„Maar eens naar Medan schrijven,” zucht Eva. „Wat

zijn we begonnen! wat zijn we begonnen! En wat zal dat een massa kosten allemaal!”

Er komen zichtzendingen, dozen vol en de kinderen passen met steeds donkerder wordende gezichten de onwennige kledingstukken aan, lopen als onwillige mannequins de kamer op en neer. De benen worden in de sportkousen tot houterige staken en de voeten veranderen in de leren schoenen in klompen lood. „Moet je die in Holland altijd aan hebben?” klinkt 't vol afschuw. „Bah! ze lijken wel gek in Holland! Altijd schoenen aan!”

Ja, maar 't valt moeder Eva zelf ook niet mee! In een eenzaam uurtje, in een stevig gesloten slaapkamer, begeeft ze zich tot het aanpassen van de corsetten, die mee op zicht gekomen zijn. Met een vuurrode kleur staat ze voor haar toiletspiegel, terwijl het zweet uit alle poriën breekt, en ze de toekomst steeds donkerder begint in te zien. Als ze een keus gedaan heeft, stopt ze 't ding zo diep mogelijk weg achter een stapel lakens. „Moet je zo'n harnas aan?” smaalt Erik later, wanneer hij toevallig 't voorwerp tegenkomt, op een ontdekkingsreis naar nieuwe zakdoeken. Tussen twee afkerige vingers houdt hij 't rose geval op armslengte van zich af. „Foei, foei, foei, ik wou je wijzer hebben!”

„Ik moet er toch fatsoenlijk uitzien in Holland,” verdedigt Eva zich. „In zo'n slobberjurk kan ik daar niet blijven lopen.”

Ook in een andere hoek van het huis worden vreemde ontdekkingen gedaan. Trees heeft haar hutkoffer — met kussens en saronglappen in een bankje omgetoverd — geopend en houdt inspectie over de winterkleren, die ze uit Holland heeft meegebracht.

Ria en Effie, op hun hurken naast de lage koffer, assisteren met gepaste belangstelling. Een donker lakens japonnetje met lange nauwsluitende mouwen wordt opgediept. De ijdelheid komt boven: dit japonnetje stond altijd bijzonder goed. Trees schiet het aan, draait rond voor haar spiegel, verwondert zich stilletjes over de wanklank, die zelfs dit geliefde jurkje brengt in de Indische omgeving. Maar niettemin — 't past nog — en wat meer zegt: 't staat goed. Even wennen — maar 't stáát beslist goed.

„Tante Trees, waarom heb je kousen aan je armen,” vraagt Effie. „Hebben ze dat in Holland altijd?”

„O! wat is dát, wat is dát!” krijst Ria. Ze danst met Treeskes winterhandschoenen door de kamer, ze vasthoudend aan een vingertop.

„Malle meid, zul je afblijven? M'n goeie winterhandschoenen!”

Nu moet tante Trees voordoen, hoe je die dingen aantrekt en daarna mogen Ria en Effie er ieder een aan hebben. Ze springen als eekhoorns de kamer uit en vertonen de vondst aan de bedienden, die hun hoofd schudden, maar niettemin de handschoenen van binnen en van buiten bestuderen gaan.

En dan komt er een dag — 't is alsof de nacht een bladzijde heeft omgeslagen — waarop Holland en de Hollandvreugden hun glans verliezen. 't Afscheidsleed staat op en ziet met donkere raadselogen de toekomstige reizigers aan.

„Vreemd zal 't zijn, als ik dit alles niet meer om me heen heb,” zegt Eva. „Ik zal 't toch wel erg missen, denk ik.”

„En jij komt terug,” zegt Trees, „maar ik.....”

„Och,” troost Eva, „je weet nog nooit hoe 't gaan kan!”

Ja, maar Trees zal zich er toch maar aan houden, dat 't voor haar een afscheid voor immer worden moet. Van stonden af aan begint ze er mee. Ze ziet de dingen met andere ogen aan: de bergen, de theetuinen, 't grote houten huis, de Indische bloemen en vruchten. Ze sluit ze één voor één weg in haar hart en strekt zich onderwijl uit naar hetgeen er ook bij opgeborgen dient te worden. „Ik moet nog eens naar de waterval,” zegt ze „en naar de zwavelbronnen, en naar 't uitzichtspunt aan de andere kant van de kloof! En ik wou zo graag nog eens bij Onkel Dietrich naar de kerk gaan...”

De laatste keer... de laatste keer... staat boven al deze wensen geschreven en zo droevig is dat schrift, dat Trees in de eenzaamheid van haar kamertje bittere tranen vergiet om dat, wat ze vast houden wou en niet vasthouden kan.

Tot er een brief uit Holland komt, van vader en moeder beiden, en 't afscheidsvdriet 't onderspit moet delven tegenover de weerziensvreugden, die wachten.

't Is verrassend en verontrustend tegelijk, te bemerken hoe snel de dagen voortvliegen. Zo is het besluit tot de Hollandreis genomen — de levenstrein zet zich in beweging — en voor men zich nog goed bezinnen kan, heeft hij zijn lading passagiers in Belawan gelost, in de schaduw der gebouwen van de maatschappij Nederland.

Wanneer Erik zijn volgeladen wagen op de parkeerplaats tot stilstand brengt, merken ze, dat ze laat zijn; 't afscheidsoponhoudje bij Onkel Dietrich is niet zo kort geweest als in de bedoeling lag. Er is reeds geloof, her en der, van zenuwachtige mensen — kinderen worden stevig bij de hand gegrepen, ondanks hun zeurend protest dat 't zo warm is — geroep weerklinkt van inlandse sjouwers die hun karren vol bagage tussen de verwarde menigte door moeten schuiven. „Awaw! awaw!”

Met een kalme glimlach zien de employé's de zich wekelijks herhalende drukte aan — handen wijzen uitnodigend in de richting van het douanekwartier — en eindelijk is daar, oprijzend van de kadewal, de machtige witte wand van de Hollandse mailboot, de loopplank, 't zoeken naar hutten en bagage, de laatste vermaningen van Erik, die zijn kinderen als verschrikte schapen om zich heen heeft staan. — En een Eva, die — haar arm door Eriks arm gehaakt — er uitziet, of ze niet van plan is, hem ooit weer los te laten. Ze zegt niets. Onverschillig laat ze het geroezemoes langs zich heen gaan. Ze zit in haar gevechtstoren en strijdt tegen zichzelf, tegen haar zenuwen, die op uitbarsten staan, tegen tranen, die

niet vloeien mogen, tegen de drang om bij Erik te blijven, nu — juist nu — nu de scheiding vlak voor de deur staat — nu er geen terugkeer mogelijk is. Er is geen kalme bezinning meer mogelijk, geen nuchtere redenering over „spoedig weerzien in Holland”. Er is alleen de spanning van de gevechtstoren, een spannend zo intens, dat 't allergrootste er uit geboren kan worden: een blijmoedig afscheidnemen terwille van den ander.

De fluit gaat: een, twee, drie maal dreunt zijn waarschuwend geroep door 't grote scheepslichaam. De verwarring neemt toe door de wegbrengers, die zich op de kade in veiligheid willen stellen. Ook Erik rukt zich los. „Liefste, liefste, hou je goed hoor! Dag jongens, dag Trees — zul je goed op 't stelletje passen? Zo gauw ik kan, kom ik bij jullie, hoor!”

Als men zich na het afscheid weer enigszins bezinnen kan, is er reeds een donkere watergeul tussen bootwand en steiger — een watergeul, die onherroepelijk breder en breder wordt. Twee sterke sleepbootjes trekken de witte kolos buitengaats — het Wilhelmus klinkt ten afscheid, handen en zakdoeken wuiven, monden proberen nog — beide handen moeten dienst doen als megafoon — een laatste groet over het water te zenden. De zon zengt, de groenbegroeide landtong ligt in een waas van hittenevel, vissersbootjes dobberen op de aanwakkerende golfslag, de oceaan roept van ver.

Op de kade staat Erik, even los van de massa, en zwaait uit alle macht naar het nu snel verdwijnende schip. En tegen de hoge railing leunt een zeer twijfelmoedige Eva, wier spankracht opeens verdwenen is en die machteloze pogingen doet om bij dit allerzwaarste niet in tranen uit te barsten. „Ik had 't niet moeten doen, ik had 't niet moeten doen,” herhaalt ze tegen Trees. „Zie hem daar nu staan! Heel alleen! En hij is toch mijn liefste!” Een hevig trekken vliegt over 't smalle grauwe gezichtje, tranen wippen over de ogenrand en worden met energieke streken van een beverig vuistje weggeveegd.

„Kom,” zegt Trees. „Laten we eens naar de hutten gaan kijken. Wat gezellig, hè, dat we nog drie op een rij konden krijgen.”

„Even nog,” zeurt Eva. „We zijn nog niet los — Erik staat er beslist nog.”

Dan werpt ook Trees haar afscheidsblik op 't Sumatraanse landschap, zoals 't langzaam, langzaam in nevelen verzinkt. Nog lichten helgroene kleuren door de dampverzadigde lucht, nog is er een schemering van stadsbouw — zelfs nog, boven de nevelen, van bergen in de verte. Pintoe Angin — in welke richting zou 't liggen! In een onvergelijkelijk snelle flits

ziet ze haar korte Indiëtijd aan zich voorbijschieten. Haar komen, jong en onbezorgd, het rustige en toch intense leven boven op Pintoe Angin; Tom Dudok, en de verschrikking, die hij in haar leven heeft gebracht; de ziekte, die er op volgde, de blijde genezing.

„Ik ben ouder geworden,” denkt Trees. „Ik ben daar boven een mens geworden.”

En plotseling — als een fontein van blijdschap springt het in haar op — weet ze ook dit: ik ben dichter bij den Heer gekomen; door goede en kwade dagen heen — dichter bij den Heer. Hoe luidde ook weer de wandtekst in tante Dietrichs zitkamer?

Gott hat es alles wohl bedacht,

und alles, alles recht gemacht.

Gebt unserm Gott die Ehre!

Zie, daar hangt de tekst, boven het kleine orgel en het grijze zendingsmoedertje staat er voor, met stralende blik, haar hand om Treeskes hand geslagen. „Nur ein winzig kleines Wörtlein hat der Dichter vergessen,” zegt ze. „Nur das Wörtlein „sehr”.” Op de reeds flink deinende boot vouwt een kleine deemoedige Trees de handen saam.

Zeer goed! Ja, zeer goed! Ook met haar.

Als een onvermoeide, onvermurwbaar voortarbeitende reus trekt de witte mailboot zijn zilverspoor door de zware grijsgroene deining van straat Malaka. Sumatra's kust verzinkt in 't niet. Zelfs Eva moet op een gegeven moment erkennen, dat er van steigers en wegbrengers en havengebouwen niets meer is te zien. De scheiding is voltrokken, Erik behoort tot een afgesneden stuk wereld, de troosteloosheid van deze dingen slaat haar met diepe melancholie.

„Zullen we de hutten gaan bekijken?” stelt Trees voor, waarop de kinderen het antwoord geven door juichend hun moeder mee te trekken naar het inwendige van den reus. Als ze terugkeren van hun speurtocht verdoezelt een lichte nevel reeds de horizon, die in luister van zachtrode gloed de zinkende zonnebal ontvangt; de korte tropenschemering voert een stilwarme avond aan. Onwennig, niet ingeburgerd nog in de kleine drijvende maatschappij, zoeken de weinige Belawan-passagiers vroeg hun hutten op, ordenen wat in koffers en kasten, proberen na een dag vol emoties de hoognodige rust te vinden bij het gelijkmatig geklots der watermassa's en 't alledoordringend gedreun, dat uit de gemotoriseerde scheepsromp opstijgt.

Trees kan de slaap niet vatten, deze eerste nacht aan boord. Als ze kleine Effie, die de hut met haar deelt, in het bovenste der beide bedden in diepe rust weet — eerst na veel woelen en onsamenhangend droomgebabbel is ze de veilige nachthaven binnengezeild — verlaat Trees behoedzaam haar eigen al te warme ligplaats en zet zich neer op 't smalle bankje onder het geopend kajuitsvenster, waar een lauwe koelte naar binnen snijdt. De laatste Indië-nacht! De spanning van de wereldreis grijpt opnieuw haar aan, voert op sterke wicken hoog haar uit boven de vermoedheid en de afmatting die de dag heeft gebracht. Haar leven wordt van een volkomen intensiteit, terwijl ze ineengedoken, de handen om de knieën geslagen, uitstaart in de nacht, die ongekende werelden in zijn wade bergt.

Rode lichtjes dansen laag op de golven, naderen, gaan voorbij, verdwijnen in 't niet. Vissersschuiten, kleinhandeljonken van Chinese zwervers, een enkele

*De laatste
Indië-nacht....*

grotere vracht- of patrouilleboot misschien, waarvan de scheepshoorn zijn mysterieuze groet uitzendt. Vage geluiden, als schaduwen zo ongrijpbaar, dwalen over het nachtdonkere water heen. Trees probeert ze op te vangen als levende wonderen: kruimels mensenleven, atomen wereldleven, uitgestrooid over het water, onbegrijpelijk voor wie de massa, die hen uitzond, niet kent.

Met weemoed omhuifd echter zijn de wonderen. 't Geldt een afscheid. Voorgoed misschien. „Zo ziet het er hier dus uit bij nacht,” denkt Trees. „Dit moet ik onthouden, voor later. Onthouden, vastleggen voor later. 't Is een oud lied: bij elke waterval, bij ieder uitzichtspunt, bij elk allerlaatste afscheid heeft ze het gezongen. Ginds, in duistere verten, moet Malakka liggen. Aan de andere zijde glijdt ongezien 't Noord-Sumatraanse land voorbij. Atjeh, 't meest van hange vermoedens doorhuiverde gebiedsdeel; hemelstormende bergen, klagende spelonken, oerwouden zonder grens, een bevolking, die berucht is om zijn breidelooze fanatisme, dat plots als een dolgeworden hond de kop opsteekt: een korte waanzin die bloed wil zien, een kaffirmoord. De Honger-tocht kon er zich afspelen, het boek, dat als geen ander document de bewoners van Pintoe Angin heeft gevangen genomen in Atjeh's weedom en Atjeh's verschrikkingen.

Pintoe Angin! Tom Dudok komt om de hoek van haar levensdeur kijken; Trees kan hem aanzien zonder valse schaamte, zonder ontroering ook. Hij verdwijnt even spoorloos als hij gekomen is. Op hem volgt het vreemde, verloren en verloochende kind; de pijn ervan wordt verzacht door de wetenschap dat het met heel de verloren wereld in Christus' barmhartigheid geborgen is. Gelijk Jezus van oudsher met ontferming bewogen is geweest over de schare, die langs Hem ging.

Een diep gevoel van de ontzaglijkheid dezer worstelende schepping bevangt Trees, terwijl ze daar zo droomverloren zit. Ze ziet ze voorttrekken, schepen groot en klein, mensen, zwervers, vechters met de stugge aardkorst. Nood, ondergang, opkomst, overwinning. Groter staren haar ogen de nachtdonkerte

in. Een hijgend verlangen maakt zich van haar meester naar de volheid van leven en strijden, naar het levensgeweld dat er is voor degenen die het aandrurven.

„Ik blijf niet in Holland” weet ze opeens met verrassende klaarheid. „Ik blijf niet in Holland. Ik moet nog veel meer zien van de wereld. Er is zoveel, zoveel! Hoe kan een mens sterven, zonder werkelijk geleefd te hebben! Ook dit moet ik onthouden voor later. Want dit ben ik werkelijk zelf; de kern, die God in me heeft gelegd.”

Mogelijkheden schieten voor haar op als paddestoelen uit doorweekte grond. Kleurig, fantastisch. Zoals ze nu bij Eva heeft gewerkt, waarom dat niet volgehouden! Nu eens hier, dan daar! Naar alle windstreken immers zijn Hollands kinderen uitgezworven — in alle windstreken is plaats voor hen, die de machtige roepstem hebben vernomen. Ja, zou er geen diepe samenhang bestaan tussen Gods plan met haar leven en haar ingeschapen vaardigheid om deze roepstem der trekkers te verstaan?

De spanning lost zich op in erkennen. God leidt haar leven. En zij — Trees van Laer — wil geleid worden. „Zo zal Hij 't alles maken, dat g' u verwond'ren moet!”

Bevrijd van ieder restje afscheidssentiment verlaat Trees haar vensterbank. Ze rekt zich uit met strak gebalde vuisten en lacht geheimzinnig als een, die 't rijke leven voor zich weet weggelegd. Dan inspecteert ze de hut naastaan, waar Benno en Kik slapen in hun tweeverdiepingsbed. Een warm gebruind jongenspootje komt bij 't opknippen van 't licht dromend omlaag zakken. Trees grijpt het aan, verteerd, en sluit het even weg in haar beide handen. Een moederlijke groet, een geruststelling, een belofte aan alle kinderen, die ze op haar verdere levensreis nog ontmoeten zal.

Dan duikt ze in haar eigen bed, maakt het zich zo makkelijk mogelijk en zakt weg in een diepe, droomloze slaap.

Baai van Sabang. Zondagmorgen. Stralende hemel, tropenzon, goudsprankels uitgezaaid op het water. Bebooste kusten, verspreide gebouwen, gapende bergloodsen en de haastende havendrukke, die onafscheidelijk verbonden is aan het binnenvaren der grote mailboten. Kooplui bieden hun handelswaar aan, er wordt geladen en gelost, vruchten en groenten verdwijnen in 't inwendige van het drijvend hotel.

Er wacht een telegram van Erik: alles wel. En Eva seint terug: alles wel aan boord. 't Schijnt, dat ze slechts op dit levensteken van Erik heeft gewacht, om haar hunkerend terugblikken te verwisselen voor een hoopvol om zich heen en vooruitzien. Ze overlegt met Trees hoe ze de Sabanguren zullen doorbrengen en als resultaat van de besprekingen gaan ze 't tropisch aquarium bezichtigen en zetten tot grote voldoening van de kinderen uitdagend stevig hun laatste voetstappen op Indië's bodem.

Ze spieden vooruit naar de wonderen, die Colombo en Portsaid, Messina en Genua nog zullen opleveren en de kinderen pressen hun teruggekeerde moeder allerlei beloften af. Ze krijgen in Sabang eerst recht de smaak van de reis beet en willen ook in de komende havenplaatsen van boord. „Ik dacht, dat je nooit van de boot af mocht,” zei Benno, „maar zo is 't veel fijner.”

340 De oceaan toont zich goedgezind, wereldkusten glij-

den voorbij — eilanden — kapen — roskleurige rotten — vissersbootjes — een logge zwarte Rus, die door de kijkglazen ijverig wordt bespied. Perim wordt in schemeravond gepasseerd, wanneer een grauwe loodzware woestijnschemering zelfs op de voorbijvarende toeschouwers zijn onbehagen legt, maar de Rode zee schittert en vonkt de volgende ochtend weer in volle pracht. Scholen uitgelaten dolfinen buitelen om de boot — de Sinai verrijst en verzinkt weer in nevelen als een mysterieus monument der mensheid — 't kanaal van Suez wasemt woestijnhitte uit en na de verwarrende drukte van Portsaid dient de koude der Noordelijke streken zich aan. De kinderen leren, huiverend vragen om het wollen goed, dat ze op Pintoe Angin hebben versmaad en de gymnastieklessen op het sloependek worden met nieuwe gretigheid aangegrepen als een middel om weer eens lekker warm te worden. Hollandse stampot en capucijners worden aan tafel met gejuich begroet en de gesprekken concentreren hun belangrijkheid om de boottrein en 't weer in Holland.

En dan — is men werkelijk zo lang reeds aan boord geweest — komt Genua en in Genua de expres die de reizigers in een ononderbroken snelle vaart door nacht en ontij heen het oude Holland binnenvoeren zal. De Italiaanse vlakke stuift voorbij, groen en lieflijk, doorsneden van vele wateren, verlucht met wonderlijk strakke cypressilhouetten. Bergreuzen naderen, wandelen statig in onaantastbare verhevenheid voorbij, sneeuwtoppen wenken met wonderlijke klaarheid, de Gothardtunnel raast. Al te spoedig valt de nacht, die het uitzien belet. Gediensstige handen maken de couchettes gereed en terwijl de rails luide zoemen, de wissels ratelen en heel het treinlichaam rilt en beeft, komt ondanks alle onrust de slaap de ogen sluiten.

En daarna — is 't waarheid of dromen — begint er van ouds bekende tekening te komen in 't ontwakende landschap. Boerenhoeven, winterse bomen, jongens, van kou kleumend op een fiets, overwegen, vrachtauto's. De kinderen informeren naar de bergen: waar zijn ze, tante Trees, en 't antwoord komt met ingehouden juiching: de bergen zijn weg, achtergebleven vannacht, toen wij sliepen. We zijn nu heel dicht bij Holland gekomen. Holland? Nu al? Ik dacht, dat we veel langer moesten rijden!

Ja, maar de trein heeft zijn best gedaan, en we hebben geslapen vannacht!

Na het douanebezoek lijkt er geen tijd meer om adem te halen. Trees wordt de vraagbaak, die voor alles paraat moet zijn. „Tante Trees, wat is dat? Tante Trees, waarom hebben alle mensen hier rode wangen? Waarom is er nou geen sneeuw? U zei, dat er in Holland sneeuw zou liggen!”

En even verder: „Tante Trees, moeten de Hollandse meneren en mevrouwen hier zelf werken? Hebben ze geen bedienden en geen koelies?”

Trees antwoordt naar vermogen en verwondert zich zeer reëel over de vreemde hiaten in 't bewustzijn van deze in Indië geboren kinderen en inspecteert onderwijl met de nerveuze Eva de coupé naar rondzwervende kledingstukken. Dan wordt de laatste handkoffer met moeite gesloten, de jassen worden dichtgeknoopt, 't gejaagde wachten op 't einde der treinreis vangt aan. Stationnetjes schieten voorbij, speelgoedhuisjes blikkeren even op, een lage grauwe lucht blijft dreigen.

„Gek, dat ik nu straks afscheid van jullie nemen moet,” zegt Trees merkwaardig zacht opeens. „Ik kan 't me niet voorstellen, maar 't zal toch moeten.” „Afscheid? Je denkt er toch zeker niet aan? Je gaat een poosje bij je ouders logeren en dan kom je gauw weer bij ons terug. Kind, ik zal je zo nodig hebben! Je moest eens weten hoe hulpeloos en bedreigd ik me nu al voel!”

„Je zult Mien toch hebben?”

„Mien? Natuurlijk. Maar Mien kent Pintoe Angin niet. Mien weet niet, hoe Erik daar nu zit, alleen. Dat maakt een groot verschil.”

„Dat is zo. Nou, ik kom graag, dat weet je wel. Ik geloof dat ik vanavond al naar jullie verlangen zal. 't Zal zo vreemd zijn, zonder de kinderen.”

Treeskes lippen beginnen verraderlijk te trillen en Eva steekt vlug een hand door haar arm, knelt hem even vast tegen zich aan in troostende saamhorigheid.

Een rammelend binnenvaren, een krachtig remmen dat bijna omvertuimelen doet, een tochtig grauw perron overvol van geraas en zoekende mensen.

„Uitstappen jongens! Voorzichtig Benno, doe asjeblijft hier niet branie! Blijf vlak bij ons. Kik! O, kinderen, kinderen, wat een toestand!”

Dan onwennig rondkijken in de menigte, huiverig opeens van vreemde spanning. En daarna — hoe duiken ze zoo plotseling op — blijde uitroepen, toegestoken handen, welkomstkussen. „Geef mij je bagage — wacht een kruier. — Zou je me herkend hebben? — Zijn dat de jongens? — Een traan van 't grijze moedertje: „Treeske. Kind!” Een kneep van Chris: „Hallo meid!” Een onformeel voorstellen wederzijds: nou, dit is Trees, en dat is Mien. En daarna twee wachtende wagens, die eer men er op verdacht is, de scheiding volbrengen. Mien van Dongen in eenvoudige donkere chique neemt resoluut Eva's bibberend stelletje mee en Chris van Laer voert met vaste hand in een voor de gelegenheid gehuurde wagen zijn Trees de andere kant uit. De Indië-reis gaat snel en zeker tot het verleden behoren.

Tot 't verleden? Kan dat werkelijk? Kan iets wat men zo intens beleefd heeft, ooit tot een afgedaan verleden gaan behoren? De dagen en weken die volgen brengen Trees 't gevoel, dat ze in twee werelden leeft en menigmaal weet ze niet, welke de reële en welke de schijnwereld is. 't Is alles nog zo dicht bij haar; er zijn geen oceanen, die haar scheiden van Pintoe Angin, 't is slechts een dun gordijn. Er zou een scheur in 't gordijn kunnen komen, en ze zou terug zijn in 't wijde hart van Sumatra's binnenland. Ze vertelt van haar reis, 's avonds, als van ouds gezeten op een kussen voor de open haard, waarin een vers beukenblok knettert en kraakt. Chris, in een makkelijk fluwelen huisjasje gehuld, zijn magere, bezonken trekken grillig door de vlammen belicht, laat zijn ogen weiden in 't rosse spel en maakt zich gereed tot daadwerkelijk luisteren. „Moeder, kom je ook bij ons zitten?”

„Och nee, zo lang dat kind in de keuken niet weg is, heb ik toch geen rust. 't Is ontzettend zoveel als ze breekt de laatste tijd.”

Dan springen alvast de foto's te voorschijn: Pintoe Angin, van alle zijden belicht; de oudjes Dietrich ten voeten uit voor hun simpele houten kerkje; volkstypen en geciviliseerden, een oeroud stijlvol

Kolossaal! Kolossaal!

radjahuis uit een kampong, die aan Eriks bezitting grenst. „En dit is — en dit —” En al vertellende is het Trees zelf, alsof een zeer werkzaam deel van haar wezen daarginds is achtergebleven, omdat het er zo mee is saamgeweven, dat het eenvoudig niet scheiden kan.

Chris van Laer echter vat in een kleine pauze gretig nog eens de foto van de radjawoning op, houdt zijn leesglas er boven, om beter de lijnen van het houtsnijwerk te kunnen volgen. „Kolossaal, kolossaal!” Dan legt hij 't houten kerkje ernaast en schudt mistroostig zijn hoofd. „Schande, dat ze zulke mensen 't Christendom opdringen! De resultaten zie je hier: 't oude is zuiver kunst, omhooggeworsteld uit het volk zelf. 't Nieuwe is slechtzittende goedkope Europese confectie. Je moet toch wel grenzenloos verwaand zijn en je blind kijken op een bepaalde zogenaamde beschaving, om dat nieuwe te prefereren!” „Maar alleen de heel rijken hadden zulke woningen,” voert Trees aan „En die waren dan nog rijk geworden ten koste van hun medemensen. Hoe de armen en allerarmsten woonden, daar vraagt u niet naar! U moest eens weten, wat er aan die huizen vast zat, aan toverij en gevaren. 't Waren familiewoningen en alles speelde zich natuurlijk af waar de kinderen bij waren. En ze ritselden van 't ongedierte. Onkel Dietrich heeft me er zoveel van verteld. En dan, ik vind, de mensen zijn er niet terwille van de huizen of terwille van 't schilderachtige van 't land! U moest eens weten, hoe blij ze zijn, wanneer ze zich van hun heidense angsten bevrijd weten en Christen geworden zijn.”

Chris van Laer lacht zijn eigenzinnig spotlachje, dat den tegenstander kleinere moet.

„Ja, ja, ja, ze hebben je aardig bepraat daarginds. Je bent heus bijna een practisch mensenkind geworden. Maar — wacht maar — je gaat hier wel weer anders denken. We praten nog wel eens samen.” Waarop Trees gloeiend opeens: „Nee vader, ik ga niet anders denken, want 't is waarheid, wat ik

daarginds heb leren zien! 't Heidendom is ontzettend en 't Christendom is verlossing voor de mensen en beter kun je alle oude volkskunst en folklore opruimen dan de mensen in hun nood laten sterven. Ik ben toch warempel geen kind meer! Ik weet heel goed, wat ik zeggen en denken moet."

"Och zo!" gaat Chris voort in irriterende smaling, als tegen een wildvreemde, die moet worden afge maakt. Hij ijsbeert door de kamer, de smalle, benige vingers verraden in hun nerveus beweeg zijn innerlijke opwindning. Hij leeft in ondraaglijke spanningen, nu de oorlogspsychose vaart door het land. 't Leven vreet aan hem, heviger en moordender dan aan de duizenden die een kalmer temperament hebben meegekregen. En Trees, de gelijkwaardige kameraad, wordt de wrijfpaal, waaraan hij zijn overmaat van ergernissen af wil stoten.

"Och zo, en hier in Europa dan? Zijn 't niet juist de officiële christenmensen die de bewapening het felst doordrijven? En de vernietiging van hun christenbroeder in 't andere land voorbereiden? En was 't nog maar directe en volkomen vernietiging! Maar al de tussengevallen van verminking, blindheid, verlamming, krankzinnigheid! Onlangs las ik, dat in de buurt van Wenen nu nog een soort van sanatorium is, waar oorlogsinvaliden worden verpleegd. Die mensen hebben in de oorlog alles verloren wat een mens tot mens maakt. Ze zijn blind, doof, stom en verlamd. Gegast. Zelfs hun familie mag van hun bestaan niet afweten. Zulke dingen gaan zich herhalen in tienduizendvoud. En onder de sanctie van het Christendom dat meent een bestaande toestand, vaderland of natie of beschaving te moeten handhaven tegen alle naastenliefde en Godsvertrouwen in. Zal ik jou eens wat zeggen? Ik weet ook nog wel wat van 't heidendom af al ben ik er dan nooit op uit getrokken om de mensen te bekeren. De kern van alle heidendom is zelfhandhaving; en angst, dat die zelfhandhaving niet toereikend zal zijn. En waar zelfhandhaving en angst de mensen regeren, daar is volslagen heidendom met alle uitwassen van dien. En dat is hier in Europa het geval."

Heel stil zit Trees, gebukt onder de smaadgolven, die Chris over haar hoofd uitstort.

"Vader," zegt ze tenslotte, "t kan alles waar zijn, wat u zegt. 't Kan best waar wezen, dat 't christendom bijna geen christendom meer is. Maar dan blijft het toch nog waar dat 't echte Christendom er ook nog is. Omdat Christus er is. En omdat er een Gemeente is. En daarom mag er ook nog altijd zending zijn."

"Och kom!"

Moeder komt binnen, ziet verontrust van de een op de ander en om de toon van de avond niet reddeloos te laten bederven, haalt ze Eva en Erik en de kinderen op 't toneel. En Trees stapt gretig over de ontstemming heen en vertelt van het eenvoudige leven op de kebon, ver van iedere mondaine luxe en mijlenver van alles wat de westerse wereld als afleiding pleegt aan te grijpen. Maar ook deze lont brandt aan de verkeerde kant. "Kindje, kindje, wat heb jij daar veel gemist," zegt moeder klaaglijk. "Geen enkel concert — en je bent er zo dol op! Nooit een uitgangetje — alleen die twee oudere mensen en wat kinderen om je heen!"

"t Was er fijn," zegt Trees teleurgesteld. "Ik heb 't nog nergens zo fijn gehad! Ik zou er dadelijk weer naar toe willen gaan. Heus."

Vader en moeder knipogen elkaar toe over Treeskes hoofd heen. Een olijke lach ontbloeit in hun ogen. "Je blijft voorlopig maar eens rustig thuis," zeggen ze. "Je moet eerst eens tot jezelf komen. Daarna kunnen we verder zien."

En Trees zwijgt en neemt een uurtje later een handvol donkere twijfelingen mee naar haar kamertje. Hevig is ze zichzelf ervan bewust, dat ze zich onveilig en onvoldaan heeft gevoeld de ganse avond. "De kloof zonder brug in actie" denkt ze in grimme spot, maar later, op de rand van haar bed gezeten, probeert ze in volle ernst tot klaarheid te komen met het probleem, dat haar in zijn spinrag wikkelt.

"Ik ben ouder geworden en ze merken 't niet," denkt ze. "Ik moet mijn eigen wegen gaan en ik zal 't ze nooit aan 't verstand kunnen brengen. Ze denken, dat ik blij ben, nu eindelijk weer thuis te zijn en ik heb 't gevoel, dat ik weggelopen ben van mijn post. Ze menen 't zo goed. Ze menen 't zo vreselijk goed. Zelfs vader met al zijn lawaai. En toch hou ik 't hier niet uit. Er haakt te veel. En ik ben hier eenzaam." Waren de dingen vroeger anders? Of haakten ze vroeger ook, maar merkte Trees het toen niet zo zeer als levensbelemmering?

Er zijn vragen, waarop eerst de jaren een antwoord kunnen geven. 't Tegenwoordige leven echter brengt zijn directe noden en behoeften mee en wanneer de aangevangen Lijdensweken voortschrijden naar de allerstilste tijd van 't jaar, zonder dat het ook maar tot het huis van Chris van Laer schijnt door te dringen, voelt Trees zich zo in 't nauw gebracht door de vereenzaming van haar isolement, dat ze een noodkreet uitzendt naar Eva. "Ik kan 't hier niet uithouden. Mag ik de Stille week en Pasen bij jullie zijn?"

En Eva's antwoord komt per kerende post. Ze zou niet Eva zijn, wanneer ze niet heel haar hart wist te leggen in de weinige, haastig neergegooide woorden: "Kom, kom, kom," schrijft Eva. "We hebben 't hier heerlijk. En jij zult 't hier ook fijn vinden."

"En ik had nog wel zoo iets moois bedacht voor de feestdagen," zegt Chris bitter teleurgesteld, wanneer Trees haar reisplannen meedeelt. "k Ben goed bij kas — we hadden een reisje kunnen maken met ons drieën. 'k Heb al een plan uitgestippeld, hè moeder? En we hoeven niet eens dicht bij huis te blijven. Er zijn zonniger en vrolijker plekjes dan Holland nu is." "De Stille week ben ik liever bij Eva," zegt Trees gedeceideerd.

"Nou, 't is me wat moois! Voor vreemden verraad je je ouders!"

Nu zijn goede bedoeling miskend wordt, slaat 't nukke kind in 't tegengestelde over.

En Trees sluipt naar haar kamertje en schreit hete tranen, terwijl haar handen krampachtig ineenstrengeld liggen in haar schoot. Ze heeft de scheidingslijn van twee werelden gezien. En in haar wereld wonen haar ouders niet.

10

De Zaterdag, die aan Palmzondag voorafgaat. Gepakte koffers in het schildershuis, een wegstervend haardvuur, dat nauwelijks meer strijden kan tegen de voorjaarskilheid, een gesloten atelier, de stemming van mensen, die voorthaasten naar het ogenblik, waarop ze hun hielen kunnen lichten uit de oneigen geworden omgeving.

Chris van Laer ijsbeert de kamer op en neer in hevige worsteling met de capriolen van een inspiratie die, lange tijd in smeking gezocht, nu ongevoelen het hoofd beloftevool omhoogsteekt — nu alles voor de vacantiereis in orde is gebracht.

Zelfs de glans van het bloeiende Zuiden — over een uur zal de trein hem meevoeren de Italiaanse Riviéra tegemoet — verbleekt bij de heerlijkheden, die de inspiratie hem voorhoudt. De dwang, om toch als normaal nuchter mens de eenmaal uitgestippelde reis te ondernemen doet hem op een vervaarlijke manier zijn stekels opzetten en, onbewust bijna, zoeken naar een object, waarop hij die stekels nog zou kunnen scherpen.

„Je kunt nog met ons mee,” valt hij tegen Trees uit. „Telefoneer die lui daarginds af en ga met ons mee!” „Och vader!”

„O, ik raad je om bestwil! Niet zozeer voor mijn plezier als wel voor het jouwe. Die overdreven Christelijkheid is niets voor jou. Bovendien, een keer ben je van die kant al beetgenomen. Voor een tweede keer zou 'k passen.”

„Zwijg u daar nou over,” vraagt Trees ook geïrriteerd. „Altijd datzelfde liedje! U weet immers dat ik niet mee wil! Laat me toch met rust! Ik ga zo weg!”

Een slap en veel te warm kopje thee is de welkome afleiding. Als 't met gevaar van tongbranden naar binnen is gewerkt, schiet Trees haastig in haar mantel, duwt de kleine vilthoed op 't hoofd en neemt afscheid, haar koffertje al in de linkerhand.

Er komt iets van zachtheid in de atmosfeer.

„Moet je nu al gaan, kind?” vraagt de moeder met een lichte hunkering in haar stem.

En Trees, opgewekter en meer eigen dan te voren: „Ja moekemaatje, 't is mijn tijd. Prettige feestdagen, hoor. Schrijven jullie, waar je ergens aanlandt?”

Waarop Chris, tegen zichzelf in toch nog weer stekelig: „O, wil mejuffrouw dat toch wel weten; ik dacht dat wij je nu wel als heidenen en tollenaars waren.”

„Och, stel je voor, wat een onzin! Daar meent u immers niets van!”

376 Bij de buitendeur appelleert Trees nog eens aan

haar moeder. „Schrijf u dan, als vader niet wil!”

„Natuurlijk, kind, maar vader schrijft je wel. 't Is alleen omdat hij je zo graag mee had willen hebben — de teleurstelling maakt hem dwars. Maar morgen is dat al weer in orde. Ga maar rustig op reis. Veel plezier hoor en de groeten aan Eva en de kinderen.”

„Ja mamsie, 't zelfde. En tot over veertien dagen dan, hè?”

Niettegenstaande de kleine late hartelijkheid is het toch een bedrukte Trees, die zich op de veelbegeerde reis begeeft. De désappreciërende toon van Chris heeft als gewoonlijk zijn uitwerking niet gemist. Ze voelt zich in een hoek geduwd, van zon beroofd, in twijfel over zichzelf en haar bedoelingen.

Als vader zo teleurgesteld is — is zij dan niet weggelopen van haar post? Is 't een verfind egoïsme, dit willen gaan langs de wegen, waar de gemeenschap der gelovigen bloeit?

In trein en tram blijft de druk haar bij; een onaangenaam duister kleed, dat zelfs de koestering der moedige voorjaarszon verre houdt. Trees blijft voortbroeden op de teleurstelling die haar ouderlijk huis haar na de Indië-reis geworden is en wanneer ze bij de laatste tramhalte midden op 't drukke verkeerscentrum moet uitstappen, is de verschovenheid haar zo de baas, dat ze zich als in overtredding voelt. Als een, die niet het minste recht heeft hier ook maar te zijn.

Een ondeelbaar moment staat ze zelfs in twijfel tegenover de lange slanke vrouwenfiguur, die haar met lachend welkom ontvangt.

„Trees!!” klinkt 't dan dwingend, met een tikje ongerustheid, die achter een lach zich verschuilt.

„Eva! O, je bent 't dus toch!”

En na de begroeting, koppig nog vasthoudend aan haar verschovenheid:

„Ja, moest ik nu eigenlijk geen mevrouw tegen je zeggen?”

„Moelijkheden?” vorst Eva. En als Trees slechts zwijgend knikt: „Dacht ik wel. En 't is je geluk meisje, anders zou ik zeggen: als je mevrouw-plannen hebt, kun je wel weer dadelijk retour. Maar nu mag je blijven, hoor.

En let nu asjeblijft voor me op, want we moeten hier oversteken. O kind, o kind, dat verkeer is me altijd nog een kruis. Ik kan niet aan rechtshouden wennen. Zie je wel, daar komt al weer zoo'n sliert auto's aan, en van die kant een tram. En de agent kijkt me al bij voorbaat dreigend aan. 'k Ben hier gewoon berucht. Moet je ook Pintoe Angin gewend zijn, waar we zelf de baas waren!”

Pintoe Angin! Verre zonnestraal, die Treeskes vrij-

making onderneemt! Er is dus werkelijk nog een andere wereld, waarin men zich bewegen kan, zonder verwijt, zonder aangevallen te worden!

„Hoe is 't met de kinderen? En wat schrijft Erik? Ja — kom — nu oversteken. Hier, achter deze auto langs.”

„De kinderen maken 't best. Ze verheugen zich op je komst. 'k Ben benieuwd, hoe je ze vinden zal. Mien vindt ze al stukken opgeknapt bij toen we hier in 't land kwamen. Overigens hebben we de gekste dingen beleefd. Kik en Effie lustten geen melk, omdat die van een koe en niet uit een blikje kwam. De groten zeiden niets, maar ik maak me sterk dat ze ook griezelden. En Ef wou in een kledingmagazijn in de etalage kijken, waarom die mevrouwen zo stil stonden. Tot slot wou ze door de grote ruit naar buiten. Ze had er geen erg in, dat daar glas was. Een reuzenbons. 't Halve personeel kwam aanhollen. Maar gelukkig was er niets kapot. 't Kind niet en de ruit ook niet.”

„En Erik?”

„Erik? Denk eens aan, die komt eind volgende maand al. 't Gaat best met den vervanger. We hebben een vaste leverantie erbij; een paar duizend kilo per jaar.”

„Wat prachtig zeg.”

„Geweldig hè? Maar nu moet je eerst eens om je heen kijken. Hoe vind je 't hier. Mooi of niet?”

„Ik? O, mooi,” zegt Trees gehoorzaam met een blik om zich heen.

Maar Eva is niet bevredigd. „Mooi? Een verrassing bedoel je zeker. 't Is hier historische grond, waarop je loopt, weet je dat wel?”

„O ja?” vraagt Trees flauwtjes daar ze nog slechts de buitenkant der dingen vermag te zien. Onmiddellijk daarna echter erkent ze in andersoortige waardering: „Ja, 't is hier mooi.”

„O zo,” klinkt 't naast haar tevredengesteld. „Ik dacht al, de dochter van Chris van Laer...”

Daar is, ze lopen het tegemoet, een Slot, overblijfsel ener oude heerlijkheid; nu tot het uiterste verstild in strakke lijnen van roodgrijs steen. Een brug, een gracht, een verlaten slotplein. 't IJle weefsel van hoogopgaand knoppend geboomte, een zachttaan scheidende voorjaarszon, een violetgeaderde lucht vol beloften. In hoge iepenkruin een spreek die fluit — fluit — zijn lied van groot verlangen.

En ter weerszijden van het Slot, zijn vleugels, zijn gespreide armen, wakend uitgestrekt naar de kinderen van zijn hart, de beide stille pleinen. Huizen in vast gesloten rij om lachend groen gazon geschaard. Herenhuizen, eerbiedwaardig in hun 18de eeuwse stijl, die met ogen waaruit de goede strijd van twee eeuwen naar buiten blik, aarde en hemel beschouwen.

Daar is ook een kerkgebouw, in deemoed als broeder tussen broeders geschaard. Slechts een kleine klokkestoel verraadt zijn bijzondere bestemming. Maar ook zonder die zou men aan de sierloze buitenkant kunnen speuren, hoe het binnen zijn muren het schoonst geheim der mensheid bewaart: Christus, gekruisigd voor onze zonden; en niet alleen voor de onze, maar voor de zonden der gehele wereld.

De dingen beginnen door Treeskes korst heen te dringen. Ze kan weer ademen. Ze doet 't ook, diep, en voelt meteen de lasten die het ouderhuis haar opgebonden heeft, wegzakken. Haar ziel lacht,

O, wil mejuffrouw dat nog wel weten?

bevrijd, in kinderbljje verwachting. Een grote verrassing moet er verscholen liggen om dat, wat ze nu binnentreedt.

„Waar breng je me eigenlijk naar toe?” vraagt ze. En Eva, plagend, zegt: „Naar Mien natuurlijk en naar onze gemeenschappelijke kinderschaar. Dat was toch de afspraak? Of had je liever een hotel.....”

„Nee, echt, zeg 't nou.”

„Nou kind, 't is hier de Broedergemeente. Ook wel Herrnhutters genoemd. Wel eens van gehoord? Even voorstellen: Broederplein, Zusterplein, recht voor je 't Slot, waar de Graaf van Zinzendorf inder tijd gewoond heeft.”

„Och, Herrnhutters? Ja — in m'n kerkgeschiedenis. Maar daarin wordt alleen maar een korte mededeling ervan gedaan. Onder 't hoofdstuk secten. In één adem met flagellanten en zo. Een afgedane zaak, waar je je liever niet mee bemoeien moet. Heus Eva, die indruk krijg je!”

„Ze zijn niet wijs,” valt de oude Eva krachtig uit. „Nou, je praat maar eens met Harald. Die zal 't je wel vertellen. Fijn, dat we zoveel tijd hebben, Trees. De kwajongens gaan nog een paar dagen naar school, eer 't Paasvacantie wordt. Kom, we moeten opschieten, we zouden wat bijtijds eten, want er is kerk vanavond waar de hele familie naar toe gaat.”

„Op Zaterdag?”

„Ja, de eerste van de diensten in de Lijdensweek. „Eingang in die Karwoche” zoals ze hier zeggen. 'k Ben blij, dat ik bij Onkel en Tante Dietrich m'n Duits nog wat heb opgefrist. Kijk — daar komen de jongens al. O, o woestelingen! En die hoge stoep! 'k Hou m'n hart vast! Sta nou maar stevig op je benen, want je naam is de laatste dagen niet van de lucht af geweest.”

„Tante! Tante Trees!”

„Dag jochies! Kennen jullie me nog?”

Trees' stem trilt bij de vreugdige begroeting en een moment lijkt 't of er een traan in de omhelzing wil vallen.

„Blijf je nou bij ons? Voor goed?”

„Dat weet ik niet,” zegt Trees. „Maar veertien dagen blijf ik zeker want denk eens, mijn eigen vader en moeder zijn ook op reis. 't Huis is dicht; ik kan er niet in.”

„Ha, fijn! Dan blijft u bij ons!”

Er is kerk, er is kerk, en wederom: er is kerk. Ze zijn zo vanzelfsprekend de dagelijkse samenkomsten in deze week der Gedachtenis. De kerkgangers, groot en klein, worden zozeer gedragen door de sterke zuivere sfeer, dat ieder onecht sentiment, elk gevoel van oververzadiging verre blijft. Treeske laat zich gewillig in de gang van zaken inlijven en de Gebeurtenissen krijgen een leven voor haar, zoals ze nog nimmer hebben gehad. Dankbaar is ze, dat ze zich door vader noch moeder van de wijs heeft laten brengen. Dankbaar aan haar Heer, die haar voet op rechte zegenwegen vastgehouden heeft...

Die eerste Zaterdagavonddienst waarin het verblijf van Jezus in Bethanië wordt herdacht... „O, Bethania, du Friedensstätte, du, dem Herrn geweihtes Haus”, jubelt het koor — en op de Palmzondag, is er nog plaats voor vreugdebetoon. De morgenpreek wordt afgewisseld met veel gezang en in de korte avonddienst klinkt het Hosanna uit vele kindermonden den binnentrekenden Heiland tegen.

Daarna echter trekt het leven zich meer en meer samen om 't Verheven Lijden dat zich tot in het uiterste vóltrekken gaat. „Zie, wij gaan op naar Jeruzalem!”

In de avonden vertelt Harald van het ontstaan der eerste Broedergemeente op het landgoed van den jongen graaf in Silezië, na aan de Boheemse grens, waar vluchtende protestanten, late nakomelingen der oude Hussieten, een toevlucht vonden naar lichaam en ziel. Hij vertelt, hoe uit den jongen edelman de rusteloze strijder groeide voor wat alle eeuwen door het ideaal der Kerk is geweest: de ene schone broederschap der gelovigen, de Una Sancta, inderdaad beleefd. „Eén is uw Meester, gij zijt allen broeders.” Een strijd, die hem zijn bezittingen en eervolle positie deed opgeven om een zwerver Gods te worden, een stormwind, een profeet, een kind, dat het ijveren voor zijns Vaders Rijk niet laten kon. Misverstaan, vervolgd, verjaagd meermalen, maar volhoudend ondanks alles, omdat dit prediken gehoorzamen was aan de stem van zijn Heer. Zijn erfenis voor Holland is het, wat Trees hier ziet. In 't Slot — van de graven van Nassau gekocht — heeft Zinzendorf gewoond. De behuizingen rond de beide pleinen zijn door welgestelde Nederlandse kooplieden gebouwd, die ook de roepstem hadden verstaan en zich bij de kleine Broederkerk hadden aangesloten. Tweehonderd jaar geleden is dat bijkans. 1746 is het stichtingsjaar der Zeister gemeente.

Later in de avond zit Trees in haar smalle logeerkamertje, gebogen over een bundel platen en pentekeningen: Die Welt der Stillen im Lande. Ze zucht, wanneer ze de map weer dichtslaat. Ze had in deze stichtingstijd willen leven. Haar hart hongert naar opwekking en gemeenschap beide.

En de Stille Week rijgt haar donkere kralen aaneen.

De Maandag, de Dinsdag, de Woensdag spreken van het Lijden des Heren in gedragen Bijbelwoorden. Dan breekt de Donderdag aan, waarop het Godshuis de gehele dag geopend is. Het Lijden is nu zo nabij

Een slot, overblijfsel van een oude heerlijkheid.

gekomen, dat men slechts knielend de Hogepriesterlijke rede en Gethsémané herdenken kan. 't Neerknielen met al de gelovigen is een openbaring voor Trees; 't is het antwoord op 't heimwee dat haar onbewust vergezeld heeft, vanaf de dag dat ze in de kerk Gods aangezicht is begonnen te zoeken. Ze voelt de aanwezigheid der vele anderen niet meer, terwijl ze knielt en het gelaat in de gevouwen handen verbergt. Ze staat alleen met haar Heer vlak voor de geopende deur van het Koninkrijk.

In 't late verstilde avonduur wordt het Heilig maal gevierd in een met ernstige aandacht geladen kerkzaal. Stille gedaanten komen binnen — ergens, hoog, slaat een klok, orgelspel vangt aan door de ruimte te zingen. De predikant komt binnen met degenen die hem zullen bijstaan in wit linnen toga's gehuld. En brood en wijn worden rondgedragen en ontvangen in zo diepe devotie, dat Treeskes leven tot in zijn binnenste vezelen wordt omgekeerd. Met het oude verlangenslied: „Komm, Herr Jesu, komm!” eindigt de dienst en Trees verwondert zich zachtkens. Was Hij niet reeds aan deze plaats?

De dagen gaan voort hun schatten aan te dragen. De Goede Vrijdag breekt aan en om drie uur brengt het sterfuur des Heren een grote menigte in het kerkgebouw bijeen. Van Oost en West en Zuid en

Noord schijnen ze gekomen om de verschrikking en de weldaad van dit sterven mee te maken. De witte gordijnen zijn gesloten ten teken van rouw. „Siehe du hast mir Arbeit gemacht mit deinen Sünden” zingt het koor de gemeente toe. Bijbelwoorden roepen de harten naar Golgotha, dringen ze tot vlak onder het Kruis, bevend en verslagen. 't Wordt een schuilen, een bijeenschuilen wachten op het Allerlaatste dat tegelijk het zegenrijkst herbeginnen is. Die ganse dag en de Zaterdag die erop volgt wordt het gemeentelven gedragen door grote verstillung en wijding. Er is geen kindergejoel op de pleinen; zwart is de kleur der kleding. Wel wijst de korte Zaterdagmiddagdienst als met bevende vingers vooruit naar de Paasmorgen, maar het graf in Arimathéa's hof blijft toch aller gedachten tot zich trekken.

En dan wordt het Pasen! God zij gedankt, dat na de Stille week het Paasfeest komt!

„Als je nu maar vroeg wakker kunt worden, morgenochtend,” zeggen Harald en Mien des avonds bij 't ter ruste gaan. „Half vijf! 't Valt niet mee hoor! Jammer dat we geen twee wekkers hebben.”

„Een wekker? Ik een wekker? Ik heb er geen nodig,” zegt Trees. „Ik ben zo blij! Ik word van enkel blijdschap op tijd wakker! Zal ik soms aannemen om jullie allemaal te wekken? Kan best hoor!”

„Hoor toch eens even aan! Dus je wilt ook niet geklopt worden?”

„Asjeblijft niet. Ik wou — weet je, ik wou, dat ik niet slapen hoefde deze nacht. Ik wou dat ik wakker kon blijven om heel bewust de overgang naar Pasen mee te maken.”

„'k Zou toch maar proberen te slapen,” raadt Mien in moederlijke zorg. Harald echter zegt: „Jij zou een goed gemeentelid zijn; je had in de stichtings-tijd moeten leven.”

„Had ik ook,” meent Trees eenvoudig.

Paasmorgen! Paasmorgen! Kan men zich iets wonderbaarlijkers denken dan de totale overwinning van het leven over de duisternissen van de dood? Slechts wonderbaarlijker is het feit dat die overwinning op deze oude, arme, verloren aarde heeft plaats gevonden.

Trees wordt wakker, even vier uur. Ze staat op, hilverend van kilte en spanning, maar volkomen uitgerust. De beide pleinen glimlachen, in de eerste

morgenschemering gevangen; de sikkel van de afnemende maan straalt aan de hemelboog, enkele sterren vergezellen hem nog op zijn tocht een aanduiding van rijzend licht zweeft tastend naderbij. De huizen wachten roerloos, als dromend, totdat hier en daar een vensterruit plotseling opleeft van ontstoken licht. De mensen staan op, maken zich gereed de grootste der morgens te begroeten. Ook in het huis van Mien breken zich bekende geluiden baan. Een wekker, een deur, een kinderstem.

„Ben je op, Trees?”

„O, al zo lang! Zijn jullie nog niet eens aangekleed?”

„Gezegend Paasfeest.”

„Ja gezegend Paasfeest.”

De gang door de morgenschemering is een gang ten feest.

In de kerk blijft het stil, totdat de voorganger zijn plaats heeft ingenomen.

„Der Herr ist auferstanden!” klinkt dan luide zijn stem en de gemeente antwoordt jubelend, staande, naar der vaderen wijs: „Er ist wahrhaftig auferstanden!”

De Paasmorgen is werkelijkheid geworden. Bazuinen klinken, „Jezus mijn Verlosser leeft”, koorgezang, belijdenis en Evangeliewoorden wisselen elkaar af in schone harmonie.

Wat er Treeske van bij blijft als eerste en voornaamste genadegift is dit woord, met grote nadruk gesproken: „Das ist mein Herr!”

Mijn Heer! Mijn Heer! Deze Opgestane is mijn Heer voor tijd en eeuwigheid!

Dan komt de Paasgang naar het kerkhof; een lange stoet zet zich in beweging; voetstappen, voetstappen, voetstappen gaan hun wonderbare kerkhofgang. Maar de bazuinen zingen weer van Gods grote daden, het grote Morgenlicht is opgegaan. De verstilde ogen van het oude Slot leven in duizend flonkeringen van rijzend licht, de laatste nachtwolken trekken weg, een hoog onzegbaar zuiver hemelblauw toont zijn lichtende glorie. De kerkhofpoort opent zich, de gemeente treedt binnen om ook hier op de slichte graven der ontslapenen haar Belijdenis uit te spreken: „Ik geloof..... ik geloof.”

't Wordt Treeske te machtig. Stil haakt ze haar hand in Eva's arm, legt even in grote ontroering haar hoofd tegen Eva's schouder. Een snik, een overgave aan machtiger handen dan die haar hier steunen.

„Das ist mein Herr! Heer, ik geloof, ik geloof!”

Ziekenbezoek

Zieken bezoeken is heel moeilijk. Er zijn wel enkelen, die er gave voor bezitten, maar de meesten brengen er maar heel weinig van terecht en sommige luidruchtige naturen leeren het nooit, hoe ze ook hun best doen.

Hoe doen wij vaak ziekenbezoek? Wel, we benutten een regenachtige middag, waarop we tòch niet kunnen fietsen of tennissen om nu toch eindelijk eens dat ziekenbezoekje af te leggen, dat we al zoo dik-

wijls hebben uitgesteld en waar toch eindelijk eens van komen moet. We kopen onderweg een bos bloemen en een tros druiven, welke artikelen zoo de gebruikelijke surprises zijn, en steken van wal. We zitten een half uurtje aan het ziekbed te babbeln, véél te druk misschien, omdat we ons niet heelemaal op ons gemak gevoelen tegenover al dat stille en witte van de ziekenkamer. En dan verzuchten we in stilte: „Dat is óók gelukkig alweer

HET WONDERE LEVEN

M.A.M. RENES - BOLDINGH

11

Er trekken wolken voor de klare vreugde van de Paasmorgen; de oude wereld is er nog en zendt steeds menigvuldiger haar herinneringsbode uit. 't Is een plaag en zeer beschamend en Trees doet haar best de weerslag ervan te verbergen voor het huis, dat haar opgenomen heeft. Weliswaar zijn de wolken aanvankelijk niet veel groter dan eens mans hand en bij lange na niet bij machte de glans van de verrezen Zon geheel te bedekken. Niettemin hangt hun vage schaduw over Treeskes levenstuintje. Haar ouders schrijven niet; dat is de eerste schaduw; hun zwijgen, in de Stille week nauwelijks als wezenlijk gemis gevoeld, wordt na de Paasdagen een benauwenis, die Treeske telkens weer naar een der vensters drijft, telkens wanneer de tijd van een postbestelling zo ten naastebij is aangebroken. Mien plaagt: „schrijft-ie nu nog al niet?” waarop het Trees tot haar grote voldoening nog gelukt met gelijke munt te betalen. „'t Is af” zegt ze met een grafstem en probeert in 't vervolg haar gangen naar het vensterraam nog iets onopvallender te ondernemen.

Tenslotte — hoeveel postbodes zijn er al spiedend gevolgd op hun gang rond het plein — brengt een briefkaart een kleine genoegdoening. Een lachend blauwe zeebocht, kustgeboomte, wazige bergen in na verschiet; op de achterzijde enkele haastig neergegooide letters, spitsner van vorm nog dan anders, als waren ze gewet op de steen van ergernis, die Chris dus nog steeds bij zich draagt.

„Rappallo! Onbeschrijflijk! Kind, je mist wat! En dan te denken, dat het een zelfopgelegd en volmaakt onnodig kruis is, waaronder je zucht!”

Trees zucht inderdaad nu de scheidingslijn der twee werelden zich weer zo overduidelijk aan haar opdringt. En nog eens zucht ze, daar zelfs de eenvoudigste mededeling: dan en dan komen we thuis, ontbreekt. 't Ontbreken schijnt vanzelfsprekend te zijn en de afspraak luidde: veertien dagen. Een visioen van een vader, die zijn inspiratie en modellen gevonden heeft en nu werkt, zonder enige rem te erkennen, doemt voor Treeskes ogen op.

„Ja, maar ik dan? Kan ik hier maar blijven — zonder meer?”

En aan de andere kant: hoe zal 't smaken, om alleen in 't uitgestorven en verkilde ouderlijk huis te gaan zitten, de worsteling met een onwillige haard te ondernemen — zelf te provianderen en te koken — met de stilte tot enige kameraad... zonder de afleidende aanvulling van vast dagelijks werk?

Met een beschaduwde gezichtje belandt Trees na trage speurtocht bij Mien, in het bergkamertje, waar

ze aangestoken door aanhoudend voorjaarsweer en schoonmaakwoede, de zomerbloeses van haar spruiten te voorschijn heeft gehaald en die aan een toegewijde, maar teleurstellende inspectie onderwerpt. „Heb je bericht?”

„Ja, Rappallo; zo en zo is 't. Wat zal ik doen..... er komt natuurlijk geen gedachte bij vader op, dat 't mij wel eens niet zou kunnen schikken, als hij nog weken weg blijft... Maar ik kan natuurlijk wel naar huis gaan... ik heb de sleutel...”

Waarop Mien, onbewust op volmaakte Eva-manier:

Je moest het hart eens hebben!

„je moest 't hart eens hebben, om naar huis te gaan, juist nu ik met de zomerkleren ga beginnen! Weet je, dat ik alles maar zo heb weggelegd verleden jaar? Vreselijk lichtzinnig en de straf wacht me nu. Er zal wat op te knappen wezen, reken maar!”

't Volhardend zwijgen van de andere partij doet haar opzien van 't blauwlinnen geval, dat ze in haar handen houdt, een winkelhaak over de halve rugbreedte naar boven gekeerd. Als ze de schaduwen ziet, vervolgt ze onmiddellijk in volle ernst: „Ik kan 't ook wel anders zeggen, Trees; dan klinkt 't zo: we willen je hier nog graag houden. Of eigenlijk is 't nog anders: de Heer houdt je hier nog vast. Omdat Hij je nog wat te vragen of te zeggen heeft. De Heer van de Paasmorgen Trees, die onze levens regeert.” „Ja,” antwoordt Trees, verrast over de klare eenvoud der dingen die ze voor zich ziet. „Als je 't zo bekijkt.....”

„Je kunt 't niet anders bekijken, wanneer je Paas- 417

morgen hebt gevierd zoals wij dat hebben gedaan." En Trees zegt: nee, en ze glimlacht erbij en ze staart in 't rijzende zonlicht dat opnieuw haar schaduwen heeft overmocht en ze herkent bij dat licht weer de schoonste Godsbloem van de levenstuin, waaraan ze in haar ongeloof bijna achteloos was voorbijgegaan: de opgestane Heiland geleidt inderdaad de levens van hen, die zich door Hem hebben laten grijpen; Hij is het, die de omstandigheden schikt en herschikt, de plaats bepaalt, waar Hij verschijnen wil.

„Nou?" klinkt het van de grond voor de koffer.
„O" zegt Trees vrolijk, „ik wil hier heel graag nog wat blijven, dat weet je wel."

„Nou, dan is 't immers in orde. Kom, we gaan naar beneden... hier... neem jij ook maar een stapeltje van die heerlijkheden mee."

Later bij de gemeenschappelijke maaltijd: „Jongens, tante Trees blijft nog een hele poos. Haar vader is aan 't schilderen geraakt in Italië en kan niet meer ophouden... en..."

„Is 't heus? Ja moeder? echt waar, tante Trees? Hoera! lang zal ze leven!

Maar dan gaan we nog die fietstocht maken! Wanneer? Zaterdagmiddag meteen?"

„Nee Ria, kamperen! Laten we nou kamperen gaan! U hebt 't beloofd, tante Trees!"

„Jongen, hou op! Kamperen! En de kachels branden nog! Je bent hier in Holland, zeg!"

„Van de zomer dan! Want u hebt 't beloofd!"

En Trees belooft: „Misschien; als 't weer een beetje mee werkt; en als ik dan nog geen werk heb tenminste."

„Nou, dan heeft u daar toch ook weer vakantie van!"
„Ja, dat is ook zo."

Zie, daar komt de tweede schaduw aanzeilen; „werk", het woord, dat zo velerlei schaduwen te voorschijn roepen kan. Eerst later, in de avondlijke eenzaamheid van haar kleine slaapkamer voelt Trees de dreigende kracht van deze nieuwe schaduw.

Werk! Waar... en hoe... en wanneer... Hoe zal ze na de heerlijke vrijbuitery van het Indische jaar zich weer in 't gelid kunnen stellen dergenen, die de moeizame en teleurstellende weg naar een onderwijsbetrekking gaan; kwekeling-met-acte... zonder salaris... met een schijn van salaris... solliciteren uit-en-terna...

En hoe zal 't thuis gaan! Een vader, die gewend is geraakt er op uit te trekken met moeder als onafscheidelijke gezellin... en die de rem van een werkende dochter zeker niet aanvaardt zal.....

Een felle tegenzin staat op in Trees, tegen de weken, jaren misschien, die voor haar liggen.

„Je kunt niet anders doen, wanneer je Paasmorgen hebt gevierd....." klinkt zacht opnieuw de stem van Mien. „Vertrouwen is 't minste, dat we doen kunnen, vind je ook niet?"

Flitsen van reeds afgelegde levenswegen schieten Treeskes wakende ogen voorbij. Een advertentie, op 't alleronverwachtst in de bus gestopt, juist toen alle wegen volkomen geblokkeerd schenen te zijn... 't Trouwe vechten van Eva voor haar leven, later, toen Tom Dudok zijn spel met haar speelde... de koortshitte van de malaria-aanval... en ridder Boudewijn, die verscheen toen de donkere golven het allerhoogst sloegen.....

„Vertrouwen is het minste, dat we doen kunnen." Een ander woord springt ernaast.

„Hij is mijn Heer". De Paasmorgen bloeit open voor

Treeskes verraste ogen met schoner en krachtiger glans. Vertrouwen en wachten en bereid zijn is hetgeen de Heer van haar vraagt. En moeilijk maakt Hij het haar waarlijk niet, om daaraan te gehoorzamen!

Als een kind, dat een zekere verrassing verwacht, zo valt Trees van Laer te middernacht in slaap.

Er wordt gefietst, er worden oude scheuren gestopt, er worden nieuwe zomersokjes op de pennen gezet. Tante Trees blijft bij de hand voor alle eventualiteiten waarvoor de beide moeders nu niet direct te vinden zijn en in Eva's kinderen groeit de heimelijke hoop, dat 't weer net gaat worden als vroeger: tante Trees het onvervreemdbaar eigendom, ook in Holland.

En Trees wacht. Een brief uit 't Zuiden, ditmaal door haar moeder geschreven en meldend dat Chris inderdaad verwoed aan het werken is geslagen, versterkt haar in het wachten: 't is de Heer, die haar vasthoudt in deze liefgeworden omgeving. Na een dag van fietsen in de voorjaarszon, buiten in de lage graslanden waar al het leven duizendvoud ontwaakt, wonen Trees en Eva een zondingsavond bij, terwijl Mien de afgematte kinderschaar naar bed helpt. Lichtbeelden verglijden voor het oog. Suriname, Paramaribo, rivieren, stroomversnellingen, plantages. 't Van nameloze triestheid doorhuiverde Boschland tenslotte, waar een enkele moedige vrouw in Gods naam strijdt tegen duisternis en verwording. De zuster in haar dorp, in haar primitieve ziekenhuisje, in een korjaal op weg naar polikliniek. Oerwoudbewoners, besmet naar lichaam en ziel... wanstaltig door voortvretende ziekten... ten ondergang gedoemde kinderen... duivelsdansen... razernij van 't heidendom.....

Treeskes eigen welbeschutte leven staat in strakke luisterstilte, terwijl de ogen de beelden aan zich voorbij laten gaan. 't Staat nog intens te luisteren wanneer een menselijke stem de taal der beelden aanvult. Er is hulp nodig; hulp in de stad, hulp voor de melaatsen, hulp in 't oerwoud. Overal zijn de arbeiders te weinig in getal. Wie wil zich laten zenden? Wie zal de openvallende plaatsen vervullen? In toenemende onrust luistert Trees. Ze ondergaat hetzelfde bevreedende gevoel, dat zich ook op de heenreis naar Pintoe Angin reeds van haar meester maakte. Ik weet dit alles, ik heb 't meer gezien, maar waar en hoe!?

In deze toestand van overgevoeligheid is 't ook niet meer een mensenstem, die tot haar spreekt. 't Is de stem van God den Heer zelf, welke ze verneemt. Alleen met haar Heer staat Trees vlak voor de nood van het heidendom. Trees, de werkloze, die verveeld rondhangt op de levensmarkt, wachtend tot een oproep komt.

Nu komt de roep. Er is voor haar niets vreemds in dit alles; geen moeite in 't herkennen van de stem. „Ja Heer," antwoordt ze. „Ik weet met mijn leven eigenlijk geen raad. Thuisblijven kan ik niet en Eva heeft me niet meer nodig; en een school is er ook niet voor me. Als er iemand is, die gaan kan, dan ben ik het wel."

Weer valt het haar op, hoe bekend die gedachte haar is; is 't niet de logische voortzetting van wat ze die nacht aan boord zo sterk heeft gevoeld: ik blijf niet in Holland; de wereld is zo groot... ik moet er nog

meer van zien. Wanneer dit nu zo kan, in regelrechte dienst van den Heer!

Ook dit komt tot haar als een verrassing: door de eerste tropenreis, als spelend aangevangen, heeft God haar voorbereid voor de tweede.

Een grote vreugde klopt aan Treeskes hart wanneer ze zo ver met haar gedachten gekomen is. De vreugde neemt woning bij haar, straalt door de ogen naar buiten. Haar grote besluit is genomen: „als ze me willen hebben, dan zal ik gaan.”

„Wat heb je toch,” wil Eva weten, wanneer na de samenkomst de familie nog wat napraat in Miens ruime zitkamer.

„Ik? hoezo?... O, dat zal ik je later wel eens vertellen,” zegt Trees afwerend. Nu de spanning geweken is door de buitenlucht en 't gewone dagelijkse gepraat, lijkt het hele besluit haar zo onwezenlijk, zo veel-omvattend en gedurfd er bij, dat ze 't zelf ternauwernood meer als volkomen realiteit kan zien. Van wonderlijke eenvoud heeft de zaak opeens weer de gewone aardse gecompliceerdheid gekregen die verwacht en benauwt tegelijk. Een heel kleine Trees staat voor een berg, waarvan ze niet eens zeker weet of ze hem zal moeten beklimmen.

Harald ziet haar een ogenblik opmerkzaam aan.

„Ik geloof, dat jij hier niet voor niets bent geweest,” zegt hij profetisch.

„Daaraan kon je wel eens gelijk hebben” werpt Trees schertsend terug.

De beide gezegden, hoe kort ook, hergeven haar toch de eerste zekerheid en met een vrolijke lach om de raadselgebaren van Mien en Eva gaat het gezin voor de nacht uiteen.

„Kind, ik vind 't fijn,” zegt Mien. „En je schrijft maar heel lange brieven aan ons; ik ga me nu zo'n beetje als de moeder voelen, die je aan 't werk geschonken heeft. Ja, zeg nu zelf: als wij hier niet

gewoond hadden, en je vrindelijk hadden opgenomen.....”

„Maar je laat je eerst terdege onderzoeken,” raadt Eva met een onmiskenbare dreiging in haar stem.

„Je hebt bij ons die lelijke malaria gehad, en...”

„En dat kwam heel ergens anders van, dat weet je ook wel,” zegt Trees. „Op de keper beschouwd was 't misschien niet eens malaria. En bovendien... er is nog niets zeker. 'k Moet eerst zelfs nog vragen, of ze me hebben willen. Jullie praten, of 'k morgen al op reis ga. Misschien zeggen ze hier wel: zo'n vreemde eend.....”

„Och kom, ze zullen blij genoeg met je zijn,” meent Mien.

„Zo dik gezaaid liggen de vrijwilligers hier werkelijk niet. En jij kent de tropen al zo'n beetje; 't is voor jou lang niet meer zo'n stap in 't ongewisse als 't voor anderen zou zijn, die nog nooit buiten de grenzen hebben gekeken.”

„Nou van mij krijg je wel goeie getuigen,” zegt Eva lachend. „Je stuurt ze maar naar mij toe. Zo'n briefje van je vorige mevrouw doet wonderen voor je nieuwe dienst!”

Maar hoe 't dan ook zij, onder scherts of ernst, de zaak heeft zijn voortgang. Meermalen is 't Trees, alsof ze buiten zichzelf om op een weg is gebracht die ze nu al was 't tegen haar wil, verder moet begaan. Soms staat ze stil midden in haar dagelijkse bezigheden en slaat de handen voor de ogen en vraagt: ben ik dit wezenlijk wel zelf, die met zulke plannen rondloop?

Er volgt een serie bezoeken ter kennismaking, waarbij Mien als schutspatrones getrouw meegaat. Er volgen daarna ook ernstige, persoonlijke gesprekken, die de overtuiging geven dat 't wel waarlijk Gods weg is, welke Trees wil gaan. 't „Wanneer” en „als wat” zijn de vragen die vervolgens aan de beurt kunnen komen.

Nood der Tijden

Aan U dragen wij op al onze nooden,
Gij Albeheerscher, sta ons bij!
Wij hebben vertreden al Uw geboden,
God, onze God, heb medelij.

Hoe dreigt de hemel, reeds rommelt donder,
de machten der aarde rotten tezaam!
God, onze God, doe door een wonder
erkennen en kennen Uw grooten naam.

Dan alleen zal over donker gebeuren
vlekkeloos licht worden uitgespreid.
Als eenmaal alle wolken gaan scheuren
voor 't licht Uwer godd'lijke Majesteit!

Richt Gij de harten van wie op aarde
leiders zijn en bekleed met macht.
Doe hen beseffen, dat er geen waarde,
dat niets bestaan kan buiten Uw kracht.

God, onze God, lenig Gij de nooden,
maak in deez' wereld lichter den last.
Doe Gij ons volgen Uw geboden,
richt onze schreden en maak hen vast!

W. KRUSEMAN.

Denk er aan, ik ben zooveel als je vader hier.

Thuisgekomen schrijft Trees een lange brief aan haar ouders. Veel tijd vraagt die brief: nu het er op aankomt haar wensen en plannen in vorm van woorden te gieten, die buiten deze begrijpende kring zullen worden gelezen, grijpt een angstige onzekerheid haar aan. Ze schrijft en vindt het zeer onbevredigend wat ze geschreven heeft; ze neemt een nieuw velletje en begint opnieuw en tenslotte adresseert ze de brief met een zucht, op goed geluk af naar het pension, dat achter op moeders kaart vermeld stond. Haar wachten op een antwoord is pijnlijker en van groter spanning, dan die om haar zijn, vermoeden. Maar wonder boven wonder komt het antwoord vrij spoedig. Ook in ander opzicht is het een verrassing voor Trees. Chris van Laer is het volkomen met haar plannen eens; hij juicht ze zelfs toe en vraagt zo tussen de regels door vergeving aan zijn dochter voor de pijndoendewoorden, die hij haar vroeger heeft toegevoegd, zodat Trees de tranen in de ogen krijgt. „Ik dacht, dat je mee wou gaan doen met de groote hoop, die wel strijden kan over de zuiverheid van de leer, maar die aan de nood van 't werkelijke leven nog met geen vinger wil raken. Ik zie nu, dat je niet alleen je vinger, maar je beide armen, je hart naar de mensen uit wilt strekken. Je moet het doen kind; je moet gaan; ik zou geen betere weg voor je weten.”

Nu kan, met volle zeilen, getroost de drukke tijd van voorbereidselen worden binnen gevaren; bezoeken hier en daar, besprekingen, conferenties met Miens lijf-coupeuse ook, daar besloten is dat Trees de maanden voor haar uitzending zal doorbrengen in een ziekenhuis ten einde aar alle zijden toegerust het nieuwe werk te kunnen aanvaarden.

Uit alle complicaties en verwikkelingen vindt Trees ten slotte zichzelf tamelijk verwonderd terug in het kleine ziekenhuis dat als een angstige vogel gedoken zit tegen de hoge rivierdijk, die het stadje met zijn

paar duizend inwoners beschermen moet tegen de verraderlijkheden van het wassende water. Hier zal ze tot het volgende voorjaar een cursus volgen en ervaring opdoen; daarna zal ze worden uitgezonden naar de West.

„Zo, en jij wou dus naar de tropen”, zegt de oude dokter met zijn vaderlijke bromstem wanneer in de spreekkamer Trees ter kennismaking verschijnt. „Dat vliegt maar uit, alsof er hier in Holland geen werk meer te doen is.....”

Apropos... ik heb een stuk van je vader bij me thuis hangen. Dennestammen in de zon. Ken je 't? Kom maar eens kijken hoe 't hangt. En schrijf bij gelegenheid maar eens naar huis, dat we er al tien jaren blij mee zijn...”

Als een zachte vreugde draagt Trees het korte gesprekje en de uitnodiging die het bevat met zich mee de nieuwe werkkring in. Het geeft iets eigens, iets gekends te midden van al het vreemde en de vreemden, die haar zo na omringen, dat 't soms bijna tot een benauwdheid worden wil. Een kleine troost worden haar de korte, schaarse bezoeken aan het doktershuis, wanneer bij het voortgaan der weken het leven en het lijden op haar afkomen in vormen, die ze tot nu toe bij name zelfs niet kende. Trees ziet om zich heen zo intens, dat het haar gezichtje tekent met ernstiger lijnen, dan zelfs de bittere ervaring op Pintoe Angin vermocht te doen en menigmaal, na een afmattende nachtwaak het meest, bekruipt haar de lust dit gehele juk van zich af te schudden en heen te gaan om onder te duiken in de vrijheid van 't ouderlijk huis..... en te wachten op een andere aangenamere toekomstvorm.

Ja, maar de Heer dan? De Heer van de Paasmorgen, die haar weg hierheen heeft geleid? De Heer, die willige harten en werkende handen nodig heeft in Zijn koninkrijk?

Beschaamd schuift Trees de oproergedachten van zich af. „Ik moet hier doorheen, de Heer wil het. Ik moet hier doorheen en ik kom er ook wel doorheen.”

Ik moet er doorheen. 't Wordt haar wachtwoord waaraan ze zich vastklampt, en dat ze zich vaker voorhoudt, naarmate ze haar weerstand voelt verminderen.

„Dus je vindt 't hier nogal om uit te houden...”, informeert de oude dokter bij een gelegenheid die een persoonlijk praatje mogelijk maakt. „Je wil nog wel wat bij ons blijven.”

„Uit te houden? O, ja, hoor. En bovendien, ik moet hier immers doorheen.”

„Ja, pas maar een beetje op met dat doorheen willen. Je ziet er niet zo patent meer uit als toen je bij ons kwam. Ja, ja, ja... ik heb je vader plechtig beloofd een oogje in 't zeil te houden. Onlangs heb ik een brief van hem gehad. Denk er om hoor, 'k ben zo veel als je tweede vader hier. Die volmacht heb ik van hem gekregen.”

„Och, wat een onzin van vader. Natuurlijk houd ik 't uit! Stel je voor!”

Een paar tellen lang ziet de ander haar onafgebroken aan. „Je bent je vaders dochter,” zegt hij dan. „Je hebt van hem een gevoelig zenuwgestel meegekregen. Zulken als jij moeten niet te hard van stapel lopen. Maar tegenhouden laten ze zich gewoonlijk ook niet.”

Waarop Trees een triomfantelijk: „Nee, natuurlijk niet” laat horen.

12

Het najaar is ondergegaan in storm- en regenvlagen, die met hun woeste striemen 't loof van de bomen geselden, nog eer het tijd had zijn afscheidskleuren aan te nemen. Een teleurstelling vaart door het land; het sterven van de zomerweelde lijkt een onevenredige verzwarende van de wereldlasten nu de laatste mysterieuze glimlach weg moet blijven.

Voor Chris van Laer, de schilder met zijn ongelimiteerde, uit hunkering geboren levenswensen, is het de aanleiding tot een complete rebellie, waarin hij fulmineert tegen alles wat er in deze schepping scheef en verworden is, in onklaar vermoeden dat ook dit wegblijven der stille herfstvreugde op enigerlei wijze een gevolg van de algemene wereldmalaise zou kunnen zijn. Bij voorkeur en 't meest zonder voorbehoud, uit hij zijn wrevel tegenover zijn dochter, die meer dan vroeger zijn begrijpende kameraad behoort te zijn, sedert ze op enkele tientallen kilometers afstand haar werk voor de mensheid begonnen is en derhalve met het zusterkleed ook de dure verplichting op zich heeft genomen van nu voortaan een heilige te zijn, die alle lasten en onaangenaamheden met vreugde op zich laden wil.

Trees ziet bij het uitdelen van de post met heimelijke ergernis en angst zijn forse, helpaarse letters tussen de andere couverts en kranten te voorschijn komen. Ze is uit ditzelfde hunkerende bloed geboren en er schuilt in haar een stem die overluid „ja” zou kunnen schreeuwen op de aantijgingen, welke haar vader om zich heen gooit. Een „ja” zou het zijn, dat den Vijand huldigt, omdat 't de Overwinning ontkent en dat alleen daarom reeds nimmer gehoord mag worden van degenen, die in Gods legerscharen staan ingelijfd.

Niettemin schuilt er onrecht in dit opladen van lasten ook nog van de zijde van Chris. Ook zonder dat zou haar leven al moeilijk genoeg zijn, nu het grote menselijk lijden op haar afkomt in zo velerlei vorm en dreiging, dat ze menigmaal vreest erin onder te duiken, zonder kans om ooit weer boven te komen. Gezelle's wonderbare strijdlid komt in deze tijd uit bijna vergeten verten weer boven de drempel van haar bewustzijn kijken. „Het leven is: een Kruisbanier tot in Gods handen dragen...”

Tot in Gods handen? Ach, Gods handen zijn menigmaal zo ver. Zo ver als de rust van de bossen van Mamré... zo ver als de vrede van het Paradijs. Voorlopig spreekt de tweede strofe het luidst: „Men strompelt wel... en wonden krijgt men... vele, zere en diepe...”

Of was het niet „strompelen”... Trees herinnert het zich niet meer. De wonden in ieder geval zijn er. Zere en diepe — zere en diepe...

Nooit te voren heeft Trees geweten, dat het leven zo vol van wonden kan zijn. Ze heeft nooit te voren ook maar vermoed, de diepte van de grote aardewond, waaraan de mensheid bloedt.

Er komt een nacht, waarin ze zit naast het bed van een patiëntje — een blank en teder berkeboompje, dat door den groten houthakker getekend is om vroeg te worden weggenomen. „Zuster help me... help me toch...” smeekt 't kind in toenemende benauwdheid, en Trees helpt, met meer intuïtie dan wetenschap. Ze helpt met droge ogen en een moedige glimlach om de mond. Ze helpt het kind door de gevreesde doodspoort heen met schuchter stamelende woorden. „Jij bent een schaapje van den Goeden Herder... je hoort bij Hem. Weet je wel, toen 't schaapje in de doornen zat, ging de Herder op weg om 't te zoeken. De Herder is ook op weg naar jou... Ja, zeker... Hij is al van huis gegaan... straks zien we Hem komen... Dan neemt Hij je mee naar 't feest... En daar zal Hij het zo goed met je maken, als je nooit hebt kunnen denken...”

Ze helpt in zo grote uiterlijke kalmte, dat zelfs de veeleisende hoofdzuster zich naderhand verwondert. Maar later, in de eenzaamheid van haar kleine kamer, knakt een gevelde Trees ineen en weent met krampachtig gevouwen handen de zware tranen dergenen, die hun eerste dode te betreuren hebben. Er wordt een kindeke geboren, dat de hevigheid der worsteling niet kon doorstaan. Als een dood ding wordt het haastig terzijde gelegd terwille van de moeder, die gered kan worden — misschien. Als echter het moedertje bijkomt uit de bedwelming, die barmhartigheid haar schonk, en de dood van haar kindje verneemt, trekt een loodzwaar lijkwit over haar wezen, dat door geen wetenschap meer op te lichten is. Of ze het kindje nog zien mag? Ja... dat mag...

Haastig wordt het kindeke in een witte doek gewikkeld, alsof 't aangekleed is, alsof het slechts slaapt, zo gaaf ziet het er uit. Er is geen verschrikking, men zou zich kunnen vergissen... Ja, vergissen deze allen hier zich inderdaad niet?...

Er komen geen tranen. De moeder omvat haar dode kindje met een moederglimlach, die alle smarten in zich bergt en in de avond van die dag worden ze te zamen voor hun laatste rust gebed, moeder en kind, dode armen om een dode schat; een heel klein gezichtje vlak bij het moedergelaat, dat glimlacht nog steeds in onuitsprekelijk mysterie.

„Niks voor jou, hè?” bromt de oude doktersstem, wanneer hij stille tranen langs Treeskes wangen omhoog ziet glijden. „Ze hadden je hier buiten moeten houden...”

„Waarom?” vraagt Trees dromerig. „Waarom mij er buiten houden... Ik ben toch niet zo, dat ik uitgeschakeld moet staan van 't werkelijke leven... Als alle andere zusters dit wel mogen meemaken, waarom ik dan niet...”

„Omdat er grenzen zijn. Voor de een liggen die anders dan voor de ander. Voor jou liggen ze in 't gebied van de innerlijke ontroeringen. Je moet oppassen, dat dit leven je niet de baas wordt. Je bent 't kind van je vader moet je rekenen... maar je hebt geen schilderstuk om je spanningen in uit te leven.” Trees haalt de schouders op. Te moe en verslagen nu om nog eens van antwoord te kunnen dienen. Later komt het korte gesprek weer in haar gedachten terug. Dan erkent ze, dat er een grote waarheid schuilt in de opmerkingen van haar ouden vriend. Maar tegelijk komt er een besliste trek om haar mond. Dezelfde trek, die Chris van Laer vertoont, wanneer zijn handen een nieuw doek opspannen, terwijl zijn geest worstelt om klaarheid van dat, wat hij gezien heeft.

„In ieder geval, ik moet hier doorheen. En ik kom er ook wel doorheen...”

Een grote vreugde meldt zich. De Heer is er immers! De Heer van het Paasfeest is er. Hij is het, die haar op deze weg van schaduwen gebracht heeft; Hij zelf zal ook het Licht schijnende houden.

Dan valt de winter in. Na een luisterloze herfst een vroege winter met een zo streng en onverbiddeijk aangezicht als vele tientallen van jaren niet hebben vertoond. Met verbazing eerst, verontrust daarna, zien de mensen de koude toenemen. De koude wordt de nieuwste wereldkampioen, die alle records slaat en aan wie zelfs de hoofdartikelen der kranten worden gewijd. Omstreeks Kerstmis ligt de wereld gekneld in een ijskoude greep, een voorsmaak van Godverlatenheid. En steeds nog neemt de vorst toe in kracht. Onmachtig lijken de Kerstlichtjes, die op de grote vierdag traditiegetrouw ontstoken worden; zonder wezenlijke inhoud — versleten — zijn de liederen die men zingt. De rust en overgegevenheid ontbreken. De ene stoornis volgt op de andere. De stille vreugde met hunkerig verbeid, gaat onder in de spanning over de warmte- en watervoorziening van het ziekenhuisje, dat dagelijks zijn bevolking ziet toenemen. De Kerstdagen verschuiven als alle andere: kort en donker en zat van onrust en slechts van zeer verre klinkt de Engelenstem over de geëisterde aarde heen.

„Een mens moest zich op kunnen rollen in een veilig holletje — zoiets als een mol — en een winterslaap houden,” klaagt een van de zusters, wanneer ze tegelijk met Trees haar rode opgezette handen even komt warmen. En Trees zegt flauwtjes: „Ja.”

„Je had 't verleden jaar zeker heel wat lolliger dan hier,” vorst de stem verder. „Hoe deden jullie dat daarginds met Kerstfeest? Kwamen daar ook van die zwartjes bij? Hè! Indië! Ik wou, dat ik daar eens naar toe kon! Ik snap niet, dat je nog weer terug gekomen bent. Ze zagen mij hier niet weer hoor!”

En weer zegt Trees — het Kerstfeest van Pintoe Angin voor ogen — een afgetrokken en volkomen doelloos „Ja,” waarop de ander, geïrriteerd plotseling, zwijgt, bukkend voor de overmacht der koude, die klaarblijkelijk ook de gesprekken reeds bevrozen doet. Of is 't soms zo, dat ieder gesprek met Trees

„En Trees van Laer, is die nog gezond?”

reeds lange tijd om en bij het vriespunt zweefde? Het praatgrage zusterje slaat gretig haar handen om de flesjes die ze vullen kwam en laat Trees alleen met de moeilijke vraag: of de dingen van vroeger werkelijkheid zijn geweest. Of ze nu nog bestaan en in zekere zin bereikbaar zouden zijn.

Pintoe Angin bijvoorbeeld, waar Eva en Erik nu al weer zijn aangeland met hun beide jongste kinderen. Deze koude zijn ze misgelopen gelukkig. 't Jonge groen van de sawah's is om hen en de koffiehaag bloeit met paradijsachtige geuren. Kan er werkelijk nog zo iets bestaan op deze bevrozende wereld? En Trees heeft nog wel op 't tochtige troosteloze perron gestaan, overjaagd van venijnige windvlagen, die de hoge kap niet keren kon. Ze heeft de boot-trein nagestaard tot er niets meer van te zien was; Eva's laatste schreiende vraag nog in de oren: „De kinderen, Mien, de kinderen!”

In de begrenzing van deze winternacht schijnt echter zelfs dit beleven zijn werkelijkheid te verliezen. Verder tast Treeskes geest om een aanknopingspunt te vinden in de dingen, die vroeger zijn geweest.

Maar de Paasmorgen dan! De Paasmorgen, die haar levenszon zo helder heeft doen schijnen! En de mensen, die met haar op de Paasakker stonden, die mee geloofden en meezongen! En de Zendingsgemeente die achter haar staat, sinds ze zich in Treeskes roeping verblijdt!

Realiteit — maar op een nader levensplan, besluit Trees. Dan huivert ze tweevoudig. Naar het lichaam, vanwege de allesdoordringende koude. En naar de ziel om de grote eenzaamheid der spelonk, waar haar leven is binnengeschoven.

Doch ook aan deze felle vorstperiode komt een eind. De dooi valt in, halverwege Januari, maar ook deze dooi is wederom een verschijnsel, dat in uitersten overslaat. De lauwe luchten komen al te plotseling en onder hen begint de jaarlijkse griepperiode zijn wandeling door het lage land. Zelfs het van ont-smettingsgeuren doordrenkte ziekenhuis dringt hij binnen. Vier van de zusters stelt hij buiten gevecht en na enkele dagen van wanhopig verzet moet ook de oude dokter de strijd opgeven. Als een onwillige patiënt ligt hij thuis rillend onder de dikke wol en moet het makkend goedvinden, dat zijn jeugdige plaatsvervanger hem eerst aan den lijve onderzoekt en hem vervolgens de wet voorschrijft. Alsof hij zelf niet wist, wat hem te doen staat! „Zeg eres, ik heb meer ervaring dan jij, blaag!”

„Met die ervaring rekenen we niet bij 40° koorts.” Zo, daar kan de oude brommer het mee doen. Tussen stapels zorgen verrijzen na deze vernedering de vragen. „Hoe gaat 't in het ziekenhuis? Zeg... denk je daar wel aan... en daar aan... Wie van de zusters zijn er nog op de been? Houden ze 't uit zonder extra hulp? Wat doet de rivier — kruit 't ijs al? En Trees van Laer? Is die nog gezond?”

„Trees van Laer? Van den kunstschilder? Is dat die roodachtige die zo'n beetje alleen staat? O, is ze hier tijdelijk — wil ze naar de West! Nou, dan zit ze in 't zelfde schuitje als ik. Ja, die is nog op de been; 't is een taai, geloof ik. Zo, is die een dochter van den kunstschilder.”

De nervositeit van den ouden dokter schijnt over te slaan naar het ziekenhuisje. De gezonde zusters zijn zodanig overstelpt met werkzaamheden, dat ze zich soms een griepje toewensen teneinde eens flink te kunnen uitrusten. Ze kunnen er niet meer tegen op, voelen zich afgesjouwd en onrechtvaardig behandeld nu zelfs de vrije dagen er één voor één bij in moeten schieten. Oververmoeidheid maakt ze kortaf tegen de patiënten en prikkelbaar tegenover elkaar. Hier een snauw, daar een ruzietje, daar een tranenbui, ginds een mondgevecht, kort maar hevig in zijn uitwerking.

De directrice, vergrijsd in deze dienst, moet met een opkomende verkoudheid reeds haar kamer houden en probeert van daar uit, zo goed en zo kwaad als dat gaat, de teugels te houden met dezelfde oudmodische strakte en ernst, waarmee ze in normale dagen gewoon is haar ambt waar te nemen. In vol ornaat van zwarte japon en witte muts, troont ze in haar zetel van ouderwetse makelij en houdt zich op gang met noodzakelijk administratief werk en weigert hardnekkig ieder bezoek van de zijde der zusters, daar ze zich lichtelijk belachelijk weet en ongroot met haar roodopgezette ogen en tranende neus. Niettemin dringen de geruchten over de vele strubbelingen onder haar moeilijke kinderschaar ook tot haar afzondering door.

De plaatsvervangende arts — de oude heer moet nog steeds het bed houden, daar de griep in een lelijke bronchitis is ontaard — gewend aan de snelle en feilloze gang van zaken in het welvoorzene academisch ziekenhuis, waar hij assisteert en zich specialiseert, slingert met jeugdig onverstand zijn op- en aanmerkingen in het rond, zonder ook maar enigszins met de diverse gevoeligheden der zusterschaar rekening te houden. Met treiterende nauwgezetheid laat hij de dingen overdoen, waar volgens hem iets haperde en maakt zich aldus voor de korte rustpozen tot het meest dankbare onderwerp van gesprek, dat de laatste jaren hebben opgeleverd.

„En tegen mij zei-d-ie...”

„Nee zeg, moet je horen... zo'n mispunt...”

„Ja, stel je voor... hij verbeeldt zich zeker, dat hij nu al negers voor zich heeft, die hemelhoog tegen hem opzien.”

„Nee... geef mij asjeblieft onzen ouwen dok maar terug... al is die dan misschien niet zo volmaakt. Hoe zou 't eigenlijk met hem wezen? Nog iets gehoord vandaag?”

Eens echter betrapt Trees hem wanneer hij op het kinderzaaltje bezig is om twee kleine darmpatiëntjes een nieuw spelletje te leren. Onhandig klappend in

zijn grote handen op 't commando der hoge jongensstemmen, tot hij achter zich de voetstappen der binnenkomende gewaar wordt.

„Wat kom je daar weer binnensluipen!” valt hij uit, met rood gezicht. „Kan ik nog niet eens even tijd hebben om voor pias te spelen?” — om plotseling zichzelf te verbeteren: „O, pardon! is u het?”

„'k Heb schoon linnengoed voor hun kastjes,” is Treeskes antwoord, dat met gepaste stijfheid gegeven wordt. „Maar als ik stoor...”

„Storen? Wie praat er van storen!”

Daarmee schijnt de ander zijn onvriendelijke uitval vergeten te zijn. „Zullen we zuster mee laten spelen, Jaapje? Zou ze 't kunnen, denk je?” En op hun juichende uitnodiging geeft Trees zich gevangen en maakt even alle grimassen van het spelletje mee en leeft aldus heen over deze ontevredenheid: dat ze zich niet meer solidair heeft gevoeld met haar collega's: dat ze dien onbeschaamden lummel niet eens flink op zijn nummer heeft gezet. Wat heeft hij onderscheid te maken tussen haar en de anderen? Onzin!

Later blijven haar deze korte spelminuten bij als iets goeds; als een zachte verwondering, dat in de avond zelfs een neuriënd liedje naar haar lippen drijft.

„Als deze tijd van overmatige spanning maar eerst voorbij is. Als 't voorjaar komt. Dan bloeit vanzelf al het schone en vredige van het leven weer open.” Werkelijk, de voorjaarskant van het leven is er nog. Dit is zeer geruststellend. Insteve voorbij te gaan vermeederen echter voorlopig de spanningen, en dreigingen van deze donkere wintertijd. Wat gevreesd werd gebeurt: de rivier gaat kruien. De ijsmassa's kraken en scheuren uiteen en de wind, die na vele omzwervingen wederom uit het Noord-Oosten komt, wakkert steeds aan. 't Gevaar wordt groot, wanneer de windvlagen stormkracht vertonen en reeds begint men hier en daar in 't lage land met allerlei mogelijkheden rekening te houden. De dijkwachten zijn dag en nacht mobiel en de eenzaam gelegen boerderijen zijn op alle gebeurlijkheden voorbereid. Vee wordt getransporteerd, zieken en kinderen in veiligheid gebracht.

In deze tijd van angst en nood — de wind haalt werkelijk uit tot stormkracht — en hoekige ijsbergen raken reeds op drift — vallen Treeskes waaknachten. De nachtwaak, altijd reeds een kwelling voor haar gevoelige zenuwen, die in 't zware duister de dingen des daags nog eens en nu met verdubbelde kracht op zich voelen afkomen, wordt in deze tijd van afmatting en spanning tot een last die ze instinctief weigert op zich te nemen, wetend tegelijkertijd dat er toch geen ontkomen mogelijk is. „'t En vlucht geen weerbaar man, die wijkt, of hem de dood beliepen.” En zelfs, indien hij vluchten wilde... dan nog waren er ijzeren banden, die hem terug hielden — hem bonden in 't gareel der plicht.

In het diepst van haar hart, daar waar de onfeilbare zekerheid der dingen woont, weet Trees, dat er een onrecht aan haar geschiedt, door de lasten van deze nachten op haar onervaren schouders te leggen. Er zijn onder de zusters ouderen, die, gevormd door jarenlange tucht, dit soort van verzet niet meer kennen. Er zijn er ook, die van huis uit nuchter en kalm de dingen bekijken en met verbaasde ogen lachen om zulken als Trees, die in een van de zeld-

zame diepergaande gesprekken eens verteld heeft wat er in de uren van alleen wakker zijn zoal op haar afkomt. Waarom moet juist zij, die het meest bescherming behoeft, dit allerswaarste op zich nemen?

Er is pas een krankzinnige binnengebracht; een opgejaagde, die alle begrenzingsen verbroken heeft en nu onder moet gaan in eeuwigheden van jammer. Van tijd tot tijd brult hij zijn angsten uit in zijn voorlopige cel. Dan beukt hij op de deuren en slingert zijn vervloekingen het huis in.

Er ligt een oude boer, wiens rechterbeen is afgezet tot aan de dij en die in zijn koortstobben beurtelings God en de mensen ter verantwoording roept over zijn verloren werklevens.

Treeske doet vandaag, wat ze nog nooit heeft willen doen: ze heeft zich verzet met trillende lippen en een vreemde schittering in haar ogen, als een jong raspaard dat een te wrede teugel voelt. Doch haar lang overwogen verzet is teruggestuit op het kalme en zakelijke beredeneren van onloochenbare waarheden, die 't hele verzet maakten tot een belachelijk en onwaardig iets, waarover Trees zich eigenlijk heeft te schamen.

En terwijl de verkouden vrouw met de moeilijke vriendelijkheid op 't wit-omhufde gezicht spreekt, zakt er in Treeskes hart iets ineen, dat even 't hoofdje had willen opbeuren — een lentebloem in koude mist — het geloof in de begrijpende menselijkheid van hen, die zich zo duidelijk naar den Allergrootste noemen.

Och, het is immers waar, Trees is aan de beurt. En er zijn zieken... ook onder de zusters... En ieder moet meehelpen de lasten te dragen...

En dan nog! Weet zuster Trees niet, tot Wien ze zich wenden kan om kracht? Iemand die in de zending wil gaan werken, dient dat toch te weten!

Getekend voelt Trees zich worden onder het gesprek. Getekend met onwil en ongelooft, met gebrek aan vertrouwen en gebrek aan moed. Ze zou willen schreeuwen: „Waarom zijn jullie blind voor mijn nood! Met een poes, die klaagt in de nacht hebben jullie medelijden. Waarom is er dan nu niemand, die begrip voor mij heeft? Begrip en erbarming?”

Maar ze zegt niets, hoewel de woorden en zinnen in haar komen aanstormen met de kracht van de noordooster, die de vensters beukt. Een getekende moet niet veel weerwoorden zeggen, daar het vooroordeel ze te voren reeds krachteloos heeft gemaakt. Ze staat op, smalletjes in 't ouderwetse blauw. „Laten we er maar niet verder over praten, directrice. Natuurlijk zal ik waken en er hoeft ook niemand meer over na te denken. Ik wou... dat ik u hiermee niet was lastig gevallen.”

„Och, een mens kan zich wel eens bekruipen laten door allerlei angst. Ik neem 't je niet kwalijk hoor. Vooral niet, nu je zelf je fout inziet. Heb ik je al verteld, dat 't electrisch licht weigert? O neen? Ja, 't weigert, sedert vanmiddag al. Gevolg van de storm waarschijnlijk. Je zult 't vannacht dus met de noodverlichting moeten doen; twee lampen op iedere gang en twee op elke zaal.”

„Ja directrice. En als er wat gebeurt?”

„Hoe... wat gebeurt...”

„Nou, als de dijk doorbreekt bijvoorbeeld. Als 't water komt. Dat kunnen we toch ieder ogenblik ver-

„Wijs me de weg naar haar kamer.”

wachten? 't Bedreigde punt ligt toch aan deze kant van 't water.”

„O, bedoel je dat! Ja, natuurlijk, daar moet je goed op letten. Af en toe maar eens luisteren aan de hoofddeur. En mocht er wat zijn, dan sla je op de gong. Maar we zullen hopen, dat God er ons genadig voor bewaart. Er wordt veel gebeden in deze dagen en het gebed des rechtvaardigen vermag veel. Toch maar eens af en toe gaan luisteren, want je kunt natuurlijk niet weten. 't Is boos weer vandaag en 't ziet er niet naar uit of 't spoedig tot bedaren zal komen.”

„Ja directrice, en wij zijn geen rechtvaardigen. Dat komt er nog bij. Dag directrice.”

„Dag Trees. Hou je goed hoor.”

Trees gaat heen, in uitdaging recht op; iets te stevig sluit ze de deur achter zich dicht bij wijze van uitroepeten op haar laatste gewaagde gezegde, 't aan de ander overlatend haar met niet begrijpend hoofdschudden na te zien. Zulke kinderen van de nieuwe tijd! Zulke vrijgevochten kinderen van de nieuwe tijd!

Trees vecht in deze nacht. Ze vecht voor haar leven. Voor het contact met alles wat groot en goed en veilig is.

Doch de vijanden zijn machtig in deze nacht. De geluiden van buitenaf worden meer verontrustend, naarmate de gewone levensdingen tot zwijgen komen. Een enkele mannenstem verklinkt nog in de straat; wat klompengedoe duikt op, kleppert haastig voorbij; een luide uitroep wordt aan flarden geslagen door de gierende wind. Dan gaat al het menselijke zwijgen en spreekt alleen nog de storm rond de hoeken van het oude huis. Hij smijt een paar dakpannen te pletter tegen de straatstenen, hij rukt aan de vensters, die nooit volkomen genoeg sluiten en blaast een koude tochtstroom naar binnen, waar hij een opening vindt.

En boven het uitzinnig tieren van de wind knallen de ijsschotsen en woeste regenbuien geselen de verliezende aarde.

Treeske zit in het wachtkamertje, ineengedoken in de niet genoeg beschuttende sjaal, de tengere han-

den gevouwen, tot de knokkels lijkwit doorschemeren. En met ogen, die proberen de nood in 't grimmig aangezicht te zien. Ze worstelt om bevrijding, om kalmte, om het licht dat blijft. Maar ze voelt, dat ze terrein verliest tegenover het duistere geweld om haar heen. Uit de zwartschemerende hoeken dringt het op haar aan. 't Omsluit haar tot ze weerloos gedoken zit, als een machteloze prooi; een vogeltje omkronkeld door slangenlist.

Een verontwaardiging groeit. Waarom komt er geen uit dit huis haar te hulp! Waarom is er bijstand voor den allerarmsten patiënt, die van de straat wordt binnengebracht. En niet voor haar, wier nood toch zeker niet geringer is!

Als de oude dokter dit wist...

Ja, maar waarom komt die ander dan niet eens kijken! Waarom stelt hij, die zo veeleisend is, nu niet eens aan zichzelf de eis, een nachtelijke ronde te doen, teneinde te zien, hoe alles wat aan zijn zorgen is toevertrouwd het maakt!

Een menselijke stem... een paar alledaagse woorden slechts... hoe zouden ze de ban breken, die Treeske huiveren doet!

Doch zuster is ze, ondanks alles. Zuster Treeske, die behoren wil tot het grote leger der barmhartigen, en op haar rust in deze nacht de ganse verantwoordelijkheid voor het huis en voor allen, die het huis binnen zijn muren bergt.

Plotseling staat ze op, met schichtig gebaar, alsof ze aan een greep ontkomen moet en gaat op inspectie.

In de lange, brede gestichtsgang gloeien twee lampjes, omgeven elk door een schuchtere lichtkring. De rest is een vormloos zwart, waarin geen hoek, geen grenslijn meer te bespeuren is. Luisteren moet nu zuster Trees, aan de zaaldeur, bij de klassepatiënten; daarna luisteren bij de hoofddeur, of 't water soms ook komt.

Bij 't openen van 't voordeur-vensterruitje slaat een vochtige windruk haar vlak in 't gezicht, zodat ze huiverend terug treedt. Maar meteen meent ze iets te horen, 't vage pruttelen en sijpelen van in veraad voortschrijdend water. Zou 't dus zover zijn? Komt 't water? Komt 't nu werkelijk? Is 't tijd, om te gongen?

Eerst dient ze echter volle zekerheid te hebben, voordat ze de onheils-slagen galmen laat. En weer luistert ze in grenzeloze spanning.

De kraamvrouw zonder kindeke; de waanzinnige, die juist weer begint te roepen; de grijze boer, wiens been is afgezet en die nu slaapt, weg is uit de ellende van zijn verwoesting; de eerste-klas patiente, die in loodzware beroerte-verlamming neerligt, allen dringen ze op haar aan. Zonder de grootste noodzaak mag het huis niet worden opgeschrikt tot ontijdig ontwaken. Doch waar is de grens! Als het water er is, is het te laat. Als 't water nog niet komt, is 't te vroeg.

En weer luistert Treeske, zich dwingend tot kalm onderscheiden der geluiden. Goddank, 't was een vergissing. De storm, die is er met zijn ijskilte, maar 't water is er nog niet. Dat blijft nog daarginds, binnen zijn gezette grenzen. Nog niet! Nog niet!

't Duister van de lange gang neemt haar weer op, duwt haar terug naar 't wachtkamertje, dat ondanks de ongewone, armelijke verlichting een verademing voor haar is.

Maar nauwelijks heeft ze zich weer neergezet, rillend zich gewikkeld in haar sjaal, of de overgrote spanning doet haar opnieuw geluiden horen van opkomend water.

Dus toch? Dan weer opstaan en nog eens luisteren; luisteren opnieuw aan de tochtige voordeur; doch ook dat luisteren weigert, zekerheid te geven.

Treeske luistert links, daarna rechts, niet meer vertrouwend op haar eigen jonge oren. Ze blijft een wijle wachten, of er misschien in 't late duister nog iemand passeren komt; een dijkwerker, een waker, een verlate nieuwsgierige, maar er komt niemand voorbij door de vreemd-nachtelijke straat, die ver van de volksbuurten gelegen is.

„Ik weet 't niet, ik weet 't niet, ik weet immers niets meer,” gilt 't plotseling door haar heen. En zo lang duurt de nacht nog! Uren nog! uren nog!” En nu reeds kan Treeske niet meer.

Ze slaat beide handen aan haar hoofd, als om op die manier nog bij elkaar te houden, wat niet uiteenbarsten mag. Maar die ene wilde beweging maakt alle opgekropte wanhoop los.

„Ik ga gillen,” denkt ze. „O, ja, ik ga onmenselijk gillen” — in duister vermoeden, dat dát verlichting geven zal.

En meteen weet ze ook, alsof een vreemde stem 't haar kalm voorzegde: „En dat zal dan 't begin zijn, van wat de mensen waanzin noemen.”

Treeske rilt. Waanzin; het contact met dat andere, met de wereldangst, die grijpt, grijpt en vasthoudt, in klemming van pijn.

Weer loopt ze door de gang en vecht.

Ze hoort geluiden, die er niet zijn, en eens heeft ze de zware gonghamer al in de hand, gereed tot alarm. „Ik hoorde 't toch! Dan is dus het water gekomen!” Maar nog gaat de uitbarsting aan haar voorbij. Neen, 't was een vergissing; een wonderlijk klankenspel in haar oren. Watersnood is er niet; 't is slechts de storm, die raast over de ontredde wereld.

Van binnen echter hopen zich de spanningen op tot bijna tastbare bergen van duisternis. Treeske voelt, hoe ze haar omsluiten; ze voelt de boze bedoeling er van; ze krimpt ineen onder het grote afgrijzen, dat zich rondom op haar wil leggen.

En dan breekt haar verzet. Ze wil zich overgeven, aan wien dan ook, als daarmee aan dit naamloze slechts een einde komt. Op de gong wil ze slaan, tot het huis dreunt, en gillen zal ze, gillen om hulp. De gevangene in zijn cel is stil geworden, maar nu zal zij, Treeske, haar stem verheffen. Heel 't gebouw zal opschrikken uit de slaap. Al die gerusten, die een der hunnen laten omkomen in ellende; laten vermoorden door den bozen vijand, die omgaat in deze nacht; die sterk is en krachtig en die zijn hulp-troepen heeft zelfs hier binnenshuis.

Maar nog aarzelt ze, al omklemt reeds haar hand de gonghamer. Er is iets, dat haar vasthoudt tegenover het trekken der andere zijde. Nu vecht niet Treeske meer; nu wordt er om haar gevochten; en zijzelf staat een seconde lang stil in luisterende eeuwigheidsrust.....

Op dat moment komt er uit de kamer van den krankzinnige een aanhoudend noodgeschreeuw, dat niets menselijks meer heeft. 't Scheurt Treeskes zenuwen. Als dat weer begint! Neen, neen, neen!

Met harde metaalslag valt de gonghamer op het koperen bekken. En nog eens en nog eens. 't Alarm-

geluid rent de gangen door. Een noodkreet. Een eindeloze schreeuw om hulp.

Deuren worden geopend. Haastig. Overhaast. Vreemde, onzekere gestalten komen nader. Iemand, het eerste, staat bevend bij Trees, die hulpeloos leunt tegen de koude witte muur. Eindeloos klein en zeer beschaamd.

„Wat is er! Trees! Wat is er! Komt 't water? Zeg dan toch wat!”

„'t Water? Nee... ik weet 't niet! Ik weet immers niets meer... ik... ik... Och, wat geeft 't allemaal...”

Dan kijken de gedaanten uiteen om den dokter door te laten, die, geheel gekleed nog, te voorschijn springt.

„Vooruit! Laat me bij d'r. Sta daar toch niet te wauwelen jullie allemaal!”

Er gebeuren vreemde dingen in het vervolg van deze nacht. Niet, dat de stormwind plotseling aflaat en met hem het gevaar voor dijkbreuk. Dit kan een

gebedsverhoring zijn en gebedsverhoringen zijn voor het Christelijk geloven niet wonderlijk te noemen.

Maar dit is wonderlijk: een bullebak, een vitter, een doordrijver, posteert zich in zijn volle breedte voor een van de gesmade zusters, zodat 't kleine ding bijna schuil gaat voor de ogen der omringenden. En hij zegt met een stem, die zo zacht klinkt alsof hij tot een operatiepatiëntje spreekt: „Ik was immers op, vannacht. Wist je dat niet, malle meid?”

Dan keert hij zich tot de anderen. „Ze kan niet lopen, zoals ze nu is. Eén — twee — daar gaat ze. Wijs me de weg naar haar kamer. Nou... vooruit dan! Dacht je dat ik haar niet houden kon?”

Even later ligt Trees op haar smalle witte gestichtsbed. Alleen, in ondenkbare rust. 't Kalmerende middeletje begint zijn uitwerking te doen gelden. Maar 't laat nog juist genoeg bewustzijn over aan het hart om een dankbaar: ja, ja, ja, te zingen.

EINDE.

Hoeveel kost een vrouw?

Dat is een vraag, die in de landen van Oost-Europa en het nabije Oosten in het algemeen de hoofdjess vult van de rijpende knapen van reeds 13-14 jaar. Want of men muselman is of christen, wie trouwen wil in deze streken en niet tot de zg. hogere standen wordt gerekend, *koopt* zijn vrouw.

En aangezien de vrouwen duur zijn, zoekt de jeugd in zulke landen bijna niet dat vermaak, wat in ons land zulke verontrustende afmetingen aanneemt: de cinema. In het bijzonder dan gesproken van het jeugdbezoek aan deze instellingen. Ik vroeg jongens van omstreeks 15 jaar in Palestina ernaar: ze rookten niet en ze gingen niet naar de bioscoop, alle centen, die ze met verkoop van kranten, schoenenpoetsen en kruierij verdienden, werden gespaard voor een vrouw. Want hoe meer geld beschikbaar is, des te beter vrouw kan men kopen. Gaat de waarde van een degelijke huisvrouw immers niet die der robijnen verre te boven?

Noemen we den huwelijkskandidaat Jan. Is deze zoover gevorderd met sparen, dat hij denkt een meisje te kunnen aanschaffen, dan geeft hij zijn oogen op straat eens de kost. In Turksche streken is het al heel lastig, want daar dragen de dames nog een zwarte sluier. Doch in elk geval, Jan vindt iets en controleert heimelijk, waar het meisje woont. Aanspreken op straat of flirten is een absolute onmogelijkheid. Een meisje, dat zelfs maar een man op straat antwoord zou geven, wordt bij thuiskomst zoodanig geranseld, dat de kastijding een geheel dorp in angst zet.

Maar Jan praat met een vriend, noemen wij hem Gerrit. Gerrit gaat dan eens met den vader van het

Turksche vrouwen

meisje praten en over de prijs marchandeeren. Het is namelijk niet waardig, dat de trouwlustige zelf om de prijs pingelt. Voor onze begrippen gaat dat op een wonderlijke manier. De vader somt de goede eigenschappen van zijn dochter op, en de huwelijksmakelaar keurt haar af. Vader roept zijn dochter en laat haar armen eens zien:

„Kijk eens, hoe sterk en pas 15, dat zal een vrouw zijn over 10 jaar!”

„Ja, maar,” protesteert Gerrit, „haar linkerbeen is krom.”

De vader boos. „Wat krom?! Kan ze soms niet dansen? Vooruit, dans eens een stukje.....” en dochterlief moet proefdansen.

Tenslotte wordt ze als een paard in de mond gekeken en als de twee het dan eens zijn, kan de toekomstige bruijom ook eens komen kijken.

Een goede vrouw kan men reeds kopen vanaf een 300 gulden. Al naar gelang de hogere standen, loopen de prijzen natuurlijk op. Bij de prijs komt echter nog een bedrag voor de gouden sieraden, die verplicht zijn.

De verloving is meestal van korte duur. Het komt weliswaar voor, dat meisjes al kort na de geboorte